



Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende ved opplevelsesbasert friluftsliv

Cooperation between landowners and traders in adventure-based outdoor activities

Paal Trygve Weebe Ritland

Master i Areal og Eiendom

Institutt for byggfag

Veiledere: Børge Aadland & Sjur K. Dyrkolbotn

22.05.2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Forord

Denne oppgaven representerer avslutningen på min tid som student på Høgskolen på Vestlandet. Selv om de travleste eksamensperiodene har blitt følt som nesten stillestående, ser jeg nå tilbake på disse 5 årene og tenker at tiden egentlig har gått veldig fort.

Veien til innlevering av denne oppgaven har vært lang, lærerik, til tider frustrerende, og i mange tilfeller morsom. Selv om oppgaven har inkludert et bredt utvalg av det følelsesmessige spekteret vil jeg nok i etterkant se tilbake til dette som en god tid. Jeg vil også legge til at jeg er stolt over egen innsats under dette prosjektet og har lært mye om egen selvstendighet ved slikt arbeid. Hvem skulle tro at en kar fra Fyllingsdalen ville klare dette alene?

Jeg ønsker med dette å rekke en stor takk til mine veiledere Børge Aadland og Sjur Kristoffer Dyrkolbotn for fantastisk hjelp under denne prosessen. Lærerstudentene Flemming Lexander og Brage Yndesdal fortjener også heder etter korrekturlesing av oppgaven, selv om de var midt i egen eksamensperiode. Til slutt rettes min takknemlighet mot Norges Bondelag og den næringsdrivende på Vestlandet for deltakelse i intervju, samt medlemmene av Norsk Bonde- og Småbrukarlag for deltakelse i spørreundersøkelse.

Ettersom oppgaven omhandler allemannsretten velger jeg også å komme med en oppfordring til de som skulle lese dette. Bruk den vakre norske naturen for alt den er verdt, men sørg for at bruken din er ryddig og bærekraftig slik at kommende generasjoner også får oppleve den samme gleden med friluftsliv.

Paal Trygve Weebe Ritland

Innholdsfortegnelse

Innhold

Forord.....	2
Innholdsfortegnelse	3
Figurliste	5
Sammendrag	6
Abstract	7
1. Innledning.....	8
1.1 Tema.....	8
1.2 Bakgrunn for valg av tema	9
1.3 Problemstillinger	9
1.4 Oppgavens struktur.....	10
1.5 Avgrensning	10
1.6 Mål og hensikt med oppgaven.....	11
2. Teori	12
2.1 Allemannsretten.....	12
2.1.1 Allemannsretten – Hva er det?	12
2.1.2 Allemannsretten – Rettighetene	15
2.1.3 Friluftsmøte	25
2.1.4 Ferdelseskultur	27
2.1.5 Begrensninger og regulering av kommersiell bruk av friluftsliv og allemannsretten	30
2.1.6 Kommersiell bruk av allemannsretten.....	32
2.1.7 Spenningsforhold mellom allemannsretten og eiendomsretten.....	35
2.1.8 Allmenningens tragedie.....	37
2.1.9 Stortingets behandling av grunnlovsspørsmålet	37
2.2 Avtaler og konflikter	39
2.2.1 Avtalefrihet.....	39
2.2.2 Konflikter	40
3. Metode.....	42
3.1 Innledning metodekapittel.....	42
3.2 Teori	42
3.3 Kvalitativ metode	43
3.3.1 Gjennomføring av intervju	44
3.3.2 Gyldighet og pålitelighet	45

3.4 Kvantitativ metode	47
3.4.1 Gjennomføring av spørreundersøkelsen	49
3.4.2 Gyldighet	49
3.4.3 Pålitelighet	50
3.5 Metodetriangulering	52
3.6 Forskningsetikk	52
4. Presentasjon av funn – Empiri	54
4.1 Intervju med Bondelaget	54
4.2 Intervju med næringsdrivende	57
4.3 Analyse av spørreundersøkelse	61
4.3.1 Kartlegging og bakgrunnsinformasjon av respondenter	61
4.3.2 Bruk av allemannsretten	65
4.3.3 Skader og ulemper	67
4.3.4 Avtaler og pengevederlag	72
4.3.5 Samarbeid med avtale	77
4.3.6 Burde loven ta mer hensyn?	79
5. Drøfting	82
5.1 Innledning	82
5.2 Delproblemstilling 1	82
5.3 Delproblemstilling 2	85
5.4 Delproblemstilling 3	87
5.5 Delproblemstilling 4	89
6. Konklusjon	93
6.1 Konklusjon delproblemstilling 1	93
6.2 Konklusjon delproblemstilling 2	93
6.3 Konklusjon delproblemstilling 3	94
6.4 Konklusjon delproblemstilling 4	94
6.5 Konklusjon hovedproblemstilling	95
7. Etterord og avsluttende refleksjoner	96
7.1 Etterord	96
7.2 Avsluttende refleksjoner	97
8. Kilder	98
Referanser	98
9. Vedlegg	103

Figurliste

Figur 1 "Hvilket fylke befinner eiendommen din seg i?"	62
Figur 2 "Hva er den daglige bruken av din eiendom?"	63
Figur 3 "Hvor stor er din eiendom?"	64
Figur 4 "Består din eiendom av både innmark- og utmarksarealer?"	64
Figur 5 "Bruker allmenheten eiendommen din til friluftaktiviteter?"	65
Figur 6 "Drives det organiserte friluftaktiviteter på din eiendom?"	66
Figur 7 "Drives det kommersielle friluftaktiviteter på din eiendom?"	66
Figur 8 "Forårsaker allmenhetens bruk av din eiendom til friluftsliv skader eller ulemper for deg?"	67
Figur 9 "Opplever du skader eller ulemper av organisert friluftsliv på eiendommen din?"	68
Figur 10 "Opplever du skader eller ulemper av kommersiell bruk av eiendommen din?"	68
Figur 11 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved allmenhetens bruk av eiendommen din?"	69
Figur 12 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved organisert bruk av eiendommen din?"	70
Figur 13 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved kommersiell bruk av din eiendom?"	71
Figur 14 Prosentvis visning av de opplevde skader og ulemper.	72
Figur 15 "Har du noen form for avtale med de som driver organisert virksomhet?"	73
Figur 16 "Har du noen form for avtale med den næringsdrivende?"	73
Figur 17 Opplevd skade og ulempe, med og uten avtale. Organisert bruk.	74
Figur 18 Opplevd skade og ulempe, med og uten avtale. Kommersiell bruk.	75
Figur 19 Opplevd skader og ulemper, med og uten pengevederlag. Organisert bruk.	76
Figur 20 Opplevd skader og ulemper, med og uten pengevederlag. Kommersiell bruk.	77
Figur 21 Samarbeid mellom organisert bruker og grunneier, med og uten avtale.	78
Figur 22 Samarbeid mellom kommersiell bruker og grunneier, med og uten avtale.	79
Figur 23 "Burde frilufsloven og allemannsretten sine regler tatt mer hensyn til grunneier?"	80
Figur 24 "Burde frilufsloven og allemannsretten tatt mer hensyn til grunneier?" Kommersiell bruk.	81
Figur 25 "Burde frilufsloven og allemannsretten tatt mer hensyn til grunneier?". Opplevd skader eller ulemper.	81

Sammendrag

Allemannsretten i Norge består av rettigheter som gir samtlige mulighet til å ferdes, oppholde seg, og høste fra andre sine eiendommer under gitte vilkår. De samme rettene gjelder også kommersielle aktører som tjener penger ved å selge sine kunder opplevelsesbaserte friluftaktiviteter. Denne oppgaven tar sikte på å belyse samarbeidet mellom grunneier, og de som driver kommersiell virksomhet på eiendommen deres. For å finne svar på denne problemstillingen ble det utarbeidet fire underproblemstillinger relevant til forskningsspørsmålet.

Empirien er innhentet både ved hjelp av både kvalitativ- og kvantitativ metode. Den kvalitative empirien består av en spørreundersøkelse sendt ut til medlemmer av Norsk Bonde- og Småbrukarlag, som ble besvart av 720 respondenter. Når det kommer til den kvalitative empirien er denne basert på to intervjuer med henholdsvis en som driver kommersielt friluftsliv, samt en representant fra Norges Bondelag.

Funnene viser at samarbeid mellom grunneier og de som driver kommersielt friluftsliv fremstår som å være gjensidig konfliktdempende i form at man får avklart nærmere bruk og ansvar. Det kommer også frem av resultatene at grunneiere som har avtaler med næringsdrivende opplever mindre skader og ulemper for seg og sin eiendom. Slike avtaler kan eksempelvis ta for seg forhold som at den næringsdrivende står ansvarlig for rydding av eiendommen slik at grunneier ikke blir pålagt ekstraarbeid av andre sin bruk. Avtaler har også en videre positiv effekt for samarbeidet mellom partene, da studiet viser at samarbeid der det foreligger avtale blir vurdert som bedre enn i de tilfellene uten. For det kommersielle friluftslivet åpner samarbeid videre muligheter for bruk av for eksempel innmark som ellers ligger utenfor rettighetene dekket av allemannsretten eller tilrettelegging av fasiliteter for drift.

Abstract

The public right of access contains rights that secure the opportunity for everyone to roam, stay or harvest from others private property under some terms. These rights also apply to commercial businesses that earn money by selling their customers outdoor adventures. This thesis aims to find out more about how the landowner collaborates with the businesses that use their property. This will be the problem to be addressed and answered by solving four smaller questions.

The data is collected using both interviews and an internet survey designed for this purpose. The survey was sent to members of Norsk Bonde- og Småbrukarlag and was answered by 720 persons. There was a total of two interviews. One with a daily leader from a business, and one with a representative from Norges Bondelag.

The study shows that cooperation between the landlord and the businesses seem to reduce conflict because use and responsibilities can be clarified. The study also indicates that landowners that have agreements with traders, experience less damage and disadvantages for themselves and their property. Such agreements can for example clarify the responsibilities the business have to clean the property so the landowner do not get a lot of extra work.

Agreements also have a further positive effect on the cooperation between the parties, since the study shows that cooperation where there is agreement is considered better than in those cases without. For the commercial businesses that sell outdoor adventures, a collaboration with the landowner can provide possibilities beyond the public right of access.

1. Innledning

Under dette kapittelet skal jeg gjøre rede for tematikken til oppgaven, bakgrunnen for valgt problemstilling, valgte problemstillinger, mål og hensikt med oppgaven, samt avgrensning. Under punkt 1.4 vil det også bli gitt en presentasjon av oppgaven sin struktur.

1.1 Tema

I Norge er vi som samfunn så heldig at vi kan bevege oss så og si uhindret hvor vi vil i naturen. Denne rettigheten med lange historiske røtter blir i det daglige omtalt som allemannsretten og er i hovedsak lovfestet i Lov om Friluftsliv fra 1957. Samtidig som vi som allmenhet har denne rettigheten, er det også et marked for bedrifter som tilbyr opplevelsesbaserte friluftaktiviteter til sine kunder. Spørsmålet her blir om disse bedriftene har avtaler eller et samarbeid med grunneier i lys av driften som forekommer på eiendommen.

I begynnelsen av 2019 ble det diskutert om allemannsretten skulle lovfestes i grunnloven, men som etter høring ikke ble vedtatt av Stortinget. Da jeg først fikk høre om dette forslaget begynte jeg å undre om det var forsket nok rundt temaet «allemannsretten» til å sikre en rettferdig og riktig grunnlovfesting. Denne diskusjonen styrker aktualiteten til studiet. Under diskusjonen om grunnlovfesting av allemannsretten dukket det opp flere interessante synspunkt fra de politiske partiene. Ett av de kanskje viktigste punktene under den politiske vurderingen var at det var bred enighet om allemannsretten sin viktige plass i Norge. Det var ingen uenighet fra de politiske partiene om akkurat dette, noe som støtter opp under at allemannsretten står høyt i samfunnet.

Også bruken av rettighetene man finner i allemannsretten har endret seg over årene. Stadig ser man reklamer for et mangfold av opplevelsesbaserte friluftaktiviteter både på nett og i aviser, antrekk og fritidsutstyr som appellerer for bruk av naturen, samt annen reklame for at man skal bruke de tilbudene som finnes i den norske naturen.

Turisme fra både inn- og utland skaper store verdier i Norge og antallet besøkende stiger gradvis (SSB - Statistisk sentralbyrå, 2019). Det er også forventet at antall cruiseturister kommer til å øke jevnlig fremover (Dybedal, Farstad, Landa-Mata, & Winther, 2015). Man kan da tenke seg at også tilbudene til turistene også vil utvikle seg for å dekke behovet som kommer. Ved en slik utvikling tenker jeg det er viktig at reglene for bruk av allemannsretten

er godt opplyst og klare, slik at man unngår konflikter mellom grunneiere og de som ønsker å drive opplevelsesbasert friluftsliv.

1.2 Bakgrunn for valg av tema

Jeg valgte denne tematikken grunnet relevansen for min studieretning innen Eiendom ved Høgskolen på Vestlandet. Gjennom studieløpet har vi lært store mengder om fast eiendom og grunneiere, men kun tidvis vært innom begrepet «allemannsretten». Som friluftsmenneske ønsket jeg å fordype meg nærmere rundt dette temaet da jeg fant det både relevant for min utvikling av faglig kompetanse og mål, samt interessant på et personlig nivå.

I forberedende fase ble det søkt på nettet og forhørt med diverse personer for å konkretisere tematikken. Her fant jeg at det allerede var skrevet et par masteroppgaver rundt kommersiell bruk av allemannsretten, samt et mindretall litterære verker som berørte denne tematikken. Derimot ble det ikke funnet noe spesielt håndfast rundt samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende. Valget falt dermed på å skrive om dette.

1.3 Problemstillinger

Ut ifra mål, hensikt og tema for oppgaven er det kommet frem til en hovedproblemstilling som skal besvares ved bruk av underproblemstillinger.

Hovedproblemstilling: *«Hvordan fungerer samarbeidet mellom næringsdrivende og grunneiere på allemannsrettens område?»*

For å besvare hovedproblemstillingen har jeg valgt å formulere fire underproblemstillinger for å kunne belyse tematikken fra forskjellige innfallsvinkler. Disse delproblemstillingene vil bli drøftet opp mot de funn jeg finner i teori og empiri.

1. *«Hvordan fungerer friluftslovens regler basert på friluftsbasert næringsvirksomhet og grunneiers rettigheter»*

Underproblemstilling nummer en tar for seg hvordan friluftsloven sine bestemmelser fungerer i forhold til friluftsbasert næringsvirksomhet og de rettigheter grunneier har. Denne underproblemstillingen er besvart ved bruk av rettskilder og annen litteratur.

2. *«I hvilken grad kan friluftslivets regler om ferdsel og opphold i utmark benyttes i kommersiell sammenheng.»*

Underproblemstilling nummer to er skal besvare hvor langt man kan strekke seg i friluftslovens regler med tanke på ferdsel og opphold i utmark, her med tanke på kommersiell sammenheng. Spørsmålet vil i hovedsak bli besvart ved bruk av rettskilder og annen litteratur.

3. *«Hvilke skader og ulemper forekommer for grunneier ved kommersielt friluftsliv?»*

Underproblemstilling nummer tre er ment som en oppklaring i hvilke skader og ulemper som forekommer for grunneier ved kommersielt friluftsliv. Den viktigste kilden for å besvare dette spørsmålet blir intervju og spørreundersøkelse. Videre må dette kontrolleres ved sjekk av lov, forarbeid, lovendringer og lovkommentarer om det blir beskrevet nærmere om skader og ulemper, samt om det finnes rettspraksis rundt dette. Annen litteratur vil fungere som en supplerende kilde.

4. *«I hvilken grad hjelper et samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende til å forhindre skader og ulemper?»*

Underproblemstilling nummer fire tar for seg om et samarbeid mellom grunneieren og den næringsdrivende hjelper mot å forhindre skader og ulemper som kan oppstå ved kommersiell bruk av en eiendom. Denne problemstillingen skal i hovedsak løses ved bruk av de empiriske dataene innhentet fra den kvalitative og kvantitative metoden.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven vil bli presentert i 9 kapitler. Kapittel 2 er presentasjon av det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Kapittel 3 tar for seg metodene som er brukt til innsamling av data. I kapittel 4 presenteres de kvalitative og kvantitative undersøkelsene. Kapittel 5 viser drøfting av innsamlet data fra teori og empiri opp mot problemstillingene. I kapittel 6 fremstilles den avsluttende konklusjonen på problemstillingene. Kapittel 7 tar for seg etterord og noen avsluttende refleksjoner. Kapittel 8 og 9 viser henholdsvis kilder og vedlegg.

1.5 Avgrensning

Det er mye man kunne undersøkt nærmere rundt allemannsretten og friluftsloven med tanke på de lange røttene og viktigheten disse rettighetene har i Norge. For å spisse oppgavens studier er det valgt å fokusere på forholdet mellom kommersielle aktører innen opplevelsesbasert friluftsliv og grunneierne som eier eiendommene som brukes.

Med denne avgrensningen har jeg fått muligheten til å undersøke nærmere hvilke skader og ulemper grunneiere opplever i de tilfellene det forekommer kommersiell bruk av eiendommen, hvordan de opplever et samarbeid med den næringsdrivende, samt om dette er til fordel for partene.

1.6 Mål og hensikt med oppgaven

Det formelle målet og hensikten med oppgaven er å levere inn dette som min avsluttende masteroppgave ved Høgskolen på Vestlandet. Dette blir da min siste innlevering som student innenfor studieretningen Eiendom.

Målet og hensikt med oppgaven er å undersøke nærmere hvordan næringsdrivende som arrangerer opplevelsesbaserte friluftaktiviteter har et samarbeid eller avtaler med grunneierne av eiendommen som brukes, samt hvilken skade eller ulemper som oppstår ved slik drift. Videre er målet at man får en bredere forståelse rundt disse temaene da det ser ut til å være lite forsket på.

2. Teori

Under dette kapittelet skal jeg ta for meg det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Teorien vil være hentet fra både litteratur, publiserte artikler, lover og rettsregler. Teorikapittelets oppbygning starter med en presentasjon og innføring av tema.

Det skal merkes at det under punktet om behandling av grunnlovsforslag på Stortinget ikke må forstås på en slik måte at jeg stiller meg ved en politisk side. Oppgaven skal være av en slik karakter at mine egne personlige meninger om temaet ikke skal fremkomme, og jeg stiller meg uavhengig til den politiske diskusjonen. Jeg anser dette som viktig informasjon til leser ettersom det er snakk om en politisk sak med ulike politiske partier nevnt.

2.1 Allemannsretten

2.1.1 Allemannsretten – Hva er det?

For en bedre forståelse av hva oppgaven bygger på er det naturlig å gå nærmere inn på begrepet « Allemannsrett ». Man kan definere allemannsretten som en samlebetegnelse på rettigheter samtlige har til å benytte naturen fritt. Som hovedregel kan man si at disse rettighetene kan brukes og utøves uavhengig av hvem som er den rette eier av grunnen, og uten å ha tillatelse eller betale vederlag til eieren (Reusch, 2012, s. 13). Det vil selvfølgelig være begrensninger innenfor disse rettighetene, noe jeg vil komme tilbake til senere. I førsteomgang vil jeg gå nærmere inn på formålsparagrafen til friluftsløven.

« Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes » -
Friluftsløven § 1.

Friluftsløvens § 1 er formålsparagrafen til loven. Denne ble først tilføyd i friluftsløven og satt i kraft i 1996, jf. lov om endringer i lov om friluftslivet, kapittel 1. Grunnlaget for at friluftsløven skulle få sin egen formålsparagraf var et ønske om at de grunnleggende og viktige prinsippene for friluftslivet vi har i Norge. Bestemmelsen var også ment for å danne en bakgrunn for hvordan friluftsløven skulle anvendes og tolkes i praksis, jf. Ot.prp.nr.27 (1995-1996) side 18.

Miljøverndepartementet sine vurderinger var også at denne formålsparagrafen ville være av prinsipiell interesse og videre ha praktisk betydning i hvordan man skulle anvende frilufslovens bestemmelser. En slik formålsparagraf ville også kunne danne en bakgrunn i hvordan vurderingen av tvilsspørsmål skulle tolkes og forstås i konkrete tilfeller, jf. Or.prp.nr.27 (1995-1996) side 15.

2.1.1.1 Historikken til frilufsloven

Historisk sett har allemannsretten eller retten til fri ferdsel, lang historikk her til lands. Forarbeidene til frilufsloven nevner at man allerede i Magnus Lagabøters landslov fra 1274 kunne skimte det som gjelder ferdsel i innmark og utmark. Her finner man i det som omtales som landsleigebolken kapittel 22-2 at «ingen skal hogge i annen manns skog, unntatt ferdafolk som mot erstatning til eieren i nødsfall kan hogge til vøling av sine fargreier – slede eller skip – eller til brennefang om natten». Videre pålegger denne gamle loven i landsleigebolken kapittel 34-2 «ferdamann som rir eller går over åker eller eng og ikke vil fare den rette ferdselsveg, å betale 1 mark sølv til grunneieren», jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 3.

Utviklingen fortsatte videre i Christian V's Norske Lov av 1687. Bestemmelsene her tok blant annet opp at man «*til dels kunne ri, kjøre eller drive fe gjennom utmarken, og hvile og la feet beite så vel der som på avslått åker eller eng*». Begrensningene til bestemmelsene ligner litt på reglene for innmark og utmark den dag i dag. Loven sier at man ikke kunne la fe hvile eller beite på tilsådd og innhegnet mark, og eieren av grunnen kunne uten straff hindre folk i å ri eller kjøre over sin eng eller åker, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 3.

Utviklingen av allmenhetens bruk og rett til annen manns eiendom ble videre tatt opp i straffeloven av 20. august 1842, eller «*criminalloven*» som den da ble omtalt som. Kapittel 22, § 16 tar her for seg at reisende i «*knipetak*» eller vanskelige situasjoner, kunne mot erstatning ta tremateriale i skog eller mark i de tilfeller dette var nødvendig for å sette i stand framkomstmidler. Videre ble det i samme bestemmelse fastsatt straffefrihet for plukking av nøtter som ble spist på stedet, eller ta ville blomster, bær, eller røtter fra ville urter på områder som ikke var inngjerdet. Dette kan omtales som uskyldig nyttesrett og trengtes ikke å betale erstatning for, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 4.

Enda flere eldre lovbestemmelser kunne blitt dratt frem for å belyse den historiske utviklingen, men det blir til dels utenfor oppgavens problemstillinger. Man kan altså se at

retten til bruk av naturen har lang historisk viktighet, også helt tilbake til Magnus Lagabøters landslov i 1274.

De første initiativene for å lovfeste allemannsretten og friluftsløven slik vi kjenner den i dag kom først på 1930-tallet. Bakgrunnen for et slikt initiativ var på grunnlag av en samfunnsutvikling som i økende grad satte innskrenkninger på allmenhetens ferdsel i naturen. Et eksempel som er dratt frem her er i områdene rundt Oslofjorden der grunneiere i økende grad nektet allmenheten å bade, eller krevde betaling for bruk av strendene (Reusch, 2016, s. 23). En annen utfordring som hadde oppstått var at det i arbeidet med å sikre skogarealer til varige friluftsområder var det problemer med å få til avtaler med grunneierne (Reusch, 2012, s. 55). Justis- og politidepartementet la frem utkastet til Lov om allmenhetens adgang til ferdsel og bading på strandstrekninger m.v i 1937. Dersom man skal trekke frem hovedtrekkene fra lovforslaget innen det som gjelder allmenhetens ferdsel, var det at hovedregelen skulle være at alle skulle ha rett til bading og ferdsel på udyrket strand som befant seg utenfor 150 meter fra bebodde hus. Det var kun den delen av loven som gjaldt ekspropriasjon av strandstrekninger til friluftsmål som ble vedtatt da justiskomiteen etterlyste nærmere regler om forholdet mellom grunneiere og allmenhetens ulovfestede og sedvanerettslige ferdselsrett (Reusch, 2016, s. 23). Det ble i 1938 oppnevnt en egen friluftskomiteé som skulle arbeide med en egen lov for friluftslivet. Arbeidet til denne komitéen ble avbrutt grunnet krigen i 1940. Det tok da i overkant 10 år før det igjen ble nedsatt en ny friluftskomiteé i 1950, som skulle videreføre arbeidet den første gruppen hadde gjort (Reusch, 2016, ss. 24-25). Den endelige lov om friluftslivet ble sanksjonert i statsråd 28. juni 1957, og trådte i kraft allerede 1. juli 1957 (Reusch, 2016, s. 30).

Jeg anser den historiske utviklingen til allemannsretten som viktig i forhold til oppgaven. Man kan til en viss grad se en utvikling i hvordan loven er utformet og til hvilken bruk den angir. Dette vil være relevant i forhold til oppgavens problemstillinger for å finne ut hva loven originalt var ment for.

2.1.2 Allemannsretten – Rettighetene

«Tenk, så heldige vi er: Allemannsretten er et gratis fellesgode og en del av kulturarven. Den gir deg rett til å bruke utmarka, uavhengig av grunneier.» - (Innovasjon Norge, u.d.)

Allemannsretten som rettighet kan også inngå i begrepet kollektive rettigheter eller fra gammelt av «den uskyldige nyttesrett» (Falkanger & Falkanger, 2016, s. 68). Innenfor allemannsretten kan man skille mellom tre forskjellige elementer: ferdselsretten, oppholdsretten og høstingsretten (Reusch, 2012, s. 13). Innenfor oppgavens avgrensning vil ferdsel- og oppholdsretten være de viktigste punktene til ettertanke.

2.1.2.1 Ferdselsretten

2.1.2.1.2 Ferdselsretten på land

Bestemmelsene om allmenhetens retter til ferdselsrett på land er lovfestet i friluftsløven. Den frie ferdselsretten innenfor norsk rett er bygget på et prinsipp som tilsier at man ikke er bundet til bestemte stier eller traseer, men at man har mulighet til å bevege seg utenfor disse (Reusch, 2012, s. 108). Denne frie ferdselsretten gjelder i hovedsak for alle områder som kan defineres som utmark, jf. friluftsløven § 2, i noen tilfeller innmark, jf. friluftsløven §§ 3 og 3a, samt at man også har en ferdselsrett i vassdrag og sjø, jf. Vannressursloven § 16 første ledd, bokstav c). Som et siste punkt ved dette er det også nevneverdig at det er en ferdselsrett for sjø i tillegg, jf. friluftsløven § 6.

2.1.2.1.3 Innmark og utmark – En nærmere avklaring

Et typisk spørsmål når man beveger seg i naturen er ofte spørsmålet om hvor man har lov til å bevege seg. Ferdselsretten gir i hovedsak grunnlag til å bevege seg i det som kan defineres som utmark, men dette krever en nærmere beskrivelse. Hva som defineres som innmark og utmark kommer frem av friluftsløven § 1 a. Disse begrepene vil være avgjørende for allmenheten sine rettigheter ettersom rettighetene i allemannsretten strekker seg lengre i utmark enn i innmark (Pedersen, Sandvik, Skaaraas, Ness, & Os, 2015, s. 385).

I lys av bestemmelsen kan man se at innmark er positivt definert i lovverket, da bestemmelsen oppgir hvilke typer områder som regnes under innmark. På den andre siden er utmark negativt definert ettersom det er beskrevet som alt som ikke regnes som innmark (Reusch, 2016, s. 67).

Selv om det i frilufsloven er satt begrensninger på ferdsel i innmark, finnes det noen unntak for denne regelen. Frilufsloven § 3 åpner for ferdsel til fots der hvor marken er frosset eller snølagt, med unntak av tidsrommet fra 30. april til 14. oktober. Ferdselsretten på frossen mark gjelder likevel ikke på gårds plass eller hustomt, inngjerdet hage eller park annet for «særskilt øyemed» inngjerdet område der allmenhetens ferdselsrett vil være til utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker, jf. Frilufsloven § 3. Denne bestemmelsen kan man si har en videre praktisk betydning for bruken av ski (Reusch, 2012, s. 195).

Videre tar bestemmelsens andre ledd for seg eier eller bruker sin rett til å forby ferdsel der den er egnet til «å volde nevneverdig skade». Dette gjelder ferdsel over hage, plantefelt, høstsådd åker og gjenlegg. Gjenlegg er når man skal så en ny eng eller etablerer en ny, eksempelvis dersom man har hatt en tidligere åker og vil gjøre dette om til en eng. Det som er hensikten med denne bestemmelsen er at man gir grunneier eller rettighetshaver en adgang til å forby slik ferdsel som kan skade planter eller jordbruksareal (Reusch, 2012, s. 196).

Videre er bestemmelsen § 3a om ferdsel på vei eller sti i innmark også et nevneverdig punkt. Dette er en relativt ny bestemmelse som ble vedtatt i 2011 og gir en utvidet rett til ferdsel i innmark (Reusch, 2012, s. 197). Frilufsloven § 3 a, åpner for ferdsel over innmark dersom denne fører til utmark. I forhold til oppgavens problemstillinger ser jeg denne bestemmelsen relevant på grunnlag av viktigheten for næringsdrivende å komme seg til den utmarken som skal bli brukt. Frilufsloven åpner for ferdsel i innmark som fører til utmark i de tilfellene der det skjer til fots på vei eller sti, jf. § 3 a, bokstav a). Ferdsel over innmark som fører til utmark kan også skje på vei eller opparbeidet sti med ride- eller kløvhest, tråsykkel, kjelke eller liknende, her med unntak av organisert aktivitet som sykkeløp og rideklubbaktivitet. Slik ferdsel er tillatt hele året dersom ferdselen kan skje uten å passere gjennom gårds plass eller hustomt, eller at den på annen måte vil være til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for eier eller bruker, jf. § 3 a b). Med uttrykket «eller liknende» uttaler departementet at tolkningen må avgrenses mot det som kan forårsake mer enn nevneverdig skade på underlaget, jf. Prop. 88 L (2010-2011) side 16.

Bestemmelsen skiller ikke mellom vei og sti når det gjelder allmenhetens rett til å ferdes via innmark til utmark. I forhold til vei som har en ganske klar definisjon, er begrepet sti litt noe mer utfordrende å tolke. Etter motorferdselloven er kriteriet for en vei at traseen er opparbeidet for vanlig bilkjøring (Reusch, 2016, s. 147). Når det gjelder begrepet «sti» finnes det derimot ingen lovfestet definisjon. Den normale forståelsen av begrepet er at en sti omfatter menneskeskapte spor (Reusch, 2016, s. 147). Ettersom ferdselsretten gjennom innmark er en unntaksregel der hensynet til grunneier sine behov veier tungt bør man ikke tolke begrepet sti for vidt. Eksempelvis vil ikke dyretråkk eller traktorspor brukt til skjøtsel (tiltak, utvikling, stell) av innmark nødvendigvis utgjøre en sti etter denne bestemmelsen (Reusch, 2016, s. 147). Det var først da bestemmelsen 3 a ble vedtatt i 2011 man fikk et skille mellom sti og opparbeidet sti. Dersom man ønsker å gå til fots over innmark trenger ikke stien å være opparbeidet, i motsetning til ridning og sykling. Denne forskjellen er i forarbeidene til den nye bestemmelsen begrunnet med forskjellen på slitasje og skade aktivitetene har på grunnen, jf. Prop 88 L (2010-2011), side 15 (Reusch, 2016, s. 147).

Et nevneverdig punkt er at ferdselsretten etter § 3 a ikke gir mulighet til å etablere ny sti, og er videre straffbart etter straffeloven av 2005, § 346 (Reusch, 2016, s. 147).

Hva som går inn under innmark og utmark er et definisjonsspørsmål som til en viss grad trenger bredere utdypning på tolkning. Her vil Høyesterett sin praksis gi nærmere avklaring. Eksempelvis ved den mer «kjente» Furumoa-dommen, Rt-1998-1164, kom Høyesterett frem til at strandsonen på vedkommende sin eiendom ikke kunne bli betegnet som innmark. Høyesterett tolket også at uttrykket «hustomt» etter § 1 a) måtte bli begrenset til det som var den mer private sonen rundt bolighuset ettersom eiendommen hadde et areal på 13 379 m², jf. Furumoa-dommen, side 1171.

Videre kan det også skilles på boliger for helårsbruk og fritidsboliger. I Hvaler-dommen, Rt-2005-805, som gjaldt allmenheten sin ferdselsrett på en sti over en fritidseiendom i strandsonen, utalte Høyesterett at det var ikke var grunnlag for et prinsipielt skille på akkurat dette punktet, jf. Hvaler-dommen (62).

Dette med ferdselsrett over innmark er viktig ovenfor oppgavens problemstillinger på grunnlag av at dette også setter begrensninger på de næringsdrivende som ikke eier slik eiendom selv. I mange tilfeller må man gjerne bevege seg over innmark for å komme seg til utmark, noe som fører til videre spørsmål om de næringsdrivende her tar hensyn til grunneier sine rettigheter.

2.1.2.1.4 Ferdseisrett i vassdrag

Ferdseisretten i vassdrag kommer som tidligere nevnt frem i vannressursloven sin § 16 om allmenheten sin rådighet over vassdrag. Spesielt er det her å merke seg bokstav b) «Enhver kan bruke vassdrag til bading i samsvar med lov 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet(friluftsløven)», samt bokstav c) «Enhver kan bruke vassdrag til ferdsel uten bruk av motor». Ser man dette i lys av problemstillingene kan man trekke paralleller til vannsportsaktiviteter slik som rafting og kajakkpadling.

Selv om lovtteksten setter regler for at man kan bruke vassdrag til ferdsel uten bruk av motor er dette videre regulert av Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. Lovens § 4, tredje ledd viser til at ferdsel med motorfartøy vil være tillatt på innsjøer som er 2 kvadratkilometer eller større, på elvestrekninger, samt innsjøer mindre enn 2 kvadratkilometer i de tilfellene disse inngår som en del av et farbart vassdrag. En slik tilgang i sammenheng med kommersielt friluftsliv vil være aktuelt i de tilfeller der ferdsel forekommer i større innsjøer, slik som Mjøsa.

Bestemmelsen § 16 setter også begrensninger for utøveren i sitt andre ledd, første punktum, ved å sette regler for ferdsel. Dette kan sees som en parallell til friluftsløvens § 11 (Reusch, 2016, s. 219). Her kommer det blant annet frem at ved bruk av vassdrag skal dette skje så hensynsfullt at det ikke blir forvoldt ulemper av betydning for grunneieren eller andre brukere. Dette kan sees i lys av vannressursloven § 5, som slår fast at «Enhver skal opptre aktsomt for å unngå skade eller ulempe i vassdraget for allmenne eller private interesser», jf. vannressursloven § 5.

2.1.2.1.5 Ferdseisrett i sjøen

Avslutningsvis innenfor temaet ferdselsrett kommer man til den som gjelder for sjø. Friluftsløvens § 6, første ledd tar for seg den frie ferdselsretten man har i saltvann langs kysten. I forarbeidene kommer det frem at enhver i prinsippet kan ferdes med båt eller andre fartøy så langt inn som sjøen dekker stranden, i området mellom marbakken og stranden, altså der hvor sjøbunnen er privat eie, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 28.

Selv om det her i § 6 sitt første ledd blir konkret nevnt «båt» må dette tolkes utvidende. Med dette gjelder også andre sjøfarkoster slik som seilbåter, kano, kajakk, robåter, vannscooter, med mer. Selv om bestemmelsen presist nevner «båt», gjelder også ferdselsformer slik som dykking og svømming under denne ferdselsretten, selv om disse også går inn under

friluftsløven § 8 (Reusch, 2016, s. 206). Ski, skøyter, riding og sparkestøtting er også ferdselsformer over sjø som gjelder når det er islagt (Reusch, 2012, s. 113). Disse formene for ferdsel på sjø kan anses som viktig for oppgavens problemstillinger da dette er eksempler på opplevelser som tilbys av kommersielle aktører spesielt langs kysten.

Etter forarbeidene kommer det frem at ferdselsretten til sjøs har innskrenkninger etter friluftsløvens kapittel 2 (Om ferdselsrettens utøving og innskrenkninger i ferdselsretten m.v). Særlig må hensynsreglen i § 11 om å ikke volde skade eller ulempe for andre, og opptre hensynsfullt og varsomt merkes. Videre kommer det frem at det må vises hensyn til de som bor eller ferdes i nærheten, også for næringsinteresser jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 29. For grunneieren sin del vil hensynsregelen i friluftsløven § 11 gi rett til å vise bort personer som oppfører seg i strid med friluftsløven sine regler i de tilfellene der ferdselen blir utøvd på sjøgrunn underlagt privat eiendomsrett (Reusch, 2012, s. 113).

2.1.2.2 Høstingsretten

Selve høstingsretten har ikke relevans til oppgavens tematikk i stor grad da denne omhandler det som i hovedsak er ferdsel og opphold. Jeg føler allikevel det er gunstig å kommentere den for en nærmere forståelse av begrepet allemannsretten.

Retten til å høste fra naturen står som en av de tre hoveddelene til allemannsretten i Norge. Høstingsretten i allemannsretten finner man under friluftsløven § 5. Slik bestemmelsen ser ut nå er resultat av en lengre endringshistorikk som endte med at den nåværende bestemmelsen tredde i kraft 1.januar 2012 (Reusch, 2016, s. 176). Tradisjonelt sett har allmenhetens sin høstingsrett kommet frem av straffeløven, men i forbindelse med reformen av straffeløven ble det påpekt av lovkommissjonen at høstingsretten ikke sto i saklig sammenheng til løven (Reusch, 2016, s. 176). Høstingsretten ble først vedtatt inn i friluftsløven ved lovendring, lov. Juni 2009 nr.74. Friluftsløven § 10 a. Før den ble satt i kraft skjedde det en ny lovendring som gjorde at den ble opphevet, og endte som § 5 i friluftsløven vedtatt i 2011 (Reusch, 2016, ss. 176-177). Grunnet en feil i lovteksten ble bestemmelsen på ny endret, og rettet ved lov 22. juni 2012 nr.56 (Reusch, 2016, s. 177).

Som beskrevet i friluftsløven § 5 gjelder høstingsretten i utmark, eller med andre ord der man har ferdselsrett. Denne delen av allemannsretten der man kan høste naturens ville vekster har tidligere vært bygd på ulovfestet sedvanerett og historisk det man fra tidligere kalte uskyldig nytterett (Reusch, 2016, s. 177).

Innenfor fast eiendom er det rettslige utgangspunktet at gjenstander og planter som er fast forbundet med grunnen tilhører grunneieren, eller ved noen tilfeller den som har en bruksrett til slikt (Reusch, 2016, s. 179). Høstingsretten står som et unntak på grunneierretten ettersom det gir allmenheten rett til å sanke eller spise fornybare naturprodukter av en ubetydelig økonomisk verdi. Slik høstingsrett gjelder i de tilfeller det skjer under en ellers lovlig ferdsel i naturen (Reusch, 2016, s. 179). Her er det viktig å merke seg at dersom grunneier eller bruksrettshaver dyrker selv, eller selv har plantet eksempelvis frukttrær, diverse pyntevekster eller lignende, vil ikke disse vekstene omfattes av den delen av allemannsretten som gjelder høsting fra naturen.

2.1.2.3 Oppholdsrett

Som del av allemannsretten er allmenhetens oppholdsrett i naturen også et punkt det er gunstig å gå nærmere inn på. Oppholdsretten står på mange måter i nær sammenheng med ferdselsretten, og man kan si at den er en utvidelse eller forlengelse av denne (Reusch, 2012, s. 122). Dette kan tenkes ettersom en del av det å ferdes i naturen også i mange sammenhenger vil si å oppholde seg på et sted over lengre tid. Oppholdsretten gjelder slike aktiviteter, eller handlinger, som for eksempel det at man slår leir med eller uten telt, bader, raster, tenner bål. Dette er klassiske eksempler på opphold ved bruk av fjell eller strandsone. Innenfor oppholdsretten gjelder også det å ankre opp eller fortøye en båt til land, eller vinteraktiviteter som isfiske eller utforming av snøhuler.

Oppholdsretten kan deles inn i tre forskjellige kategorier: oppholdsrett på land, oppholdsrett til sjøs, og oppholdsrett i vassdrag.

2.1.2.3.1 Oppholdsretten på land

Den første delen av oppholdsrett jeg skal ta for meg er den på land. Denne er i hovedsak regulert i frilufsloven § 8 om bading, samt § 9 om rasting og teltning. I likhet til ferdselsretten er grunnvilkåret for oppholdsretten at den gjelder i utmark (Reusch, 2012, s. 122). Også nevneverdig for oppholdsretten etter § 8 og 9 er at slik opphold må skje uten tilbørlig fortrensel eller ulempe for andre.

Frilufsloven § 8 tar for seg allmenhetens rett til bading i sjøen eller i vassdrag fra strand som befinner seg i utmark, eller fra båt. Bestemmelsen § 8 regulerer både ferdselsretten i sjøen uten bruk av båt, og oppholdsretten allmenheten har på land i forbindelse med bading

(Reusch, 2016, s. 231). Allmenhetens oppholdsrett ved bading må sees i lys av Friluftsløven § 7 om forbud mot bruk av privat brygge uten eierens samtykke, samt § 9 om retten til opphold på land. En viktig oppklaring som krever tidlig definisjon er at begrepet «bading» ikke er det samme som «solbad» som ligger under friluftsløven § 9 (Reusch, 2016, s. 232). Definisjonen solbad er ifølge *Store medisinske leksikon*, som er del av *Store norske leksikon*; «å utsette huden for sollys, som regel for å oppnå solbruning» (Store medisinske leksikon, 2018). Ut ifra forarbeidene til friluftsløven kommer det frem at § 8 omhandler selve badingen i sjøen og atkomsten til sjøen, mens § 9 tar for seg oppholdet på stranden ved skifte av klær, solbad, rasting, med mer, jf. Ot.prp.nr 2 (1957) side 30.

Under selve begrepet *bading* omfatter samtlige former for opphold og ferdsel uten båt i vannet. Spesielt relevant for problemstillingen til oppgaven er at begrepet bading, da det inkluderer blant annet dykking og isbading (Reusch, 2016, s. 232), noe som da kan være spesielt attraktivt å drive kommersiell virksomhet med. Begrepet strand er noe man i dagligtale gjerne vil definere som en ordinær sand- eller steinstrand. Ved tolkning av friluftsløven § 8 gjelder oppholdsretten ved strand også ved andre naturtyper. Eksempelvis vil også klipper, svaberg, innsjøbredde, skogkledd kyst eller elvestrekning også gå under dette begrepet (Reusch, 2016, s. 237).

Oppholdsretten til land blir også tatt opp i friluftsløven § 9 om rasting og telting. Denne bestemmelsen er ment å ta for seg opphold som ikke er av ubetydelig varighet under ferdsel, slik som hvile, solbad, rasting eller liknende. Bestemmelsen får også anvendelse der folk slår seg til på et sted for å eksempelvis spise niste, høre på musikk, bade m.m. Det vil si at bestemmelsen ikke omfatter stopp under ferdsel for mindre pauser eller for å nyte utsikt, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 30.

Annet ledds første punktum gjelder alt opphold i utmark og tar for seg at slik bruk av plass til eksempelvis telt, solbad, rasting eller lignende ikke må tas til utilbørlig foretrengsel eller ulempe for noen. Ut ifra forarbeidene til loven blir «noen» beskrevet som andre tur-og ferdafolk, samt beboere og næringsdrivende i nærheten, enten på samme eiendom eller naboeiendom, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 30. Videre kommer det frem av forarbeidene at folk ikke må slå seg utilbørlig nær eksempelvis bebodd hus, badehus eller privat badeplass særskilt for seg selv og egen familie. Folk må heller ikke slå leir utilbørlig i nærheten av andres eller slå telt på de beste badestrendene til utilbørlig foretrengsel for andre badende, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 30.

Et interessant spørsmål som dukker opp under allmenheten sin oppholdsrett på land er problemstillingen rundt telting. Etter § 9 fjerde ledd kommer det fram at telting ikke er tillatt i over 2 døgn om gangen uten eiendommens bruker eller eiers samtykke. Unntaket for dette er dersom teltingen forekommer på høyfjellet eller områder som befinner seg fjernt fra bebyggelse, med mindre man kan regne med at teltingen kan medføre nevneverdig skade eller ulempe. Spørsmålet blir da hvordan man skal tolke denne bestemmelsen. Vil det være godt nok at man flytter teltet noen meter slik at man starter på nytt i todøgns-syklusen? Ut ifra bestemmelsen sine ord og uttrykk, samt mangelfull rettspraksis på akkurat dette temaet er det ikke lett å konkludere med hva som vil være rett. I lovkommentaren til friluftsløven skriver Marianne Reusch at man må se en sammenheng mellom bestemmelsen, forholdet til allmenhetens rett til opphold, veid opp mot hensynet man har til grunneieren. Dette vil tilsi at denne begrensningen på to døgn vil gjelde så lenge man befinner seg på samme eiendom. Noe som igjen vil kreve at man faktisk vet hvor eiendomsgrensen går. (Reusch, 2016, s. 262). Teltlassen kan dermed ikke omplasseres i nærheten for å gi opphold to nye døgn. I større utmarksarealer og andre lignende tilfeller vil dette være en streng og vanskelig tolkning å forholde seg til. Her skriver Marianne Reusch at man bør se vurderingen av oppholdet opp imot utilbørighetsstandarden i andre ledd første punktum og den alminnelige hensynsregelen i friluftsløven § 11 (Reusch, 2016, s. 262).

Slike begrensninger for telting kan være aktuelt for et kommersielt friluftsliv arrangert på eiendommen. Man kan se for seg eksempler der en arrangør tar med seg en gruppe på fjelltur, fisketur eller lignende. For det første vil arrangøren måtte begrense seg på en slik måte at teltingen ikke skjer til utilbørlig fortrengsel, skaper skader eller ulemper. For det andre kan man ikke etter tolkningen ha samme teltplass i over 2 døgn. Her blir da spørsmålet om hva som defineres som «telt». Store norske leksikon sin definisjon på telt er et hus laget av lerret, seilduk, nylon eller lignende som kan pakkes sammen og bli flyttet etter behov (Store Norske Leksikon, 2018). Men kan eksempelvis en snøhule eller iglo også gå under denne definisjonen? I så fall kan man også her trekke paralleller til en kommersiell bruk av eiendommen med tanke på vinteroverlevelseskurs eller opplevelsesbasert friluftsliv.

Også under opphold etter § 9 skal folk opptre på en hensynsfull og varsom måte for å unngå å volde skade eller ulempe for andre.

Et viktig punkt som foreligger etter rettspraksis er blant annet ved Furumoa-dommen. Her kommer det fram at selv om allmenheten har rett til ferdsel på et område, i dette tilfellet en strand, vil ikke det nødvendigvis tilsi at det foreligger oppholdsrett til bading og resting.

«På bakgrunn av prosedyren for Høyesterett finner jeg grunn til å understreke at jeg ikke kan se at det i vårt tilfelle vil være hjemmel for allmennheten til å bade fra eller raste på stranden på Furumoa, jf. lovens § 8 og § 9. Jeg viser til at eiendommen er bebodd året rundt.» - Furumoa-dommen, side 1175.

Retten til allmenheten sin rett til bading, fortøyning av båten, samt opphold ble tatt opp i Høyesterett i Yxney-dommen, Rt-2007-102. Denne saken gjaldt utøvelse av allemannsrett ved noen mindre holmer som befinner seg utenfor Sandefjord. Her kom Høyesterett frem til at etter en tolkning av frilufsloven §§ 7, 8 og 9 sett i lys av rettspraksis og samfunnsutvikling at allmenheten hadde rett til fortøyning, rasting, solbading og bading på den ene holmen sin østside, jf. Yxney-dommen sammendrag.

I Hvaler-dommen understrekte Høyesterett viktigheten av strandsonen. Allmenhetens behov for rekreasjon og friluftsliv stiller strandsonen i særstilling. Ettersom strandsonen har en stor betydning for allmennhetens friluftsliv må grunneiere som bygger ut her finne seg i å få allmennheten tettere inn på seg en der hvor ferdselen er mindre, jf. Hvaler-dommen (62).

2.1.2.3.2 Oppholdsretten i vassdrag

Oppholdsretten allmenheten har i vassdrag er verken regulert i frilufsloven eller vannressursloven eksplisitt (Reusch, 2016, s. 218). Ut ifra vannressursloven § 16 bokstav b) og c) finner man som nevnt at «enhver kan bruke vassdrag til»: a) Bading i samsvar med frilufsloven og b) ferdsel uten bruk av motor. Loven bygger med dette også med en forutsetning at kortere opphold inkluderes (Reusch, 2012, s. 132). Med dette bygger bestemmelsen på at kortere opphold kan inkluderes til bading og umotorisert ferdsel (Reusch, 2012, s. 132).

Ved fortøyning og oppankring av båter gjelder frilufsloven § 7 om landsetting og fortøyning av båt, jf. Ot.prp.nr.39 side 337. Som ved ferdselsretten må også opphold vurderes etter hensynsreglene i vannressurslovens § 16 andre ledd første punktum, og den alminnelige aktsomhetsplikten etter vannressursloven § 5 (Reusch, 2016, s. 219).

2.1.2.3.3 Oppholdsretten til sjøs

Til sist innenfor temaet oppholdsrett, kommer den til sjøs. Her kan man skille mellom bestemmelsene §§ 8 og 9. Aktivitetene og adkomsten som foregår i sjøen er regulert av § 8,

mens oppholdet på stranden er regulert av § 9. Selv om § 9 ikke omfatter direkte opphold nært land i båt eller fartøy på sjøen ble de i forarbeidene kommentert at denne bestemmelsen trolig kunne anvendes analogisk til dette, Jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 30. Man kan også se på bestemmelsen i § 8 som sier at enhver har rett til å bade i sjø eller vassdrag fra strand i utmark eller fra båt, dette så fremt det ikke er til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre, samt at det skjer i rimelig avstand fra bebodd hus.

Friluftsløven § 7 tar for seg landsetting og fortøyning av båt. Her finner man at man har rett til en kortvarig fortøyning på strandstrekning i utmark. I utmark kan man også benytte seg av andre «fortøyningsgreier» uten eiers tillatelse over kortere tid dersom det kan skje uten utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker, jf. friluftsløven § 7 tredje og fjerde punktum.

Når det gjelder ankring uten forbindelse til land kan dette skje i tråd med reglene i § 7, samt oppholdsreglene i § 9 (Reusch, 2012, s. 135). I forarbeidene til § 6 finner man at «Sjøfarende må ikke slå seg til utilbørlig nær bebodd hus, jfr. Prinsippet i utkastets § 9 om opphold i utmark, som trolig bør gis analogisk anvendelse for opphold på sjøen», jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 29.

Den analogiske tolkningen av § 9 ble tatt opp i Yxney-dommen. Her uttalte Høyesterett at de ikke så holdepunkter for å gi avstandsbestemmelsen for telting i § 9 analogisk anvendelse for overnatting i båt. De supplerer med at en slik tolkning vil være dårlig i forhold til de særlige forhold på sjøen, og at en slik tolkning vil utelukke overnatting i båt over større strekninger langs kysten, jf, Rt-2007-102 avsnitt 116. Videre henviser de til Hvaler-dommen, avsnitt 62, om at grunneiere i strandsonen må finne seg i at allmenheten her vil være tettere på eiendommen enn ellers.

I Yxney-dommen la Høyesterett til at opphold i båt ikke har noe krav til en bestemt avstand til bebyggelsen på land, men at utøver av allemannsretten skal gjøre en totalvurdering av i hvor stor grad oppholdet er utilbørlig for grunneieren (Reusch, 2016, s. 210).

2.1.3 Friluftsmøte

Et spørsmål som vil dukke opp når man snakker om kommersielt friluftsliv er hvor mange mennesker som i fellesskap kan bruke en eiendom. Dette blir nærmere tatt opp i friluftsløven § 10.

«Friluftsmøte, idrettsstevne (f.eks. skirenn eller orienteringsløp) og liknende sammenkomst som kan medføre nevneverdig skade eller ulempe, kan ikke holdes uten samtykke av eier eller bruker av grunn hvor avsperring foretas, samling, start eller innkomst finner sted eller hvor sammenstimling av folk for øvrig på påreknes.

Løype for skirenn, terrengløp eller liknende må legges slik at skade på skogforynging og ungskog og skade på gjerde så vidt mulig unngås.» - Friluftsløven § 10

Friluftsløven § 10 regulerer de organiserte aktivitetene som forekommer i utmarken. I bestemmelsen sitt første ledd reguleres omfanget av hvordan allemannsretten kan benyttes av mange i fellesskap og hvilke tilfeller som krever samtykke av grunneier (Reusch, 2016, s. 272). Slik man kan se det er det ikke selve størrelsen på arrangementet som vil være avgjørende i vurderingen, men i hvilken grad arrangementet eller sammenkomsten vil føre til nevneverdig skade eller ulempe. Også i disse tilfellene vil utgangspunktet for vurderingen måtte gjøres etter det som følger hensynsbestemmelsen i friluftsløven § 11 (Reusch, 2016, s. 273).

Bestemmelsen sitt andre ledd tar for seg særlig aktiviteter som forekommer langs en bestemt trasé, og stiller videre krav til særlig aktsomhet av hensyn til skog og gjerder (Reusch, 2016, s. 272).

Under utarbeidelse av friluftsløven ble det foreslått av friluftskomiteén som arbeidet med bestemmelsene at slike friluftsmøter, idrettsstevner og liknende sammenkomster «overhodet ikke skal kunne holdes uten eierens eller brukerens samtykke», jf. Ot.prp.nr.2 side 32. Denne uttalelsen fra komitéén skapte en skepsis blant andre involverte. Spesielt her ble det tatt opp problemstillingen med skiløp og andre idrettsarrangementer som går over lengre strekker. Det ble vist forståelse for annen manns grunn som ville bli brukt til start- og målstrek, men at det originale forslaget burde blitt gjort mer «smidigere», jf. Ot.prp.nr.2 Side 32-33. Utarbeidende departement tok hensyn til innspillene og kritikken mot komiteeforslaget og kom med forslag om en «smidigere» regel. Her foreslo de en bestemmelse der det ville kreve samtykke fra grunneier ved stevne eller sammenkomst som kunne medføre særlig skade eller ulempe, samt at det ikke ville kreves samtykke av grunneiere som ikke ville bli berørt av sammenstimlinger

i forbindelse med eventuelle stevner. Departementet uttaler seg i forarbeidene at en slik endring vil gjøre at «beskjedne småtilstelninger» etter forholdene kan gå fri.

I rundskriv T-3/07 av Miljøverndepartementet tas det nærmere opp rundt allemannsretten i bruk til organisert og kommersiell virksomhet, samt kommenterer nærmere rundt frilufsloven § 10. Spesielt interessant her er det at de uttaler seg om hvilke to forhold som må foreligge før det kreves samtykke fra grunneieren. «Arrangementet må ha et visst omfang» og «arrangementet kan med sannsynlighet medføre nevneverdig skade eller ulempe på det arealet om berøres av sammenstimlingen» (Miljøverndepartementet, 2007, ss. 29-30)

Selv om frilufsloven §10 åpner for at organiserte aktiviteter gjerne ikke trenger samtykke fra grunneier i alle tilfeller, kan det likevel ligge begrensninger som følge av forskrift med hjemmel i frilufsloven eller ved hjemmel i annet regelverk (Reusch, 2016, s. 272). Dette forholdet til andre lover og forskrifter kommer frem av Frilufsloven § 19. Et meget godt eksempel på slike begrensninger kan man finne i forskrift 13. mai 1996, «Forskrift om høve til å krevje avgift for bruk av frilufsområde tilrettelagt av Sjoa elveeigarlag langs Sjoa, Sel kommune, Oppland». Her står det:

«Ferdsl og annan arealbruk utøvd av kommersielle selskap, norske og utenlandske, herunder NWR, Sjoa Rafting, Heidal Rafting, Flåteopplevelser, Team Extreme Riversports samt tjekkiske reiseselskap, er underlagt dei restriksjonar og vilkår som vert sett av grunneigarside, så langt det skjer i tråd med arealdelen til kommuneplanen og retningslinjer for arealbruken gjeve i fleirbruksplan for Sjoa» - FOR-1996-05-13-857

Denne forskriften som gjelder elven Sjoa i Sel kommune er hjemlet i Frilufsloven § 14 – Avgift for adgang til frilufsområde og er fastsatt av Sel kommunestyre. Denne begrensningen til allemannsretten og reguleringen har en hensikt for å hindre at arrangører av opplevelsesbasert frilufsliv utnytter kommersielt tilretteleggingen som elveeierlaget har etablert for allmenn bruk. Slike begrensninger og/eller forbud mot organiserte eller kommersielle aktiviteter som teltleirer, rideskoleturer eller idrettsarrangement er vanlig for verneområder (Reusch, 2016, s. 272).

2.1.4 Ferdelskultur

Hittil i teoridelen har skader og ulemper tidvis blitt nevnt. Med dette kommer man ikke unna å gå nærmere inn på frilufslovens § 11 om ferdelskultur og eiers bortvisningsrett.

«Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller på sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade. Han plikter å se etter han ikke etterlater seg stedet i en tilstand som kan virke skjemmende eller føre til skade eller ulempe for noen.

Grunnens eier eller bruker har rett til å vise bort folk som opptre hensynsløst eller ved utilbørlig atferd utsetter eiendommen eller berettigete interesser for skade eller ulempe.» - Frilufsloven § 11

Denne bestemmelsen er spesielt viktig for oppgavens problemstillinger ettersom den tar for seg hvordan folk skal ferdes ved bruk av allemannsretten, samt eieren sin bortvisningsrett. Andre beskrivelser av bestemmelsen er gjerne «hensynsregelen» eller i lovforarbeidene beskrevet som «lovfesting av god folkeskikk» (Reusch, 2016, s. 284). Bestemmelsen kom inn i frilufsloven fra den ble vedtatt i 1957, men har gjennomgått mindre endringer i sammenheng med revisjon av frilufsloven i 1996.

Sett fra et historisk perspektiv ble de sedvanerettslige reglene om allemannsretten framstilt i en epoke der man kan anta at bruken og omfanget ikke utgjorde en byrde av betydning for grunneierne. Når disse gamle rettighetene skulle lovfestes var intensjonen å gi uttrykk for brukers plikt til hensynsfull og varsom ferdsel. I frilufskomitéen sin innstilling (1954) til frilufsloven skrev de egentlig at en slik regel ikke skulle være nødvendig, men det var et ønske å gjøre dette for å understreke allmenheten sitt ansvar (Reusch, 2016, s. 282).

Av forarbeidene til frilufsloven kommer det frem at bestemmelsen medfører «en viss skjerpning av ferdafolks plikter og ansvar», jf. Ot.prp.nr.2 (1957), side 33. Man kan også si at denne bestemmelsen uttrykker den lovfestede grensen for de rettigheter som fremgår av frilufsloven (Reusch, 2016, s. 284).

Man kan skille frilufsloven § 11 etter de to leddene. Første ledd tar for seg utøver sine plikter og de hensyn som må bli tatt. Utøver skal under ferdsel eller opphold opptre hensynsfullt og varsomt for at det ikke volder skader eller ulemper for andre, samt eier og bruker av eiendommen, jf. § 11 første ledd, første punktum. Ved revisjon av loven i 1996 ble det også lagt til at utøver skal opptre hensynsfullt og varsomt for å unngå å «påføre naturen skade». Ut

ifra forarbeidene til revisjon av friluftsløven ser man at uttrykket «miljøet» er et vidt begrep. Miljøet i denne forstand omfatter ikke bare naturgrunnlaget slik som planter og dyr, men gjelder også andre miljømessige verdier slik som ren luft, rent vann og rent landskap, jf. Ot.Prp.nr.27 (1995-1996), side 19. Utøveren har også en plikt til å se etter at stedet ikke blir etterlatt i en slik tilstand som kan virke skjæmmende eller føre til skade eller ulempe for noen, jf. §11 første ledd, andre punktum.

Da første ledd i bestemmelsen tar for seg ferdselskulturen som gjelder bruker eller utøver, tar andre ledd for seg eier sin rett til å bortvise dersom reglene brytes. Denne bestemmelsen kom som et ønske om å styrke grunneier sin autoritet på eiendommen med en egen bestemmelse i friluftsløven om bortvisningsrett, jf. Ot.prp.nr. 2 (1957) side 34. En slik bortvisning vil skje i form av selvtækt når grunneier viser bort de uvedkommende som ferdes ulovlig på eiendommen, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 34. Selvtækt er følger av Straffeloven § 19 og handler om at en handling som ellers ville være straffbar, er lovlig når den som har retten, handler for å gjenopprette en ulovlig endret tilstand, jf. straffeloven § 19 første punktum. Her er det viktig å påpeke at den gjelder når det vil være urimelig å måtte vente på myndigheters bistand, samt at makt bare kan brukes når rettskrenkelsen er åpenbar. Denne makten kan heller ikke gå lenger enn forsvarlig, jf. straffeloven § 19 andre punktum.

I Yxney-dommen ble grunneier sin bortvisningsrett kommentert av Høyesterett. Her kommenterer de at grunneier har etter § 11 rett til å kunne bortvise brukere av eiendommen som utviser utilbørlig adferd, og uttaler videre at «særlig praktisk betydning har knapt nok denne formelle rett. Grunneiere vil fort bli hjelpeløse i en slik situasjon, og det er etter mitt syn viktig for å unngå konflikter at kommunen gjør reelle anstrengelser for å bidra til de begrensninger i allmenhetens rett som følger av friluftsløven, blir respektert», jf. Yxney-dommen, avsnitt 91.

Alt etter hva som skjer og omstendighetene rundt dette kan bestemmelsen fungere som en begrensning i allmenheten sine rettigheter gjennom friluftsløven, men det er her viktig å få frem at denne hensynsregelen ikke kan fungere som et forbud mot en aktivitet som ellers er lovlig (Reusch, 2016, s. 284). Det vil i tilfeller som angår en kommersiell drift vil ikke grunneier ha bortvisningsrett såfremt aktøren driver innenfor lov, avtaler og rettspraksis.

2.1.4.1 Objektive og subjektive vurderinger

Hva er skade? Hva er en ulempe? Når føler man seg truffet av en handling? Dette er spørsmål som i mange tilfeller ikke vil være så lett å besvare, og må derfor sees i sammenheng med menneskene som det angår. Etersom problemstillingene til oppgaven og lovverket tar opp uttrykkene skade og ulempe er dette objektive og subjektive meninger relevant å gå nærmere inn på.

At man ser på en sak eller tilfelle på en objektiv måte betyr at man baserer seg på fakta, og ikke er preget av de underliggende følelsene, den personlige interessen eller oppfatning (Store norske leksikon, 2018). Med andre ord man kan beskrive objektivitet som saklighet eller upartiskhet (Dalland, 2012, s. 119).

Det motsatte av en objektiv mening, er en subjektiv mening. En subjektiv mening om et tema er gjerne individuell eller partisk (Nordbø, 2018). Subjektive meninger for hva som for eksempel angår skader og ulemper er noe som i mange tilfeller vil være vanskelig å måle.

Man kan i forhold til de objektive vurderingene innenfor dette temaet danne seg bilder over hva som kan gå innenfor akkurat denne kategorien. Om man i første omgang ser nærmere på begrepet «skade» vil dette kunne beskrives ut ifra det man kan ta og føle på (Falkanger & Falkanger, 2016, s. 404). Dette kan i eiendomsrettslig forstand eksempelvis være ødeleggelse på murer, at grunnen raser ut, eller tråkk ødelegger en avling. Ulemper kan komme i sammenheng med andre fysiske skader på eiendommen, men også for seg selv (Falkanger & Falkanger, 2016, s. 404). Et av de mer klassiske eksemplene på hva en ulempe er vil være støy eller lukt. Man kan da innenfor oppgavens tematikk koble dette opp mellom det som er av objektiv oppfatning av skader eller ulemper ved å se på lov og rettspraksis, og skillet der mellom det som er den subjektive vurderingen grunneiere gjør ved eksempelvis en skade eller ulempe.

2.1.5 Begrensninger og regulering av kommersiell bruk av friluftsliv og allemannsretten

Et viktig punkt for oppgaven sine problemstillinger er å gjøre rede for de begrensninger og reguleringer som ligger til allemannsretten, og da spesielt begrensningene som foreligger for kommersielle aktører. I dette kapittelet vil det bli tatt opp muligheter kommunen har for å begrense og regulere bruk etter friluftsløven.

Som tidligere nevnt i oppgaven kan den kommersielle bruken av allemannsretten og friluftsløven begrenses ved noen unntak, slik som ved forskriften som foreligger ved elven Sjøa. Videre finner man også friluftsløvens §§ 15 og 16 som er veldig aktuelle når vi er innom temaet begrensninger.

Friluftsløven § 15 tar for seg regulering av ferdsel på visse friluftsområder. Denne bestemmelsen gir kommunen en adgang til å regulere ferdselen på visse områder med stor utfart, her ved at det fastsettes adferdsregler. Bakgrunnen for bestemmelsen er et vern mot større utfarter på visse områder, nær tettbebyggelse som byer eller landdistrikter, som gjerne fører til at naturen slites opp. Reglene som kommer av denne bestemmelsen vil ofte ha som formål at de skal verne om friluftslivet sine interesser og ikke nødvendigvis verne om grunneieren (Reusch, 2016, s. 353). Bestemmelsen kan også beskrives som en ekstra sikkerhet som skal kunne bli brukt for å regulere for uønskede virkninger av det som i utgangspunktet er en lovlig utøvelse av allemannsretten. Akkurat hva atferdsreglene skal regulere eller gå ut på, må ses i sammenheng med de forhold som er på stedet og det som avtales med grunneier eller bruker, jf. Ot.prp.nr.2 (1957) side 35.

Bestemmelsen har blitt tatt i bruk en god del steder over hele landet, men for å trekke frem et eksempel velger jeg en av de nyere forskriftene for atferdsregler ved et bestemt område. «Forskrift om atferdsregler for Larvik Bøkeskog, Larvik kommune, Vestfold» – FOR-2014-08-19-1129 ble vedtatt av Larvik bystyre i 2014. Formålet til disse adferdsreglene er: «å hindre spredning av smitte fra plantesykdommen *Phytophthora* og bevare Bøkeskogen som en rekreasjonsskog». Reglene tar for seg at all ferdsel, herunder organisert ferdsel, trenings- og idrettsaktivitet, samt ferdsel på sykkel og til hest skal skje på stier, veier og gruslagte plasser. Reglene setter også begrensninger for at verken telting eller bruk av åpen ild er tillatt, jf. FOR-2014-08-19-1129. Forskriftens § 9 tar også opp at det ved overtredelse kan føres sanksjoner og straff i form av bortvisning fra området og straffeansvar etter friluftsløven § 39 og hundeløvens § 28.

Man ser altså her at det satt adferdsregler for bruk av Larvik Bøkeskog, herunder for å verne spredning av en plantesykdom og bevare skogen som et sted for rekreasjon.

Grunnlaget for å trekke frem denne bestemmelsen er at det vil i henhold til problemstillingene kunne sees i sammenheng med at adferdsregler for kommersiell virksomhet innen friluftsliv kan være et alternativ på steder hvor utfarten er stor.

Friluftsloven sin § 16 vil også være aktuell når man er innom temaet å begrense allmenhetens ferdsel. Denne bestemmelsen omhandler eiendommer som i «særlig grad» blir utsatt for allmenheten sin ferdsel.

Eksempel på bruk av denne bestemmelsen er eksempelvis «Forskrift om sperring av allmenn ferdsel, Hudøy, Færder kommune, Vestfold» - FOR-2018-07-04-1445. Dette er en delvis sperring som er begrenset innenfor gitte datoer. Det vil si at gjennom forskriften er Hudøy i Færder kommune sperret for allmenn ferdsel i tidsrommet 22. juni – 20. august.

Ved den tidligere nevnte Furumoa-dommen uttalte Høyesterett at dersom allmenheten sin ferdselsrett ble særlig belastende, måtte eieren søke å få en slik lovlig sperring etter friluftsloven § 16, jf. Furumoa-dommen, side 1175.

Som et siste alternativ ved for stor belastning på et område kommer friluftsloven § 18 også frem som et alternativ. Denne bestemmelsen gjelder innløsning av særlig utsatt område.

«Eier av grunn som nevnt i § 16 kan kreve at den kommune hvor eiendommen ligger, innløser det området som i særlig grad er utsatt for almenhetens ferdsel når det ikke blir truffet vedtak om sperring, eller sperring ikke er tilstrekkelig til å beskytte området.» - Friluftsloven § 18, første ledd.

Denne bestemmelsen gir grunneierne ved et område som er i særlig grad er utsatt for massetilstrømming en selvstendig rett til å kreve innløst området dersom ikke sperring etter § 16 ikke fører frem, jf. Ot.prp.nr 2 (1957) side 36. I forarbeidene antar departementet at et slikt innløsningskrav bør rettes mot fylkeskommunen der eiendommen befinner seg.

Verdt å merke seg er at en slik sperring eller vedtak vil være tidsbegrenset og kan ikke være gyldig mer enn 5 år om gangen.

2.1.6 Kommersiell bruk av allemannsretten

2.1.6.1 Skillet mellom organisert og kommersiell bruk.

Innenfor temaet for oppgaven vil det være relevant å skille mellom individuell, organisert og kommersiell ferdsel og bruk av allemannsretten. Noen av de typiske organiserte formene for bruk av allemannsretten kan eksempelvis være organiserte turer i fjellet arrangert av speidergrupper eller Den Norske Turistforening. Når det gjelder den kommersielle delen vil dette være dersom noen gjør næring av å tilby friluftaktiviteter eller opplevelser (Miljøverndepartementet, 2007, s. 29). Man kan også si at den kommersielle bruken av allemannsretten vil være en videre variant av den organiserte bruken, men der næringsvirksomhet og mål om økonomisk gevinst står sentralt (Reusch, 2012, s. 230). Den individuelle og uorganiserte bruken av allemannsretten er den allmenheten bruker i det dagligdagse.

2.1.6.2 Den kommersielle bruken av allemannsretten

Frilufsloven skiller ikke mellom den kommersielle bruken, den organiserte bruken, eller bruk av allmenheten. I første omgang kan man se på frilufsloven sin formålsparagraf, § 1. Bestemmelsen trekker frem at frilufsloven skal sikre allmenheten sin rett til ferdsel, opphold m.v og muligheten til å drive friluftsliv. Her må det trekkes frem og legges vekt på at frilufsloven ikke gir en presisert forklaring med naturferdselen, den forteller ikke noe om hvilke aktiviteter som tjener flere formål og utelukker heller ikke eksplisitt at rettigheten kan benyttes til spesifiserte formål. Dette vil da si at loven ikke skiller mellom individuell, organisert, eller kommersiell bruk av natur (Reusch, 2012, s. 222). Frilufsloven § 2 gir heller ikke noe konkret begrensing på bruken såfremt det skjer «hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet.»

Dette blir også støttet av Høyesterett gjennom «Hovden alpin-dommen», Rt-2014-36. Denne saken gjaldt en skiskole som drev sin kommersielle virksomhet på et alpinanlegg i Hovden. Da alpinanlegget inngikk kontrakt med en annen skiskole om «eksklusiv rett» til å drive skiskole i anlegget ble det krevd vederlag fra skiskolen som hadde drevet der siden slutten av 1980-tallet. I denne saken kom Høyesterett frem til at den frie ferdselen i etter frilufsloven også gjelder kommersielle aktører som bruker alpinanlegg sine nedfarer til sin virksomhet. Videre kom det også frem at retten til å drive den kommersielle skiskolen både gjaldt delene

av anlegget som betegnes som utmark, selv om det er blitt gjort opparbeidelse, samt de delene som er innmark som er undergitt vinterferdselsrett.

Spørsmålet om kommersiell bruk ble spesifikt tatt opp av Høyesterett under saken. Her uttaler de om spørsmålet om andres kommersielle bruk av nedfartene i alpinksenteret må regnes for å være til utilbørlig fortrengsel for eieren sin bruk av området: «Tvert om kan kommersielt organisert friluftsliv bidra til å oppfylle lovens målsetting om å fremme friluftslivet som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet», jf. Hovden alpin-dommen, punkt (64).

Videre uttaler Høyesterett: «Det er dermed ikke grunnlag for å generelt å la kommersiell ferdsel falle utenfor allemannsretten, eller for å anse slik ferdsel for uten videre å være til utilbørlig fortrengsel for eier, bruker eller andre. Slik idrett og andre friluftaktiviteter drives i våre dager, ville en slik avgrensning for øvrig lett kunne by på praktiske problemer», jf. Hovden alpin-dommen, punkt (66).

Høyesterett anser heller ikke kommersiell ferdsel som utilbørlig fortrengsel for eier eller bruker i de tilfellene der det er konkurranse om kundene mellom virksomhet om tilsvarende virksomhet. Såfremt bruken til den kommersielle virksomheten er i samsvar med loven, uttaler Høyesterett seg at eier og bruker av grunn må respektere en kommersiell ferdsel, selv om utmark grunneier har tilrettelagt er i bruk.

Det ble i 1999 publisert i Tidsskrift for rettsvitenskap en artikkel skrevet av Arve Martin Bjørnvik om «kommersiell utnyttelse av allmenhetens frie ferdselsrett». Her konkluderte Bjørnvik med at en grunneier ikke kan forby et foretak å organisere allmenhetens ferdsel, med unntak i de tilfeller der grunneier selv, miljøet eller andre brukere påføres nevneverdige skader eller ulemper (Bjørnvik, 1999, ss. 220-221). Dette blir nå i senere tid støttet opp under ved Skisenterdommen, Hovden Alpin.

Næringsvirksomhet på grunnlag av allemannsretten er ingen ny praksis i Norge, men strekker seg tilbake til eldre tider da man for eksempel brukte rettighetene til flytting av tømmer på elver, tømmerfløting eller isskjæring (Reusch, 2012, s. 230). Et godt eksempel innenfor dette som fremhever allmenhetens rettigheter til bruk av natur i Norge kommer frem av en Høyesterettsdom fra 1896. Her fikk en som drev iseksport som næring tilkjent erstatning etter at en grunneier på området som ble brukt til frakt hadde gjort tiltak for å hindre hennes drift (Reusch, 2012, s. 231). Siden den gang har det vært en økning i andre former for næringsvirksomhet og kommersiell bruk av naturen. Som nevnt innledningsvis i oppgaven

forekommer det økt turisme fra inn- og utland i Norge, noe som videre spiller en stor rolle i både utvikling og omfavn av denne formen for bruk av allemannsrett.

Ved innføring av formålsbestemmelsen § 1 i frilufsloven ble tematikken rundt organisert og kommersiell bruk tatt opp. I innstilling fra energi- og miljøkomiteen var komiteen enig i forslaget om en egen formålsparagraf til frilufsloven for å beskytte allemannsretten og sikre de arealene der rette kan utøves. Det interessante er kommentarene fra komiteen sine medlemmer fra Senterpartiet, Høyre og medlemmet Hillgaard. Disse viser til en økt satsning på turisme som har medført en kommersialisering av allemannsretten sin bruk. Videre mener de at slik bruk ligger utenfor formålet med allemannsretten, da dette i utgangspunktet er en individuell rett som ikke gir rett til kommersiell organisering av ferdsel. De uttaler videre at dette ikke vil være til hinder for organisasjoner med ideelle målsettinger, jf. Innst.O.nr.60. Ved ideelle målsettinger menes det eksempelvis Den Norske Turistforening eller speidergrupper. Selv om dette ikke ble tatt videre føler jeg det absolutt er av verdi innenfor oppgavens problemstillinger å nevne forslaget disse medlemmene fremmet i innstillingen.

«§ 1 nytt annet ledd skal lyde:

Slik allemannsrett er en individuell rett og gir ikke rett til kommersiell organisering av ferdsel uten grunneiers tillatelse.» - Forslag til formålsparagraf andre ledd – Innst.O.nr.60

2.1.6.3 Offentlig informasjon om kommersiell bruk av allemannsretten

Miljødirektoratet er et statlig forvaltningsorgan som er underlagt Klima- og miljødepartementet som er faglig uavhengig, men samtidig underlagt politisk styring. Oppgavene til Miljødirektoratet er blant annet å gjennomføre og gi råd om utvikling av klima- og miljøpolitikken, skaffe og formidle miljøinformasjon, utøver og iverksetter forvaltningsmyndighet, veileder og styrer kommunalt og regionalt nivå, samt gir faglige råd og deltar i internasjonalt arbeid (Miljødirektoratet, u.d.). På nettsidene til direktoratet finner man informasjon om allemannsrett, samt om organisert frilufsliv og forholdet til allemannsretten. Her blir det også tatt opp at organisert ferdsel ofte vil forekomme som kommersiell ferdsel. Nettsidene viser blant annet til frilufslovens regler for tilfeller der flere personer utøver en aktivitet sammen, og legger til tilfeller der man ta kontakt med grunneieren. Miljødirektoratet gir ikke noe konkret svar på hvordan man skal drive organisert frilufsliv, men oppfordrer til å ta kontakt med grunneieren for avklaring om områder som krever særlig varsomhet. De legger ved at en slik kontakt ofte vil virke forebyggende i forhold

til utvikling av konflikter, og at det ofte vil være naturlig at grunneier og arrangør inngår en skriftlig avtale (Miljødirektoratet, 2013). På nettsidene legges det også ved at guiden som tar betalt for å lede turister og andre i naturen må kunne pålegges et særlig ansvar for at hver enkelt eller gruppen som helhet ikke volder skade eller ulempe for grunneier, andre, eller miljøet. Videre bør guiden ha et overordnet tilsyn med gruppen. Det blir her trukket frem eksempler med at alle tar med seg søppel fra raste- og overnattingsplasser, se til at ferdsel og opphold på stier og løyper ikke fører til slitasje ut over tålegrensen til disse, samt at det ved ferdsel om våren bør gjennomføres med forsiktighet og helst utenfor typiske våtmarker (Miljødirektoratet, 2013).

2.1.7 Spenningsforhold mellom allemannsretten og eiendomsretten

Et spørsmål som naturlig dukker opp ved diskusjon om den kommersielle driften på andre sin eiendom er problemstillingene rundt eiendomsrett og eiendomsgrenser.

Man kan i hovedsak si at eiendomsretten i Norge er negativt avgrenset. Det innebærer at den som eier eiendommen har rett til å utøve de faktiske og juridiske eierbeføyelser (rettigheter) som man ikke finner særskilt unntatt i lov, avtale eller andre tilsvarende rettsforhold (Aadland, 2014, s. 53). Man kan med andre ord si at innenfor eiendomsretten i Norge er utgangspunktet at man som grunneier har full råderett over sin egen eiendom.

Når det gjelder eiendomsrett kan man også legge til at denne er elastisk, eller med andre ord fleksibel. Med dette menes det at grunneier sin rådighetsrett over eiendommen kan på visse tidspunkt bli innskrenket som en følge av annen lovgivning eller andre sine rettigheter slik som for eksempel avtaler (Falkanger & Reusch, 15. Februar 2019). Elastisk eiendomsrett gjelder også ved bruk av allemannsrett. Her bruker andre personer en eiendom på grunnlag av friluftsløven, som gjør at eier sine retter til dels blir innskrenket. Når allmenheten bruker allemannsretten er dette en begrensning i den negative utøvelsen av de faktiske eierbeføelsene til grunneier.

Høyesterett tok i Furumoa-dommen opp temaet rundt eiendomsrett og utviklingen til allemannsretten. Her utdyper de blant annet at allemannsrettene på områder som er gjenstand for privat eiendomsrett er et gammelt skandinavisk rettsinstitutt som i det vesentlige er bygd opp på sedvanerett. Videre uttaler Høyesterett at innehaveren av den private eiendomsretten gjennom tidene har måtte tåle utøvelsen av allemannsrettene så lenge det har blitt utøvd i utmark og begrenset utstrekning i innmarken, der rettighetene har blitt utøvd med en tilbørlig

hensynsfullhet, jf. Furumoa-dommen side 1169. Det interessante her i forhold til oppgaven sine problemstillinger kommer frem av Høyesterett sine videre uttalelser. Høyesterett trekker frem at forholdet mellom allemannsretten og den private eiendomsretten har voldt problemer, blant annet grunnet at utviklingen i det tjuende århundre har ført til en annerledes og mer omfattende bruk av allemannsretten. Denne utviklingen er blant annet begrunnet i urbanisering med større befolkningskonsentrasjoner, økt mobilitet, samt den generelle vektleggingen i dagens norske samfunn av fritid og friluftsvirksomhet. Fra tidligere ble allemannsrettene benyttet i forbindelse med det som var nødvendig for livets opphold, men har i våre dager snudd om til at fritids- og friluftsaspekteret som den største begrunnelsen for utøvelse av allemannsrettene. Konsekvensene av dette er at allemannsrettene søkes og utøves andre steder enn der det tradisjonelt har skjedd. Det siste jeg ønsker å trekke frem under dette punktet fra Høyesterett er at de legger ved at det som særpreger allemannsrettene er at de kan utøves i all utmark, at det ikke nødvendigvis er et krav om det har vært utøvd på stedet tidligere, samt at bruken har vært vedvarende, Jf. Furumoa-dommen side 1169-1170.

I forhold til problemstillingene mener jeg det er viktig at man fremhever akkurat dette med at det har skjedd en samfunnsutvikling i hvordan allemannsrettene har og blir utøvd. Som man ser Høyesterett trekker frem ble allemannsretten tidligere brukt til livets opphold, men har nå utviklet seg til å i hovedsak gjelde fritids- og friluftsaspektet.

Problemstillingene rundt eiendomsgrenser og allemannsretten kan være så mangt. Skal vi trekke frem et eksempel kan man tenke seg en situasjon der en kommersiell aktør ønsker å betale et vederlag for bruk av en grunneier sin eiendom, eventuelt at aktøren ønsker nærmere tillatelse for sin drift. Her vil det være naturlig at man sjekker nærmere i Norge sitt offisielle eiendomsregister, matrikkelen, for opplysninger og kart over den aktuelle eiendommen. Det kan her stilles spørsmål ved troverdigheten man skal legge i den informasjonen man uthenter fra matrikkelen. Dekningsgrad, validitet, oppdatering og kvalitet kan diskuteres. Dette blant annet grunnet at dagens matrikkel baserer seg på Økonomisk kartverk som hadde sine feil og mangler, samt andre problemstillinger jeg ikke velger å gå nærmere inn på i og med at det ligger utenfor tematikken (Hegstad, 2014, s. 138). Man kan med denne informasjonen tenke seg at når det gjelder større områder, gjerne utmark, vil være vanskelig å komme frem til hvem som eier eiendommen som skal bli brukt og dermed kontaktes og avtales med.

2.1.8 Allmenningens tragedie

Et tema som ligger nært både fast eiendom og allemannsretten er tematikken rundt allmenningens tragedie. Denne teorien ble først presentert av biologiprofessoren Garret Hardin. Teorien går ut på at man vil maksimere godene ved en rettighet til det maksimale, noe som ender med at bruken skjer i en slik grad at den ikke lenger er bærekraftig (Hardin, 1968, s. 1244). Erlend Baldersheim setter også opp et godt eksempel på dette i boken «Regler om fast eiendom». Her beskriver han et grunnstykke eller grunneiendom som er organisert etter konseptet med en felles eiendom. På dette grunnstykket er det ingen som er mer privilegert enn andre, alle har rett til å bruke det, og det finnes ingen eksklusjonsfunksjon. Alle står med andre ord likt på dette grunnstykket til å ferdes, bruke, høste og mer. (Baldersheim, 2010, s. 156) Baldersheim diskuterer videre at dersom man studerer denne måten å organisere rettssituasjonen på, vil man kunne se at det er et uunngåelig faktum at det vil være en grense for hva eiendommen kan tåle av bruk, høsting, slitasje før det blir overbelastet og slitt ut (Baldersheim, 2010, ss. 156-157). Det blir videre lagt til grunn at dersom hvert medlem av allmenheten ønsker å maksimere nytten personen har til sin rett til grunnstykke, og deretter utnytter grunnstykket slik at gevinsten er større enn kostnader. Under disse omstendighetene kan man til slutt regne med at grunnstykket på sikt vil gå til grunne i en økologisk forstand fordi det har blitt overforbrukt. Det er altså når brukerne ønsker å maksimere bruken sin for å oppnå sine fulle fordeler at tålegrensen til naturen blir nådd (Baldersheim, 2010, s. 157). Her kan man trekke paralleller til oppgavens tematikk å se for seg scenarioer der kommersielle aktører ønsker å bruke sine rettigheter til et nivå der bruken overskrider med det naturen tåler.

2.1.9 Stortingets behandling av grunnlovsspørsmålet

Spørsmålet om å få allemannsretten inn i Norge sin grunnlov ble fremmet som grunnlovsforslag av SV (Sosialistisk Venstreparti) her ved Karin Andersen, Heikki Eidsvoll Holmås, og Bård Vegard Solhjell i dokument 12:2 (2015-2016). I sitt Grunnlovsforslag la forslagstillerne vekt på allemannsretten sin viktighet i Norge. De viser blant annet til at allemannsretten man har i Norge stammer fra «hevdvunnen, århundregammel sedvane», viktigheten den har hatt for at folk kan bruke og ferdes i naturen, samt hvordan den har bidratt til å utjevne økonomiske forskjeller i samfunnet. (Holmås, Andersen, & Bård Vegard, 2015)

I Grunnlovsforslaget uttaler forslagsstiller at det er behov for å grunnlovsfeste allemannsretten av flere grunner. Forslagsstiller mener en grunnlovsfesting vil verne mot raske og tilfeldige

endringer, spesielt når eiendomsretten er grunnlovsfestet burde også dette gjelde allemannsretten. Forslagsstillerne viser også til det de mener er daglig press av allemannsretten fra grunneiere, utbyggere og det offentlige (Holmås, Andersen, & Bård Vegard, 2015)

I forhold til oppgavens problemstillinger er det spesielt et punkt ved grunnlovsforslaget som kan trekkes frem som spesielt relevant.

«Det kan virke som om allemannsretten står fjellstøtt i Norge, men både i strandsonen og på fjellet er den hver eneste dag under press fra både grunneiere, utbyggere og det offentlige. Allemannsretten er i seg selv ikke til hinder for kommersiell bruk av utmark eller bruk av utmark til utvikling av veier, jernbane osv. til fellesskapets beste. Omfanget av nye aktivitetsformer, knappere arealressurser, økt folketall, konflikter i strandsonen og krav om betaling for bruk av naturen (skiløyper m.m.) er likevel eksempler på forhold som i sum kan true så vel allemannsrettens naturgrunnlag som muligheten til å utnytte allemannsretten på den måten vi har vært vant til.» - Grunnlovsforslag 2, Dokument 12:2 (2015-2016) side 1.

I kontroll- og konstitusjonskomiteen sin innstilling til Stortinget, Innst. 134 S (2018-2019), blir grunnlovsforslaget behandlet og ender med at forslaget ikke blir bifalt. Den samlede komiteen som behandlet spørsmålet kom med sine merknader til grunnlovsendringen. I merknadene til innstillingen kommer det frem at det er bred enighet om allemannsretten sin tradisjon og viktighet. Komiteens flertall kommer blant annet med merknad om at «friluftslivets naturgrunnlag må sikres» og at «friluftslivet har en egen verdi for oss som samfunn og er en viktig del av vår kultur», Innst. 134 S (2018-2019) side 4.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti valgte å ikke bifalle lovforslaget på grunnlag av at de mente var for vage formuleringer som ville etterlatt det til domstolene å bestemme hvor langt disse rekker. Disse medlemmene legger også til at allemannsretten allerede har et sterkt vern i Norge gjennom gjeldene lovverk.

Av interesse for oppgaven sine problemstillinger kommer spesielt merknaden fra Senterpartiet sitt komiteemedlem frem som meget relevant. «Dette medlem mener organisert, kommersiell virksomhet på annen manns grunn, som vi har sett eksempler på, ikke er en del av allemannsretten, og det er slett ikke uproblematisk å utvide allemannsretten ukritisk med tanke på nye ferdselsformer». Videre i innstillingen kommer det frem: «Dette medlem understreker at utviklingen av et mer mangfoldig friluftsliv, økende urbanisering og økende

deltagelse i friluftsliv også kan skape utfordringer for både allemannsretten og eiendomsretten», Innst, 134 S (2018-2019) side 5.

Sammenlagt kan man si at de politiske partiene sine representanter under innstillingen var enig om allemannsretten og friluftslivets viktighet for samfunnet. Det var derimot uenigheter om allemannsretten burde grunnlovsfestet, dette mye på grunnlag av uenighet hvorvidt den allerede eksisterende lovgivningen ved friluftsløven av 1957, de mente ga et bra nok vern.

Tirsdag 29.01.2019 ble spørsmålet om Grunnlovsfesting av allemannsretten tatt opp til behandling på Stortinget. Voteringen endte med 63 stemmer for, og 103 stemmer mot bifalling av forslaget (Stortinget, 2019). Dermed kom ikke allemannsretten inn i Grunnloven. Jeg velger uansett å ta med et av forslagene til ordlyd som vist nedenfor.

«Statens myndigheter skal sikre og fremme allemannsretten og friluftslivets naturgrunnlag.

«Dei statlege styresmaktene skal tryggje og fremje allemannsretten og naturgrunnlaget for friluftslivet» - Alternativ 1A

2.2 Avtaler og konflikter

2.2.1 Avtalefrihet

Problemstillingene til oppgaven tar for seg hvordan grunneiere samarbeider med kommersielle aktører innen opplevelsesbasert friluftsliv. Her vil det da bli naturlig at man går nærmere inn på avtaler som del av dette samarbeidet. Slike avtaler kan eksempelvis omhandle servitutter til innmark og utmark, hvordan eiendom skal brukes og behandles, trasévalg, ansvar for opprydning, med mer.

I Norge har vi i stor grad avtalefrihet, mye på grunnlag at samfunnet vårt legger til grunn av at befolkningen har en selvbestemmelsesrett (Giertsen, 2014, s. 6). Denne avtalefriheten bygger på et prinsipp om at to parter inngår avtaler etter sin egen frie vilje (Giertsen, 2014, s. 80).

Avtaler kan fremstilles i flere former. De muntlige avtalene er ikke skrevet ned, men er fremdeles like bindende som andre avtaleformer med mindre annet følger av lov, avtaler eller forutsatt mellom partene, jf. Vinagent-dommen, Rt-1998-946 Side 958. Problemstillingene rundt slike muntlige avtaler er eksempelvis ved død, sykdom, eller flytting. Det vil her bli vanskelig i ettertid å bevise avtalens innhold og gyldighet.

En mer klar form for avtale er de som er skriftlig mellom partene. Her får man skrevet ned avtalevilkår og det er vanskeligere å motstride det som er skrevet i etterkant. Skriftlige avtaler om eiendom kan også tinglyses i grunnboken om den oppfyller gitte vilkår.

Noen steder finner man også dette som heter standardavtaler. Dette er avtaler og avtalevilkår som anvendes generelt av for eksempel en leverandør av varer og tjenester, herunder med at man bruker den samme teksten og vilkår for større antall avtaler, og ikke ved individuell forhandling mellom partene (Giertsen, 2014, s. 80). Forbrukerrådet sin husleiekontrakt er en kjent standardavtale for de fleste som leier eller har leid bolig. Norges Bondelag har også utarbeidet et par standardavtaler som er tilgjengelige for sine medlemmer. Disse avtalene skaper et samarbeid mellom tiltakshaver på en eiendom og grunneier. Et av punktene i avtalene gjør tiltakshaver pliktig til å organisere og kontrollere tømning og rydding av søppel på, samt ved trasèen som blir brukt. I dette eksemplet gjengis det også når på året slik rydding skal forekomme. Det sikrer også at grunneier får et ord i bildet dersom tilrettelegging av trasè er planlagt gjennomført av tiltakshaver. Et annet nevneverdig punkt er at tiltakshaver binder seg som ansvarlig for skader eller merkostnader som bruk eller virksomheten etter avtalen påfører grunneier. I avtalen regnes blant annet skade eller merkostnad som slitasje på vei eller gjerde som har en sammenheng med leietakerens virksomhet (dette er utdrag fra avtaler som er eksklusiv for Norges Bondelag sine medlemmer på deres nettsider. Jeg har ikke fått tillatelse for publikasjon, kun at det nevnes utdrag fra disse avtalene).

2.2.2 Konflikter

Mye av oppgavens tematikk og problemstillinger omhandler de konflikter som oppstår når næringsdrivende arrangerer friluftaktiviteter og opplevelser på andre sin eiendom, det vil derfor være naturlig å gå nærmere inn på konfliktbegrepet.

Riksmålsordboken skiller ordet konflikt i to forskjellige betydninger: om strid eller sammenstøt mellom samfunnsgrupper og personer, samt om strid eller uoverstemmelser mellom idéer, retninger, interesser, følelser og lignende (Blandhol, 2014, s. 30).

Man kan se for seg at andre sin bruk av din eiendom kan komme i konflikt med dine egne interesser og følelser som grunneier. Dette kan eksempelvis være dersom det skulle forårsake forsøpling, driftsproblemer, ødeleggelse på veier og mark, med mer.

Konflikter som oppstår i slike situasjoner kan gjerne betegnes som interessekonflikter. Slike konflikter kjennetegnes gjerne med at det gjelder de interesser eller behov vi har, eller hva vi trakter etter eller søker å unngå (Blandhol, 2014, ss. 58-59). Innad i begrepet interessekonflikt gjelder også emnene ressurser og goder, samt skader og ulemper. I første omgang kan man se nærmere på ressurser. Dette kan være eksempelvis eiendom, fysiske gjenstander, mat og forbruksvarer, jaktkvoter, tid og mer (Blandhol, 2014, s. 61). Skader og ulemper, eller byrder som det også kan kalles, går også inn under interessekonfliktene. Slike byrder kan gjelde fysiske skader og diverse former for tap, men og ulemper og andre plager (Blandhol, 2014, s. 62). Disse skadene og ulempene kan være både materielle og immaterielle (Blandhol, 2014, s. 62).

En annen aktuell form for konflikt som vil være relevant innen tematikken er meningskonflikter. En annen beskrivelse for meningskonflikt er uenighet. Denne formen for konflikt kan gjelde fakta og empiriske spørsmål på ene siden, og hvordan partene bedømmer på den andre (Blandhol, 2014, s. 63). Innenfor meningskonflikter kan det skilles mellom vurderingsulikheter i bedømmelser og slutninger, samt informasjonsulikheter som omhandler tilgangen til informasjon eller kunnskap (Blandhol, 2014, s. 63). Dette kan for eksempel være i de tilfeller der grunneier og næringsdrivende tolker lovverk og informasjonsskriv på forskjellige måter, eller gjerne den næringsdrivende har tilgang på større mengde informasjon som er innhentet fra sider utilgjengelig for grunneier. Denne type uenighet trenger ikke å føre til videre konflikt, ettersom det er fullt mulig at partene vil være tilfreds med det faktum at de har forskjellige meninger (Blandhol, 2014, s. 63).

3. Metode

3.1 Innledning metodekapittel

Under dette kapitlet skal jeg ta for meg den metoden som er brukt for å komme frem til svar på problemstillingene. I Olav Dalland sin bok «Metode og oppgaveskriving» beskrives metode som en fremgangsmåte, hvordan man bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap, eller et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap (Dalland, 2012, s. 111). Videre kan metode forklares som redskapet man bruker til noe man vil undersøke, og den hjelper oss med å samle inn data og informasjon til oppgaven (Dalland, 2012, s. 112).

Bruken av metoden i oppgaven er for å finne svar på de problemstillingene som er satt. Ettersom dette er noe som er relativt lite forsket på fra tidligere er det nødvendig at det gjøres egne undersøkelser for å besvare spørsmålene. Dette gjøres da ved bruk av empiri. Empiri kan beskrives som kunnskap som er bygd på erfaring (Dalland, 2012, s. 115).

Metodekapitlet er delt inn i den teoretiske metoden, den kvalitative og til slutt den kvantitative.

3.2 Teori

Teorikapitlet er skrevet på bakgrunn av innsamlet teori fra forskjellige kilder til informasjon. I hovedsak så er tematikken fremstilt ved hjelp av lovtekster, altså det som står i loven. Det at lovteksten i mange tilfeller ikke gir et helt direkte svar på hvordan ting ikke er gjerne blitt videre avklart ved hjelp av forarbeider og rettspraksis. For en bredere forståelse for hva som kommer frem av disse rettskildene er det bruk annen juridisk litteratur slik som for eksempel lovkommentar. Som supplement ved ord og uttrykk som trenger forklaring har nettbaserte leksikon slik som SNL.no gitt nyttig informasjon.

Også andre faglitterære verker innen eiendom og allemannsretten er blitt brukt. Her er det vært ønskelig at disse skal være av nyere dato for at nyere praksis ikke skal bli utelatt. Ved presentasjon av teori ser man helt klart at Marianne Reusch er dominerende litteratur. Begrunnelsen for dette er at hun er en av de som har skrevet mest rundt friluftsløven og allemannsretten i Norge og vil dermed være sentral del av det teoretiske grunnlaget. For å ikke basere oppgaven i høy grad av hennes verker har det også blitt supplementært og kontrollert ved hjelp av andre kilder.

Oppgaven sin teoretiske del er blitt uthentet fra et bredt aspekt av kilder. Innad i vurderingen av kildene som blir brukt er det naturlig å føre kildekritikk før man bestemmer seg om det kan brukes i oppgaven. Kildekritikk kan beskrives som at man vurderer og karakteriserer litteraturen og andre kilder som blir brukt i oppgaven (Dalland, 2012, s. 72).

I hovedsak vil jeg vurdere kildene brukt i teorien for å være av et høyt nivå, noe som er gunstig for oppgavens mål å besvare problemstillingene. Derimot skal det nevnes at dette er en problemstilling der det er relativt lite litteratur å finne.

3.3 Kvalitativ metode

Under arbeidet med oppgaven ble det gjennomført telefonintervju av to personer. Slike dybdeintervju kan også omtales som kvalitativ metode. Slik metode kan brukes til å fange opp de meninger og opplevelsene som ikke lar seg tallfeste eller måle, slik som det gjøres under den kvantitative metoden (Dalland, 2012, s. 112). Kvalitativ analyse starter alltid med en innsamling av rådata, i dette studiets tilfelle observasjoner i form av intervjuer (Jacobsen, 2005, s. 142). Slike intervjuer som også kan omtales som «individuelle intervjuer» egner seg godt når man har en interesse i hva det enkelte individ sier, eller når det er relativt få personer som skal intervjues (Jacobsen, 2005, s. 142).

I oppgavens kvalitative del ble det tatt høyde for å finne et strategisk utvalg. Et strategisk utvalg blir gjort ved å velge de personene som man tror kan fortelle nærmere om det fenomenet eller problemstillingen man vil vite mer om (Dalland, 2012, s. 116).

For å skape et bredt aspekt av meninger var det viktig for oppgaven at de forskjellige meningene ble oppsøkt. Ettersom det ble sendt ut en spørreundersøkelse til grunneiere ville det dermed være relevant at bedrifter og eventuelle interesseorganisasjoner fikk vist sin mening.

Bedriftene som driver det kommersielle friluftslivet vil være en sentral del av slike intervju. Deres meninger om lovverk, samarbeid, og hvilke skader og ulemper deres daglige drift medfører er absolutt av interesse og relevans for et gjennomgående svar på oppgavens sentrale spørsmål.

Større organisasjoner vil være relevant i den forstand at disse gjerne representerer meningene til mange, samt har et større situasjonsoversikt over hvordan ting fungerer og blir gjort i praksis.

3.3.1 Gjennomføring av intervju

Etter å ha funnet intervjuobjekter og avtalt nærmere med disse når det var aktuelt å gjennomføre planlagt samtale måtte det i første omgang lages en intervjuguide. En slik guide er ment for å lede forskeren gjennom intervjuet og er en hjelp til å huske de temaene som skal tas opp (Dalland, 2017, s. 78). Kravene som stilles til innsamlet data er at de må være relevant for å besvare problemstillingen, og at spørsmålene må ses på bakgrunn av problemstillingen, noe intervjuguiden også skulle hjelpe med (Dalland, 2012, s. 120).

Det ble utarbeidet forskjellige intervjuguider: en for bedriften, og en for interesseorganisasjonen, vedlegg 4 og 5. Disse var utformet og tilpasset spesifikt til det som kunne tenkes relevant for det aktuelle intervjuobjektet. Selve strukturen på intervjuet var planlagt slik at det var ulike tema for problemstillingene, som etter intervjuguiden fulgte en fast rekkefølge og ga intervjuobjektet en mulighet for åpne svar. En slik strukturering av forkant av intervjuet kan kalles en «pre-strukturering» og går ut på at man i forkant velger hvilke elementer man skal konsentrere seg mest om (Jacobsen, 2005, s. 144).

Grunnet større avstander mellom intervjuobjektene og meg selv var det nødvendig å gjennomføre de planlagte intervjuene fysisk adskilt over telefon. Til fordel kunne det vært gjennomført intervju ansikt til ansikt, ettersom noen undersøkelser viser at kan være lettere for intervjuobjektet å lyve under prosessen dersom det er over telefon (Jacobsen, 2005, s. 143). Det ble gjort opptak av samtalen via en ekstern lydopptaker tilhørende instituttet.

Gjennomføringen ble gjort med at det først ble gitt kort informasjon angående tematikken og hensikten til oppgaven. Deretter forsikret jeg om taushetsplikt og intervjuobjektet sin mulighet for å trekke seg, samt spurte om tillatelse til å ta opptak av samtalen.

I etterkant av intervjuene var det nødvendig å transkribere intervjuene for å kunne analysere resultatene. Transkriberingsmetoden benyttet var en overføring av lydfilet fra lydopptaker til datamaskin, og på denne måten kunne et nedlastet program for å styre hastighet på opptakene. Opptakene ble deretter nedskrevet ord for ord i egne dokumenter.

Spørsmålene til de ulike målgruppene ble også satt opp slik at intervjuobjektene skulle besvare de samme spørsmålene, men fra sitt eget synspunkt. Eksempelvis var et av spørsmålene i intervjuguiden til interesseorganisasjon om hvilke skader eller ulemper deres medlemmer opplevde, dette i motsetning til de næringsdrivende som fikk spørsmål om hvilke skader og ulemper de følte ble gjort av deres virksomhet på eiendommen.

3.3.2 Gyldighet og pålitelighet

Som tidligere nevnt er empiri kunnskap som er bygd på erfaring. Både intervju(kvalitativ) og spørreundersøkelse(kvantitativ) er metoder for å samle denne kunnskapen. Slik innsamling av empiri bør tilfredsstillende to krav; validitet(gyldighet) og reliabilitet(pålitelighet) (Jacobsen, 2005, s. 19)

For å måle noe må dette ha relevans og gyldighet for det problemet som skal undersøkes (Dalland, 2017, s. 40). I samfunnsvitenskapen dreier validitet eller gyldighet seg om hvorvidt en metode er egnet til å undersøke det den skal, problemstillingen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276). Begrepet validitet refererer til tre forskjellige forhold: målevaliditet/begrepsgyldighet, ekstern validitet, også kalt generaliserbarhet, og til slutt intern validitet eller casual validitet (Halvorsen, 2008, s. 67). Begrepsgyldigheten tar sikte på om man måler det man ønsker å måle. Den interne gyldigheten går ut på om man har god nok dekning i empirien for å kunne trekke konklusjoner. Den eksterne gyldigheten tar sikte på om resultater fra empiri også er gyldig i andre sammenhenger (Jacobsen, 2005, ss. 19-20).

I første omgang kan man ta for seg generaliserbarheten til dataen som er samlet inn gjennom intervjuer. Generaliserbarhet kan beskrives som det å trekke slutninger om at resultatene også vil være gyldig for andre steder, eller en populasjon (Halvorsen, 2008, s. 296). Intervjuet med den næringsdrivende på Vestlandet skaper et bilde av hvordan situasjonen er akkurat i det aktuelle tilfellet, men ikke andre steder i landet, eller ved andre bedrifter. Derimot får man et inntrykk av hvordan situasjonen *kan* være de stedene der det forekommer bruk av andre sin eiendom til opplevelsesbasert friluftsliv. Intervjuet med Norges Bondelag lager også et grunnlag for generalisering ved at den viser eksempler fra interesseorganisasjonen sine medlemmer og hvilke problemstillinger de opplever. Derimot kan ikke man i høy grad basere generalisering av tematikk og meninger på dette intervjuet.

Begrepsgyldigheten eller målevaliditeten ved intervjuene ligger i høy grad innenfor den som oppgavens problemstillinger spør om. Spørsmålene som er stilt til intervjuobjektene dekker i stor grad det som trengs for å dekke problemstillingen.

Den interne gyldigheten tar sikte om man har nok dekning i dataen for å kunne trekke konklusjoner (Jacobsen, 2005, s. 19). Det vil være vanskelig å konkludere ut ifra to intervju. Disse gir derimot en god pekepinn som kan sees i sammenheng med den kvantitative delen.

Reliabilitet, også kalt pålitelighet er et av kriteriene innen forskning som handler om det arbeidet som presenteres er til å stole på (Dalland, 2017, s. 55).

Ved gjennomføring av intervju kan forskeren, eller den som fører intervjuet ha en effekt på intervjuobjektet. Eksempelvis kan den som blir intervjuet blir påvirket av hvordan intervjueren ser ut, er kledd, bruker kroppsspråk og snakker. Om man setter dette opp imot intervjuer kan dette omtales som intervju effekt (Jacobsen, 2005, s. 226).

Ettersom intervjuene ble gjennomført over telefon vil ikke mitt utseende og kroppsspråk ha noe innvirkning på dataen som ble innsamlet. Derimot kan stemmen og ordleggingen min ha en effekt på intervjuobjektet. Jeg anser derimot ikke dette for å være et utstrakt problem i de to intervjuene som ble gjennomført, da det ble ført en hyggelig og rolig tone gjennom hele sesjonen. Her skal det også legges til at jeg snakket minimalt, om man ser vekk i fra de tilfellene der spørsmål ble spurt, eller tilfellene hvor intervjuobjektet ble bedt om å utdype et svar nærmere.

Videre fra intervju effekten kan man se nærmere på det som heter kontekst effekt.

Kontekst effekt knytter seg opp til hvilken sammenheng dataene blir samlet inn i, samt hvilke dimensjoner med denne konteksten som kan påvirke resultatene (Jacobsen, 2005, s. 227). I de to intervjuene som ble gjennomført til bruk i dette studiet foregikk disse i en naturlig kontekst for intervjuobjektene i og med at intervjuobjektene befant seg på jobb under intervjuet. Slike naturlige kontekster kan ofte inneholde elementer av forstyrrelser under intervjuet (Jacobsen, 2005, s. 227). En slik distraksjon oppstod under intervjuet med bedriften da intervjuobjektet satt seg inn i en bil for å kjøre. Her foreslo jeg at vi heller tok opp samtalen igjen når vedkommende var tilbake på kontoret, noe som intervjuobjektet gikk med på.

Andre faktorer innen konteksten er om intervjuet kommer som planlagt eller overraskende. Begge disse formene for kontekst har sine fordeler og ulemper der valget rundt kontekst bør tas etter hvilke former for data som ønskes (Jacobsen, 2005, ss. 227-228). Ettersom det ble informert om hvilket tema intervjuene angikk og deretter avtalte et planlagt tidspunkt for disse intervjuene vil disse absolutt ligge under konteksten planlagt. Denne konteksten egner seg best for å uthent planlagte og gjennomtenkte synspunkter (Jacobsen, 2005, s. 228). Her anser jeg denne dette som den beste metoden for å samlet sett kunne uthente mest mulig informasjon angående tematikk og problemstillingene til oppgaven.

En annen faktor som spiller inn rundt konteksten ved intervjuet er det faktum at de foregikk over telefon. Problemene her vil innenfor konteksten være at man ikke ser hvilken situasjon intervjuobjektet befinner seg i (Jacobsen, 2005, s. 370). I intervjuene gjennomført til denne oppgaven befant begge intervjuobjektene seg på arbeid. Dette utelukker derimot ikke at de

svarer annerledes grunnet tidspress midt i arbeidstid, stressende forhold ellers på arbeidsplassen, eller andre faktorer som har en innvirkning på svarene som blir avgitt.

En annen trussel ved kvalitative undersøkelser kan være slurvete etterbehandling under nedtegningen og analyse av data der det blir gjort feil (Jacobsen, 2005, s. 228). Under intervjuene ble det gjort lydopptak med en ekstern opptaker. Dette gir en veldig presis og ordrett fremstilling i etterkant av intervjuet frem til det skal bli transkribert. Derimot kan det jo i mange tilfeller oppstå situasjoner der opptakene ikke gir den beste lyd kvaliteten eller at ord faller ut av setninger grunnet bevegelse fra enten intervjuobjekt eller meg selv som intervjuer. Transkriberingen var en tidkrevende prosess som krevde nøyaktighet og konsentrasjon. Selv om begge intervjuene har blitt gjennomgått med høy nøyaktighet, kan jeg ikke utelukke at et par ord eller noen få setninger ikke har blitt tatt med i under denne prosessen.

Under selve analysen av de innsamlede dataene fra den kvalitative delen kan også unøyaktig analyse forekomme under forståelse, kategorisering og etablering av sammenhenger mellom intervjuobjektene og temaene (Jacobsen, 2005, s. 229). Denne problematikken anser jeg ikke å være av stor grad ettersom det er bare gjennomført to intervjuer, noe som gjør selve analyseprosessen enklere i forhold til andre studier som i hovedsak baserer seg på kvalitativ innsamling.

3.4 Kvantitativ metode

I motsetning til den kvalitative metoden gir den kvantitative metoden data i form av målbare enheter (Dalland, 2012, s. 112). Disse tallene kan videre brukes til å gjennomføre regneoperasjoner som kan fremstilles som eksempelvis prosenter, gjennomsnitt eller diagrammer. Kvantitativ metode kan også i mange tilfeller omtales som ekstensiv metode da de tar for seg mange enheter/respondenter, men informasjonen som samles inn er relativt lukket i den forstand at den er predefinert av forskeren. Hensikten med kvantitativ metode er at man får inn lett systematiserbar data som videre kan behandles på datamaskiner. På denne måten får man behandlet og analysert mange respondenter sine svar samtidig (Jacobsen, 2005, s. 235).

Å finne utvalg til den kvantitative delen av oppgaven var en utfordring. Ulike kriterier måtte vurderes for å finne passende utvalg. For det første måtte det være grunneiere, gjerne av eiendommer av forskjellig størrelse og av ulik lokasjon i Norge. For det andre måtte det være

sannsynlig at det forekom bruk av allemannsretten på eiendommen, både individuell, organisert og kommersiell. Til sist måtte det være muligheter for en høy svarprosent for best mulig å kunne gi svar på problemstillingene.

Det er allmenkjent at bønder i mange tilfeller sitter som grunneier på større eiendommer. Dermed ble det naturlig å kontakte Norsk Bonde- og Småbrukarlag, også omtalt som Småbrukarlaget. Fra deres nettsider finner man at dette er en partipolitisk uavhengig, organisasjon som jobber for å bedre jordbrukets sosiale og økonomiske rammebetingelser. Småbrukarlaget har rundt 7000 medlemmer, og har medlemskontingent som grunnlag for sin drift (Norsk Bonde- og Småbrukarlag, u.d.). Mailutveksling og telefonsamtaler med organisasjonen forekom også for å vurdere i hvilken grad deres medlemmer ville passe under kriteriene.

Valget falt da på å sende ut spørreundersøkelsen ved hjelp av Småbrukarlaget. Dette blir da også et strategisk utvalg.

Ved utvalg av gruppe til spørreundersøkelse bør to forhold vurderes: interessen respondentene har til problemstillingen som skal undersøkes, samt evnen respondentene har til å kunne fylle ut et tilsendt spørreskjema (Jacobsen, 2005, s. 263). Det ble før utsending av spørreundersøkelsen vurdert om medlemmene til Norsk Bonde- og småbrukarlag kunne ha interesse av en slik problemstilling. Etter mye tenking, samt spørsmål til sentrale ledere i organisasjonen kom jeg frem til at problemstilling rundt allemannsretten absolutt kunne være av interesse for det som senere ble respondenter. Når det kommer til evnen respondentene har til å besvare undersøkelsen ble dette heller ikke ansett som et større problem, dette ettersom undersøkelsen skal være godt forklart og beskrevet underveis. Det er heller ikke blitt bruk spesielt avanserte ord. Derimot kan man trekke frem at det i tilfeller der respondenten ikke er spesielt datakyndig vil det kunne være vanskelig og forvirrende med slike undersøkelser. Man kan også trekke frem det faktum at ikke samtlige vil ha tilgang til datamaskin. Dette gjelder gjerne de eldre av Småbrukarlaget sine medlemmer.

3.4.1 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

Gjennom Høgskolen på Vestlandet har vi studenter tilgang til elektronisk spørreskjemaverktøy levert av SurveyXact som er en del av Rambøll. Det ble ved hjelp av dette verktøyet utformet et spørreskjema med 31 spørsmål. Spørsmålene varierte fra enkeltsvar og flersvar der respondenten fikk mulighet til å velge flere svaralternativ. Ulike «nøkler» ble også opprettet slik at respondenten unngikk å måtte besvare ikke-relevante spørsmål. Dette gjør undersøkelsen mer effektiv og gjerne mer appellerende for respondentene som ikke finner de aktuelle spørsmålene relevant. Det minsker risikoen for internt bortfall blant respondentene som har startet undersøkelsen men ikke fullfører (Halvorsen, 2008, s. 162). Dette kan også omtales som filterspørsmål (Jacobsen, 2005, s. 277).

Ved ferdig utformet spørreskjema ble det gjort tester for å avdekke feil og mangler. Dette var en viktig prosess der flere småfeil ble oppdaget.

Da spørreundersøkelsen var ferdig utarbeidet var det duket for distribusjon til respondentene. Ettersom Småbrukarlaget har nærmere 7000 medlemmer var det letteste og beste alternativet at en nettside-lenke direkte til spørreundersøkelsen ble opprettet. Dette ble avgjort i en dialog med Småbrukarlaget.

Spørreundersøkelsen ble sendt ut via Småbrukarlaget sin egen mailadresse den 05.Mars 2019 sammen med en selvskrevet introduksjon og informasjon om oppgaven. Denne datoen ble valgt strategisk for å komme i etterkant av vinterferien, slik at undersøkelsen ikke ble bortgjemt i innboks på mail. Siste frist for besvarelse ble satt til søndag 24.Mars 2019 og ble avsluttet på dette tidspunkt.

3.4.2 Gyldighet

Ser man nærmere på resultatene fra spørreundersøkelsen kan dette trekkes videre opp mot validitetsspørsmålet generalisering. Ut fra resultatene finner man at spørreundersøkelsen er besvart fra samtlige fylker i landet, noe som kan gi en pekepinn på hvor vidt spredt respondentene befinner seg. Undersøkelsen er også gjennomført av i underkant 700 personer, noe som også gir et grunnlag for å vurdere om dette er en problemstilling som er aktuell andre steder og i andre sammenhenger.

Den interne gyldigheten går som ved kvalitativ gyldighet ut på om det er nok dekning i dataene som er innsamlet. Her kan man si at undersøkelsen lå ute i rundt 3 uker, til et tidspunkt der den daglige andelen svar var betydelig gått ned. Skulle man fått en enda bedre dekning kunne den vært sendt ut flere ganger, og gjerne til flere grunneiere.

Ved begrepsgyldighet når man bruker spørreundersøkelse er det sentralt at spørsmålene som blir brukt måler det teoretiske fenomenet man er ute etter (Jacobsen, 2005, s. 19). Ved utarbeidelse av spørreundersøkelsen ble det lagt inn mye tid for å kontrollere at spørsmålene hadde en høy relevans for oppgaven sine problemstillinger. Dette ble også kontrollert av Småbrukarlaget før utsending.

3.4.3 Pålitelighet

Ved utforming av spørreskjema er det viktig å unngå feil. Jo flere feil man har i spørreskjemaet desto mindre troverdig er resultatene man uthenter fra det (Jacobsen, 2005, s. 367). Spørreskjemaet ble gjennomgått opptil flere ganger med ulike motiv for utprøving. I førsteomgang var det viktig at koblingene mellom spørsmålene ble korrekt slik at visse spørsmål bare dukket opp for respondentene som valgte «riktig nøkkel». Det kan være spørsmål i undersøkelsen som kan oppfattes som uklare for respondenten, eller med andre ord formuleringer som respondenten ikke forstår, eller svaralternativer som kan fremstå overlappende og vanskelig å velge mellom (Jacobsen, 2005, s. 367). Ved gjennomgang fikk jeg medstudenter til å prøve undersøkelsen for å kommentere om noe var uklart. Dette ble deretter endret til mer forståelig formuleringer. Når det er sagt skal man ikke ta det for gitt at samtlige respondenter har en felles forståelse og samme forutsetninger for å svare på spørsmålene.

Spørreundersøkelser og slike intervjuer som er gjort til denne oppgaven har et problem med at de er lite forpliktende, og det kan være forskjell i hva respondenten svarer og de faktiske forhold (Jacobsen, 2005, s. 367). Avvik som dette kan komme fra faktorer som at respondenten svarer strategisk ettersom det finnes en egeninteresse i å snakke usant, at respondenten gjennom undersøkelsen blir tvunget til å gjøre seg opp en mening som han eller hun har lite kunnskap eller interesse for, og til slutt at respondenten kan svare tilfeldig på spørsmålene (Jacobsen, 2005, s. 368). Om man i første omgang ser på om respondentene har svart strategisk etter egeninteresse kan man legge til at det i fellesmailen ble presisert at informasjonen skulle innhentes til en masteroppgave. Man kan anta at noen vil svare etter

egen vinning, men jeg vil ikke anse at dette foreligger som et problem med mine innsamlede data. Videre kan man ta for seg at det i undersøkelsen lå noen spørsmål med en svarkategori «vet ikke». På denne måten kunne de som ikke valgte å ta standpunkt til et spørsmål svare dette. Problemstillingen rundt dette er at respondenter kan velge å ta stilling til et spørsmål for å ikke vise manglende interesse eller kunnskap (Jacobsen, 2005, s. 368). Til sist har man problemstillingen ved at folk svarer tilfeldig eller «hytt og pine». Her viser forskning at helt konkrete spørsmål har mindre feil enn der respondenten blir spurt om å synse eller tenke gjennom noe (Jacobsen, 2005, s. 369). Spørreundersøkelsen som ble sendt ut har ikke noen avanserte spørsmål, og heller ikke spørsmål som ber respondenten tenke over et tema i stor grad. Utvalget kan også ha høy andel av tilfeldige svar i de tilfellene der respondentene har lite kjennskap til et tema (Jacobsen, 2005, s. 368). Her føler jeg at det ikke skal foreligge større grunn til å tro at hovedtyngden av utvalget ikke har kjennskap til allemannsretten og friluftsløven i et visst omfang.

Et problem med slike spørreundersøkelser som er sendt ut ved dette studiet er at man ikke vet hvem som har fylt det ut (Jacobsen, 2005, s. 370). Med dette menes det at selv om spørreundersøkelsen ble sendt ut til E-post adressen til Småbrukarlaget sine medlemmer kan man ikke vite at det akkurat er denne personen som har svart, eller om noen andre har fylt det ut.

Som ved telefonintervjuene kan også konteksten under utfylling av spørreskjema ha en innvirkning på hvilke svar som avgis. Eksempelvis kan barn, arbeid eller andre faktorer virket forstyrrende under gjennomgangen slik at spørsmålene ikke ble svart på korrekt.

Dette er usikkerheter som vil være vanskelig å finne svar på, men undersøkelsen kan i senere tid kontrolleres for avvik gjennom en re-testing (Jacobsen, 2005, s. 370).

Ved avsluttet spørreundersøkelsene lå resultatene tilgjengelig for analyse på SurveyXact under egen bruker. Etersom analyseverktøyene på disse sidene ikke ga de mulighetene som Microsoft Excel gir, var det nødvendig å laste ned og videre prosessere det her. Ved innleggelse av tall og videre utregninger finnes det risiko for tastefeil. Dette skal ikke forekomme i mine studier, da jeg under analysearbeid i stor grad har kontrollert opptil flere ganger at tallene stemmer overens og gjerne ført mine egne utregninger i tillegg til de som blir gjort internt i programmet. På denne måten føler jeg avvik som kan ha forekommet av tastefeil vil være liten grunn til bekymring.

Ved analyse kan det forekomme at man leser de statistiske resultatene feil, eller at man ikke utnytter den dataen man finner i resultatene fullt ut (Jacobsen, 2005, s. 371). Dette vil jeg anse som en mulig risiko i mine analyser. Det er snakk om mye data som er blitt prosessert, og det øker sannsynligheten for at feil kan skje. Ettersom jeg også har arbeidet alene med dette prosjektet har det heller ikke vært mulighet for andre kontrollere resultatene som presenteres.

3.5 Metodetriangulering

De svakhetene som ligger ved kvantitative data kan gjerne oppveies av de sterkere sidene som ligger i den kvalitative og omvendt. Det vil si at man ved forskning kan være tjent med å kombinere disse formene for datainnsamling for å kunne belyse den samme problemstillingen. Dette omtales som metodetriangulering. Dersom man ved bruk av metodetriangulering mellom kvalitativ og kvantitativ data finner de samme svarene, styrker dette validiteten til studiet (Halvorsen, 2008, s. 149). Under denne oppgavens gang har jeg valgt å gjennomføre og bruke de kvalitative og kvantitative dataene til å støtte opp under hverandre under drøfting og konklusjon. Det vil si at jeg undersøker om informasjonen som er uthentet fra intervjuer og spørreundersøkelser har noen av de samme trendene. Ettersom det er gjennomført to intervjuet vil den eksterne validiteten øke ved disse av en slik metodetriangulering.

3.6 Forskningsetikk

I forkant av prosjektet ble det sendt inn meldeskjema til NSD – Norsk senter for forskningsdata der jeg meldte oppstart av prosjektet. Dette meldeskjemaet tok for seg at jeg skulle intervju flere personer som en del av innsamling av data til oppgaven min, og at sensitiv personinformasjon skulle lagres på en sikker måte. Søknaden ble godkjent 09.01.2019, se vedlegg 1.

Ettersom kildene til intervjuene er mennesker vil det være viktig at konsekvensene av de planlagte intervjuene overveies og vurderes for å ikke skape videre problemer (Dalland, 2012, s. 138).

Ved ett av intervjuene ble det understreket at noen av de uttalte meningene var personlige og ikke representerte den mening foreningen hadde. Ettersom det hadde vært upassende for

oppgaven, samt av respekt for intervjuobjektet, ble det tatt avgjørelse om å utelate disse meningene fra oppgaven.

Under ett av intervjuene, der intervjuobjektet var daglig leder for en bedrift som tilbyr friluftsopplevelser, kom det frem at det allerede var en litt presset situasjon med grunneierne til de områdene som ble brukt. Det var her snakk om forhold som bedriften hadde brukt lang tid på å styrke og få gjensidig god kontakt. Ettersom det allerede var presset forhold ønsket ikke bedriften at jeg skulle kontakte grunneiere til grunnen de brukte i sin drift, da dette kunne skape videre problemer for de avtalene og kontakten som var bruk så lang tid for å etablere.

Jeg anser at det i min forskning er viktig å ta vare på intervjuobjektene, og valgte derfor å utelukke en kontakt med grunneiere i dette område.

4. Presentasjon av funn – Empiri

Denne delen vil være todelt for å kunne presentere funn fra både intervjuer og utsendt spørreundersøkelse på en klarest mulig måte.

I første del skal de gjennomførte intervjuene presenteres. Det ble totalt gjennomført to intervjuer, henholdsvis med Norges Bondelag og en daglig leder ved en bedrift på Vestlandet som tilbyr sine kunder opplevelsesbaserte friluftaktiviteter.

Til slutt vil den utsendte spørreundersøkelsen og resultatene fra denne presenteres.

4.1 Intervju med Bondelaget

Bondelaget består av cirka 63 000 medlemmer fra hele Norge. Medlemmene består av alt fra aktive bønder- og driftsmedlemmer, men også medlemmer som sympatiserer med bondens perspektiv eller andre som har blitt medlem grunnet gunstige medlemsfordeler.

Intervjuobjektet er advokat i Bondelaget sitt servicekontor. På servicekontoret drives det medlemservice, gis råd til medlemmer som ringer inn, samt at de kan ta på seg klientoppdrag og føre dette som en vanlig advokat.

Problemer mellom grunneiere og folk som påroper seg allemannsretten.

Intervjuobjektet informerer at spørsmål rundt allemannsretten og grunneier er noe som ikke sjeldent dukker opp som spørsmål hos deres medlemsrådgiving.

Når det gjelder spørsmål som at grunneiere kontakter Bondelaget om kommersiell bruk av allemannsretten, er ikke dette så ofte. Her nevnes at det derimot at der er et problem blant annet i Tromsø med utstrakt opplevelsesturer slik som nordlyssafarier. utfordringer på slike steder blir hyperturisme med ekstremtilstrømming av folk, noe som øker sannsynligheten for skader og ulemper på eiendommen.

Aktiviteter i privat og kommersiell virksomhet.

Bondelaget får mest henvendelser om etablering av stinettverk for å sikre friluftslivet, samt etablering av skiløypetraséer og lysløyper. Foreningen får også en del henvendelser angående

syklister sin bruk av marken, samt riding. Det er også henvendelser om barnehager som tar seg til rette på en eiendom uten å avtale nærmere med grunneier.

Andre eksempler på bruk av andre sin eiendom kan være en sykkelgruppe som tar seg til rette og hogger ned greiner, samt lager stier.

Burde loven endres for bedre vern av grunneier?

Her svarer intervjuobjektet at det kanskje ikke er selve ordlyden i loven som er det største problemet, men mer hvordan den blir tolket og praktisert, da folk har gjerne ikke like stor forståelse for landbruket. Intervjuobjektet svarer også at det har vært en utvikling som kanskje ikke helt har vært i grunneier sin favør.

Burde loven være bedre opplyst?

Intervjuobjektet svarer her at folk gjerne ikke forstår reglene helt klart. Er man oppvokst på gård visste man hvor man skulle trække, og vokser man opp med dyr har man gjerne mer kunnskap om hvordan man skal behandle disse. Her trekker intervjuobjektet frem eksempel der folk som ikke har god kjennskap til dyr gjerne går inn på beiteområder og havner i uheldige situasjoner, gjerne fordi de ikke har respekt for inngjerdinger og stengsler.

Opplevelsesbaserte friluftaktiviteter, skader og ulemper.

På spørsmål om eksempler på hvordan opplevelsesbaserte friluftaktiviteter kan være til skade eller ulempe for grunneier ble det nevnt et par punkt. Det kan bli lagt igjen søppel, bli tråkk ved stier som er mye brukt, åpne grunder, ødelagte gjerder, bruk som er i konflikt med nydyrkingsfelt eller dyrket mark, samt beiteområder der dyrene blir forstyrret.

Konsekvensene av mye tråkk kan også være at det ikke er tilrettelagte sanitærforhold, slik at avføring og toalett-papir blir lagt igjen. En grunneier hadde også kontaktet Bondelaget i sammenheng med at det ble satt opp skilt og merket en sti mot en topp, en turistopplevelse som ble markedsført. Målet for denne turen var stabburstrappen der grunneier driver aktiv sætring. Her ble det blant annet lagt igjen søppel.

I sammenheng med spørsmål angående hva som ble ansett som en større folkemengde, svarte intervjuobjektet at noe av det viktige for Bondelaget var at det ikke skulle forekomme noe skade eller ulempe. Her er gjerne problemet at man ikke vet hvem som har utført en eventuell skade eller ulempe, og det ender opp med at bonden får regningen for å rette opp på skadene. Da vil bonden lide tap på grunnlag av dette.

Samarbeid

Ved spørsmål om hvordan et tettere samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende kan skape bedre rammer rundt de forskjellige interessene, svarer intervjuobjektet at bondelaget for så vidt er opptatt av at det må på plass en skriftlig avtale. Dette for å blant annet sikre at grunneiere ikke blir stående igjen med omfattende oppryddingsarbeid og skade på eiendommen. Med en slik avtale kan tiltakshaver eller næringsdrivende være forpliktet til å rydde opp i områder med faste intervaller, samt at dersom dette ikke blir gjennomført kan grunneier selv ha anledning til å gjøre dette og kreve betaling for arbeidet.

Bondelaget er også opptatt av at grunneier må involveres i eventuelle trasèvalg for å kunne redusere skade. Dette fordi det er grunneier som sitter på kompetansen over hvilke områder som er mest sårbare. Andre faktorer som også spiller inn er at man kan ikke legge turstier hvor som helst på en eiendom. Dette kan være fordi det er sikkerhetsmessige årsaker som sprøytemidler eller lignende i et område som kan skape farlige situasjoner.

Med tett dialog kan også avtaler om bruk av gjerde forbedres, slik at turgåere kan gå over et gjerdet istedenfor grunder som ikke lukkes igjen. Problemene med åpne grunder vil være at dyr slipper ut og bonden får ekstraarbeid med leting. Intervjuobjektet fra Bondelaget ser også for seg at informasjonsskilt om turgåere sitt ansvar for å rydde etter seg og informasjon om at turstien går gjennom et beiteområde hvor det går dyr kan være relevante opplysninger med en usikker effekt.

Avtaler

Når det gjelder avtaler har Bondelaget utarbeidet en del avtaler som medlemmene har tilgang til. Mange av disse avtalene er utarbeidet i samarbeid med andre interesseorganisasjoner som for eksempel tilrettelegging for ferdsel på hest over fremmed grunn. Ved sistnevnte eksempel var dette et samarbeid mellom Bondelaget, Norsk Hestesenter, Norsk Rytterforbund og norske

travselsskap. Dette ble gjort for å få en omforent standardavtale som skal være balansert og ta hensyn til de ulike partene. Denne avtalen finnes både i en forenklet versjon og en litt mer omfattende versjon. Bondelaget har også en standardavtale for tilrettelegging for ferdsel på sykkel og til fots, samt vært med på å utarbeide en brosjyre sammen med NORDSKOG, Norsk friluftsliv, Statskog, Friluftsrådernes landsforbund og Norges Skogeierforbund. Norsk Bondelag har også en del standardavtaler som søker å regulere noen av de ulempene som ferdsel kan medføre.

Avsluttende kommentarer

Intervjuobjektet fra Bondelaget anser ikke det som et stort problem dersom det er god dialog mellom grunneier og den som ønsker å ha aktivitet på eiendommen. For landbruket er det viktig at man får minimalisert de problemene som følger av en slik tilrettelegging slik at grunneier ikke blir sittende igjen med store kostnader som en følge av tiltakene.

Avslutningsvis kommenterer intervjuobjektet at det blir urimelig dersom noen driver næring og tjener på eiendom, mens grunneier bare får utgiftene.

4.2 Intervju med næringsdrivende

Bedriften som ble intervjuet er en større tilbyder av organiserte friluftaktiviteter på Vestlandet. Bedriften tilbyr blant annet opplevelser som: rafting, elvebrett, juvvandring, fossrappelling, fiskeopplevelser og guidete fjellturer. De har også en klatre- og ziplinepark. Hovedsesongen er i utgangspunktet fra mai og slutter i oktober, men arrangerer også truge og skiturer i vintersesongen.

Intervjuobjektet i denne bedriften har stilling som daglig leder.

Samarbeid med grunneiere og avtaler

Bedriften har et par avtaler der de fleste gjelder vei, leieavtaler og parkering. Her ligger det også i noen tilfeller pengevederlag, hvor det årlig betales tilsammen rundt 95 000 kroner i året. Dette vil da være avtaler som gjelder innmark.

I utmark betales det 5000 norske kroner for at bedriften har satt opp noen kjettinger som brukes i sammenheng med båter. Ellers legges det til at ved for eksempel guidet fjelltur er det

ingen avtale om bruk av utmarken da dette er opparbeidet sti, men det er en avtale med grunneier om parkering.

Inn under noen av disse avtalene gjelder også at bedriften skal holde området generelt i god orden. Bedriften tar også på seg å rydde søppel etter andre turister, siden det ofte er rasteplasser i nær tilknytning til veier.

Noen steder der det er satt opp bom grunnet økt reiseliv har bedriften tilkomst, noe som de betaler for grunnet videre slitasje på veiene.

En plass med dyrket innmark har bedriften avtale om å kunne krysse der de bærer båtene. Her inngår det også en kompensasjon for tapt produksjon, samt «turt og svie».

Disse avtalene inneholder en tekst og et vedlagt kart. I tillegg står det på en del av punktene at retten ikke kan leies videre og at retten er eksklusiv for deres bruk, slik at andre ikke skal kunne gjøre tilsvarende avtale på det samme grunnlaget. Intervjuobjekt sier dette er gjort dels for konkurranse, men også med hensyn til at de har gjort tiltak på området for å ruste det opp. På et par punkt sier intervjuobjekt at det er blitt brukt mye penger, så de har derfor laget en eksklusiv avtale for leie av dette punktet slik at det er kun de som reiselivsbedrift, eller som driver med elvesport, som har lov til å leie det aktuelle punktet. Dette blir videre beskrevet mer ikke bare som en rettighet, men mer en leie av området.

Fordeler med samarbeid og dialog med grunneier

Ettersom det ofte trengs transport ved kommersielt bruk av allemannsretten til å flytte utstyr og mennesker, vil det være behov for tillatelse for vei og parkering, og uten grunneieren sin velsignelse sier intervjuobjektet at det vil være vanskelig.

Et interessant punkt for oppgaven forteller intervjuobjektet ved spørsmål om utvikling av aktiviteter. Her kommer det frem at den tidligere daglige lederen gjerne tok seg til rette ved områder uten utstrakt kontakt med grunneiere. Det ble drevet kommersiell virksomhet med rafting og påfølgende parkering på fremmed manns grunn, herunder uten avtaler. Dette måten å drifte selskapet på skapte konflikter og dårlig stemning med grunneierne. Da intervjuobjektet tok over som daglig leder ble det gjort forandringer i denne praksisen.

Måten selskapet søker etter nye steder for utvikling av aktiviteter, her gjengitt med eksempel på en elv eller åpent nytt strekke, så skaper de i første omgang en dialog med grunneier, får

tillatelse for parkering og forteller om sitt formål. Deretter testes elven ut der de bruker rettighetene gjennom frilufsloven for å sjekke om dette er et egnet område for sin drift. Deretter blir det gjort en vurdering om hvor bedriften med sine kunder må parkere og om dette er privat eller kommunalt. Videre får bedriften en tillatelse fra grunneier, samt en vurdering om aktivitetene vil skape skader eller ulemper om det er snakk om utmark. Til slutt må det vurderes om det må gjøres tiltak som å kutte ned trær eller sette inn kjettinger, og for dette må de snakke med grunneier. Selv om bedriften selv mener at de ikke trenger løyve av grunneier, så oppsøkes grunneier likevel for å forhøre seg om det er greit at de beveger seg gjennom, informerer om hvor mye mennesker det er snakk om, samt hvor ofte aktivitetene vil foregå.

Intervjuobjektet påstår også at de siste 15-20 årene har bedriften vært ryddige og proaktive i forhold til å komme i dialog med grunneierne. I tillegg til skriftlige avtaler og pengevederlag, stiller gjerne bedriften med gavekort til aktiviteter, eller kanskje en vinflaske til jul. På den måten pleier de/leverandør forholdet.

Skader og ulemper for grunneierne

Intervjuobjektet ble spurt om hvilke skader og ulemper deres drift kan ha påført grunneierne.

I førsteomgang nevnes det at deres bruk av veier vil føre til slitasje på veier. Her betaler bedriften et pengevederlag som del av avtale om bruk som veilagene og grunneierne kan bruke til vedlikehold. Ved én vei betales det 20 000 norske kroner for veirettigheter.

Det nevnes at driften deres kan skape problemer for jakt med tanke på at store grupper med mennesker kan skremme hjorten. Her er det delte meninger blant de næringsdrivende jeg har snakket med om dette er positivt eller negativt. Positivt i den forstand at dyrene skremmes mot jaktpostene. Det legges til at jaktlagene bør kjenne til tidsrammene aktivitetene foregår da det er to ganger daglig til faste tidspunkt.

Fiskere som har kjøpt tilgang til laksefiske i en elv kan også føle seg forstyrret når det foregår rafting på elvene. Her blir det nevnt eksempel med britiske Lorder som gjerne betaler 20 000kr for å stå lang elven en uke, både for fiske og naturopplevelser, som føler at raftingen ødelegger denne opplevelsen. Her har elveeierlaget og bedriften dialog, og det står nå i leieavtalene at det foregår rafting to ganger om dagen, samt klokkeslett når dette vil skje.

Fisketidene er også justert og koordinert slik rafting ikke overlapper mer enn en gang om dagen.

Flere interessante eksempler dukker opp under intervjuet når det kom til skader og ulemper. Forurensning i forhold til sanitære forhold kan også forekomme. Lukt av urin etter større grupperinger er noe som forekommer, noe som bedriften er klar over og ønsker å utbedre. Sperring av veier der det foregår aktivitet kan være et problem, men her har bedriften avtaler om bruk, samt i noen tilfeller betaler pengevederlag. Slitasje i form av sti der det blir mye vandring på land. Støy i forhold til raftingen som foregår kan også forekomme.

Et opplevd problem av intervjuobjektet var tilstrømmende turister, her i hovedsak kajakkpadlere, som kommer fra hele verden for å padle i verdenskjente elver. Disse turistene legger fra seg mye spor i form av forurensning og forsøpling slik som toalettpapir, duct tape, isopor, samt slitasje på grunnen der de setter opp telt. Her fikk bedriften til intervjuobjektet ofte skylden i begynnelsen, men fikk snakket med grunneierne om at det ikke var deres skyld. Intervjuobjektet mener også at en del tilreisende turister ofte har en holdning om at man i Norge kan gjøre hva man vil i naturen.

Burde loven endres

Ved spørsmål om lovverket burde endres for å verne mer om grunneier mener intervjuobjektet motsatt. Det kommenteres at lov om friluftsliv er både til regulering av rettigheter til eier, men også til bruker. Altså plikter og rettigheter begge veier. Her mener intervjuobjektet at folk flest tenker at grunneiere har mer rettigheter når det gjelder kommersielt reiseliv, og det er en misforståelse i forhold til de faktiske rettighetene de har. Med andre ord at tror grunneiere de har en mye større rettighet når det kommer til kommersiell virksomhet, enn normalt friluftsliv. Videre uttales det at dette burde vært mer informert til fylke, kommune, og de som forvalter lov opp mot grunneiere slik at det ikke så lett oppstår konflikter. Som avsluttende på dette punktet er intervjuobjektet fornøyd med loven slik som den er, men syntes den er for dårlig informert om når det kommer til kommersiell drift, da den skulle vært mer tydelig og klar for å unngå misforståelser.

Avsluttende kommentarer

Den næringsdrivende legger under intervjuet ofte vekt på viktigheten av et godt forhold og minnelige løsninger med grunneier er viktig.

Intervjuobjektet mener at grunneier og folk flest har lite kjennskap til at loven ikke skiller mellom allmenheten- den organiserte og den kommersielle bruken av allemannsretten.

Det fremstår av den næringsdrivende at kommunen der bedriften holder til ikke har gode rutiner og informasjon på spørsmål rundt allemannsretten. Intervjuobjektet fremstiller ikke tillitten til kommunens behandling av saker knyttet til allemannsretten og lov om friluftsliv som tilfredsstillende.

Intervjuobjektet frykter at dersom man skaper en presedens der noen skal betale for bruk av naturen vil flere grunneiere til slutt kreve betaling for ferdsel, opphold og bruk. Det blir her trukket frem som eksempel at dersom en større aktør på et område betaler større summer for bruk av et fjellområde, kan det være at grunneier vil kreve dette av mindre guidefirmaer som ikke har like stor økonomi.

Under intervjuet uttaler den næringsdrivende at det skulle vært mer informasjon til grunneiere og bønder om hvilke rettigheter de har når det gjelder utmark. Det kommer videre en påstand om at disse tror de har større rettigheter enn de har, noe som de bruker opp mot de kommersielle aktørene for å tyne for mer penger.

4.3 Analyse av spørreundersøkelse

Under dette delkapittelet skal resultatene fra den utsendte spørreundersøkelsen presenteres. Undersøkelsen ble ferdig gjennomført av 681 respondenter, og 40 respondenter ga noen svar. Dette gir en samlet oppslutning på 721 respondenter.

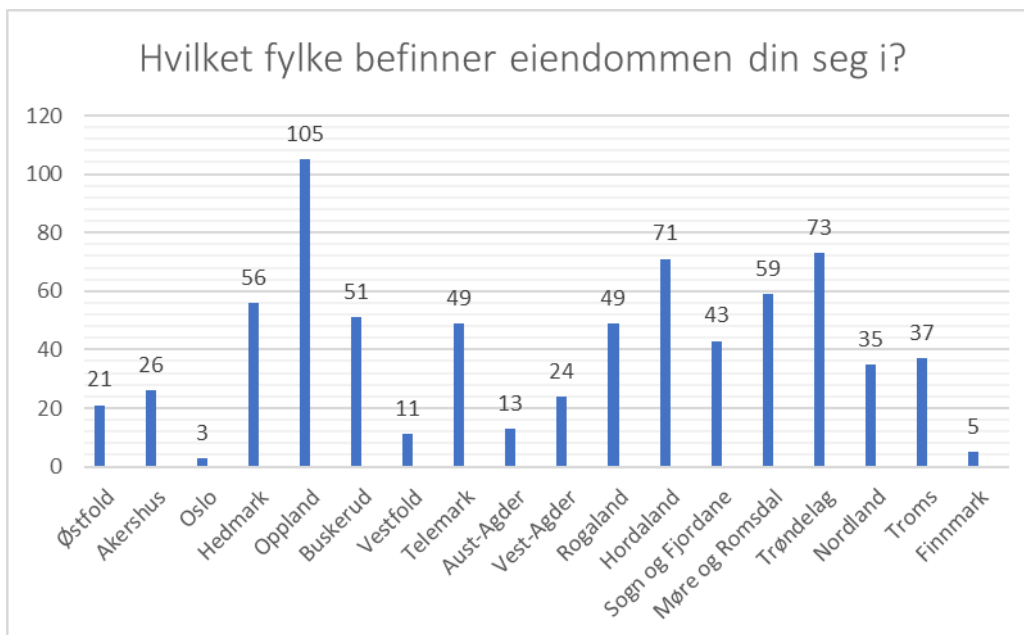
4.3.1 Kartlegging og bakgrunnsinformasjon av respondenter

Innledningsvis for analysen av utsendt spørreundersøkelse ønsker jeg å presentere en liten kartlegging og bakgrunnsinformasjon av respondentene. Dette er for å gi et større innblikk i hvem som har besvart denne.

4.3.1.1 Fylker

Fordelen med å bruke en organisasjon som Småbrukarlaget til å sende ut en spørreundersøkelse er at man sikrer seg en god spredning over hele landet, og på denne måten får kartlagt hvordan situasjonen er i hele landet. Som start på spørreundersøkelsen ble det spurt hvilket fylke eiendommen lå under, her også med mulighet for å velge flere i de tilfeller der eiendommen strakk seg over fylkesgrenser. Undersøkelsen ga et resultat der samtlige fylker i Norge ble dekket av en varierende grad andel svar.

Totalt var det 720 respondenter som svarte på dette spørsmålet. Oppland lå høyest med 105 eiendommer, dette utgjør 14,6% av samtlige svar, deretter ligger Trøndelag med 73 eiendommer og Hordaland med 71 eiendommer. Lavest antall eiendommer til respondenter befant seg i Oslo og Finnmark med henholdsvis 3 og 5 eiendommer. Resultatet viser en god landsdekkende spredning av respondenter. Dette er positivt for resultatene da man kan si noe om tilstanden i hele landet.



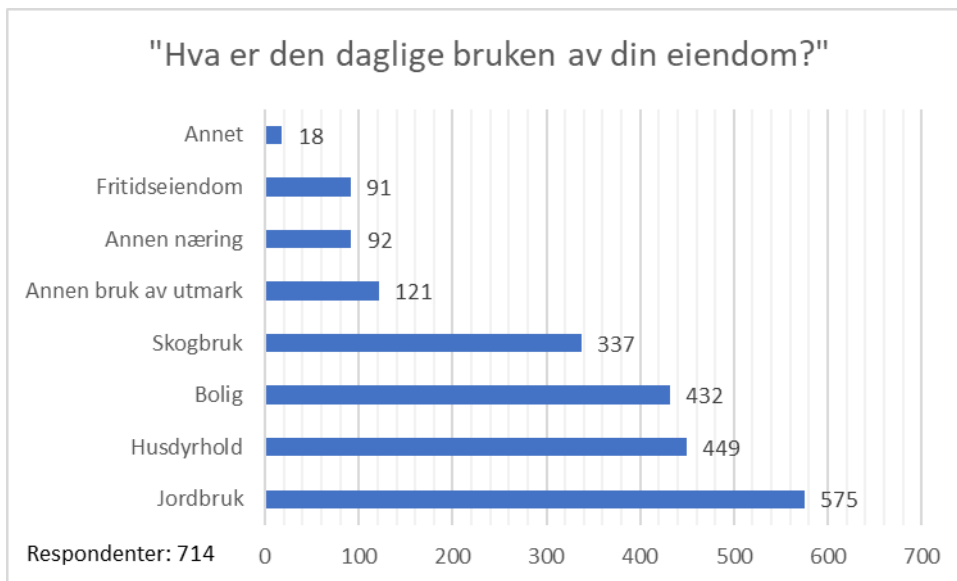
Figur 1 "Hvilket fylke befinner eiendommen din seg i?"

4.3.1.2 Daglig bruk av eiendom

Kartlegging av den daglige bruken av eiendommene til respondentene vil også gi inntrykk av undersøkelsen sin spredning, samt være relevant for den videre drøftingen. Også ved dette spørsmålet var det mulig å velge flere svaralternativer med tanke på at en eiendom kan ha flere bruksområder.

Spørsmålet ble besvart av totalt 714 respondenter. Ut fra Figur 2 ser man at jordbruk har størst svarandel med 575 respondenter, etterfulgt av; husdyrhold med 449 respondenter, bolig med 432 respondenter, og skogbruk med 337 respondenter.

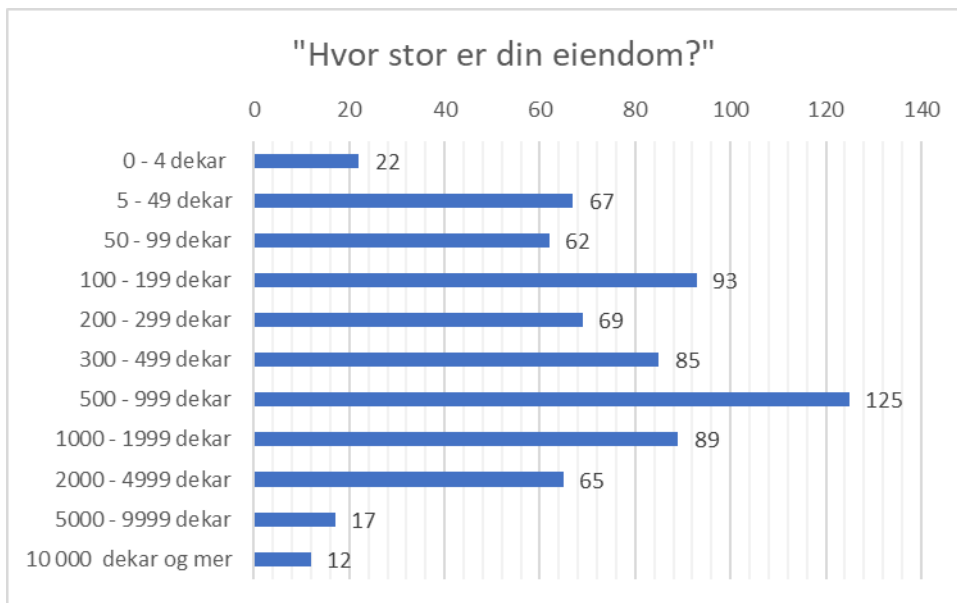
Svaralternativet «annet» var desidert lavest med 18 svar. Ettersom undersøkelsen ble sendt ut til Småbrukarlaget sine medlemmer var det forventet at jordbruk og husdyrhold ville bli høyt representert. Som med fylkene kan man si at dette er positivt for studiet da spredningen gir en god representasjon.



Figur 2 "Hva er den daglige bruken av din eiendom?"

4.3.1.3 Størrelse på eiendom

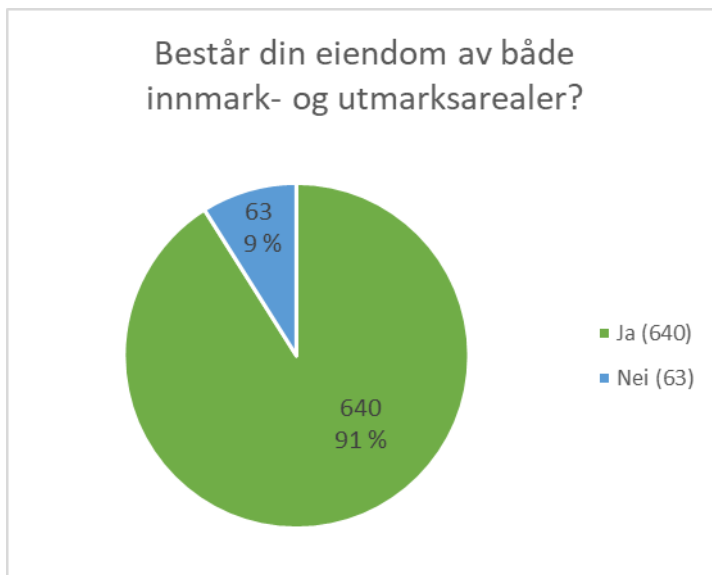
Størrelsen på respondentene sine eiendommer gir også godt grunnlag for videre kartlegging av problemstilling. Når det gjelder dette spørsmålet ser man også en bred spredning i svarene noe som er veldig bra med tanke på at man får dekket et bredere spekter av eiendomstyper. Det var totalt 706 respondenter som besvarte svarte på spørsmålet, der størrelsesorden 500-999 dekar fikk flest svar med 125 respondenter. 1 dekar er det samme som 1000 kvadratmeter.



Figur 3 "Hvor stor er din eiendom?"

4.3.1.4 Innmark og utmark

Siste kartleggingsspørsmål gjelder respondenten sin eiendom og hvorvidt den består av innmark- og utmarksarealer. Ut ifra dette spørsmålet kommer det frem at 640 respondenter har eiendom som både har innmark og utmark. 63 respondenter har enten innmark eller utmarksarealer. 1 person hadde også svart «vet ikke», men ble utelukket av fremstillingen.



Figur 4 "Består din eiendom av både innmark- og utmarksarealer?"

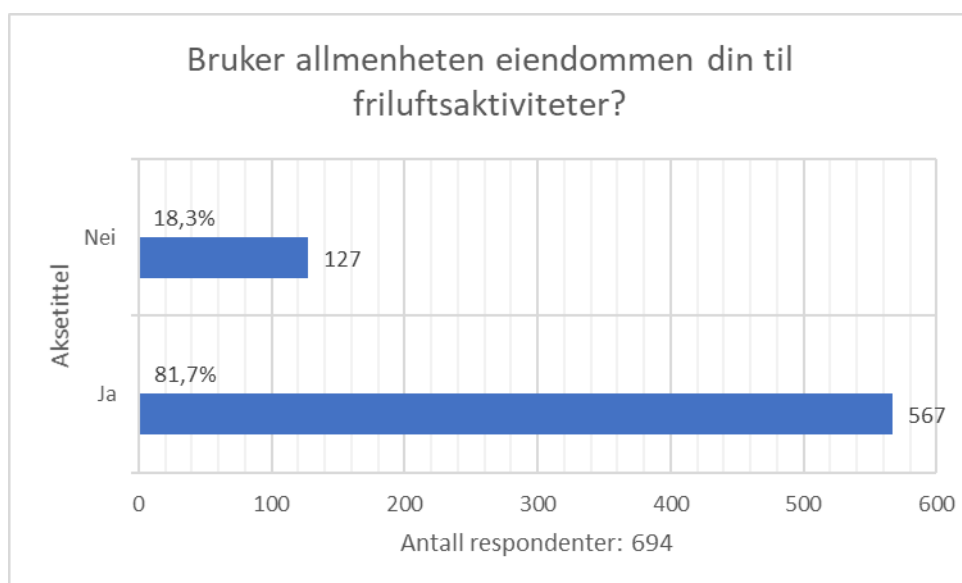
4.3.2 Bruk av allemannsretten

4.3.2.1 Kartlegging av friluftsliv

For å kartlegge bruken av allemannsrett og annet friluftsliv på eiendommene til respondentene har jeg skilt mellom den ordinære, organiserte og kommersielle bruken slik som beskrevet i teorikapittelet. Her skal det legges til at jeg la vekt på å få med den organiserte bruken som en parallell til den kommersielle.

Allmenheten sin bruk

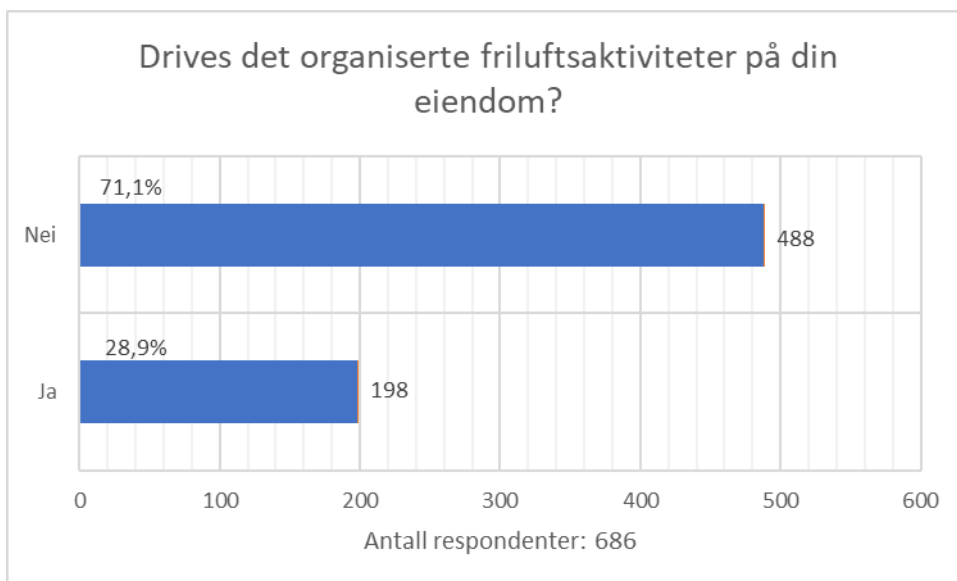
Spørreundersøkelsen ga en god pekepinn på hvor utbredt bruk av natur og friluft er på andre sin eiendom. Resultatmessig finner man ikke overraskende at det er allmenheten som står for den største bruken av eiendommene, med 81,7% av til sammen 694 respondenter som opplever dette.



Figur 5 "Bruker allmenheten eiendommen din til friluftaktiviteter?"

Den organiserte bruken

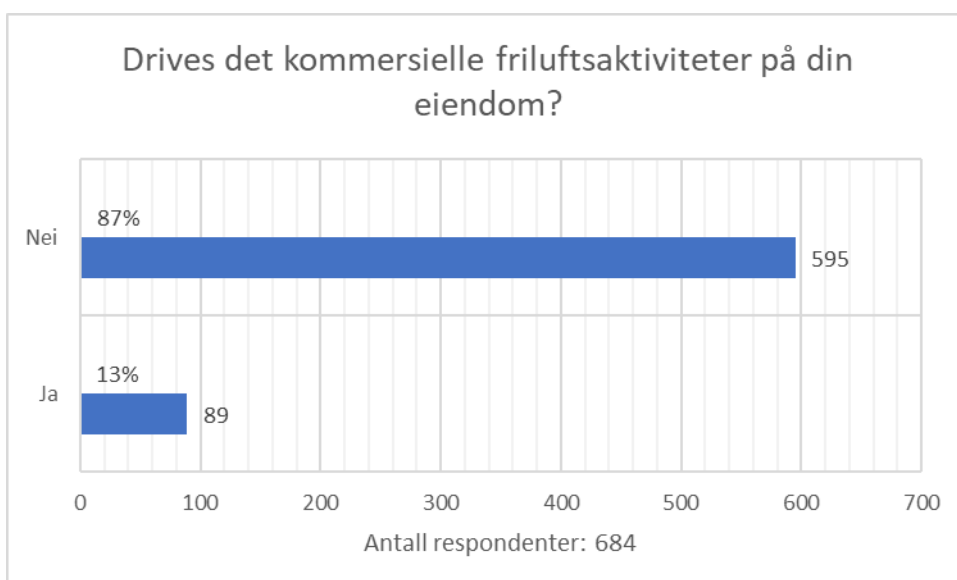
Den organiserte bruken ga et resultat på 28,9% av 686 respondenter. Det skal her merkes at det har forekommet frafall av 8 respondenter siden spørsmål om allmenheten sin bruk.



Figur 6 "Drives det organiserte friluftaktiviteter på din eiendom?"

Den kommersielle bruken

Det kommersielle friluftslivet blir opplevd av 13% av 684 respondenter. Dette viser at bruk til kommersielle formål er noe som i mye sjeldnere grad forekommer enn allmenheten og organiserte grupper sin bruk.



Figur 7 "Drives det kommersielle friluftaktiviteter på din eiendom?"

4.3.2.2 Respondenter med samtlige former for bruk

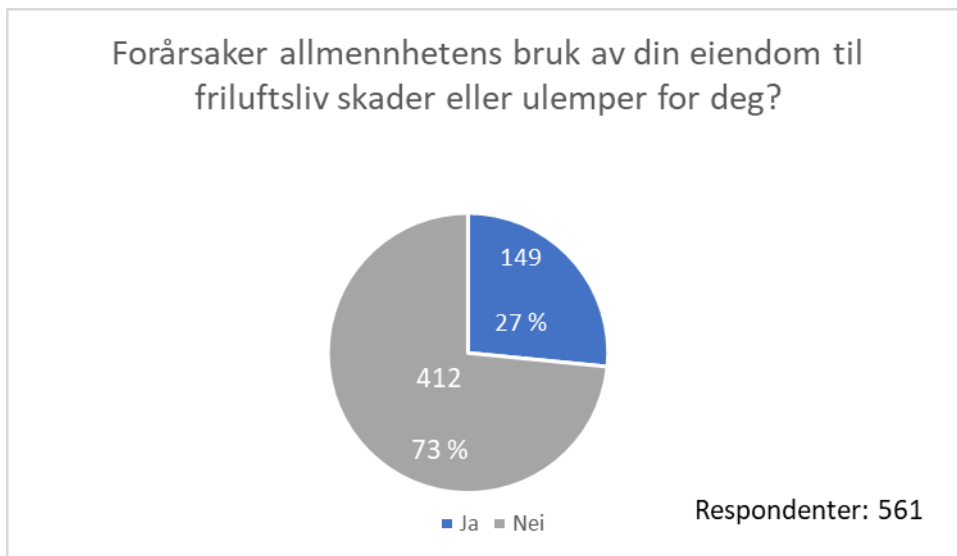
Det blir videre naturlig å undersøke nærmere om det er de samme grunneierne som har samtlige former for bruk av friluftsliv knyttet til sin eiendom. Dette gjøres med en korrelasjon mellom svarene fra allmenhetens bruk, den organiserte- og den kommersielle bruken.

Ut ifra de innsamlede dataene finner man her at av totalt 720 respondenter opplever 64 av disse en bruk av eiendommen sin til både allmenheten, organisert og kommersiell bruk. Dette utgjør rett i underkant av 9% av samtlige respondenter av spørreundersøkelsen.

4.3.3 Skader og ulemper

Allmenheten sin bruk

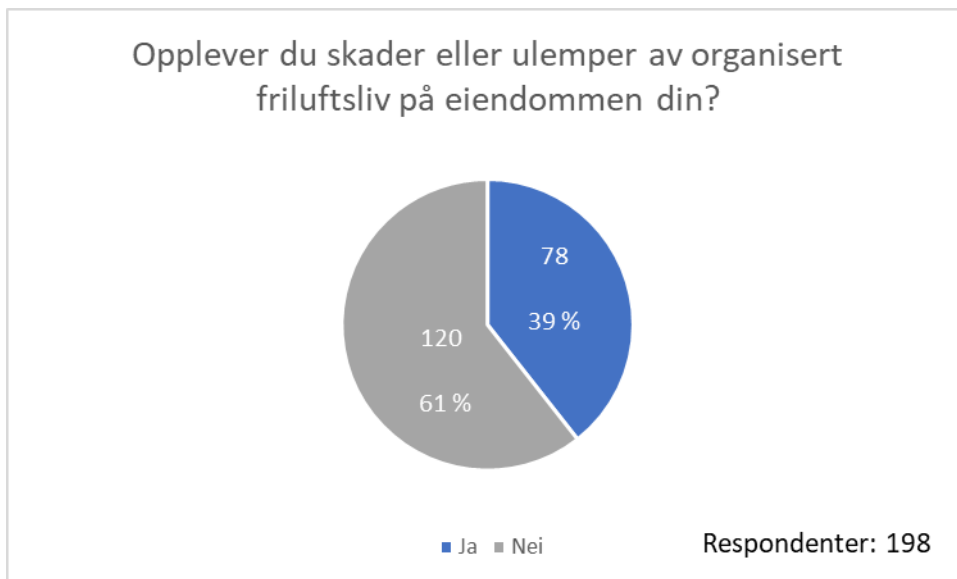
Ved spørsmål om allmennhetens bruk av eiendommen til respondentene, svarer 149 personer at de opplever skader eller ulemper. Dette utgjør 27 % av de totalt 561 respondentene som svarte på dette spørsmålet.



Figur 8 "Forårsaker allmennhetens bruk av din eiendom til friluftsliv skader eller ulemper for deg?"

Den organiserte bruken

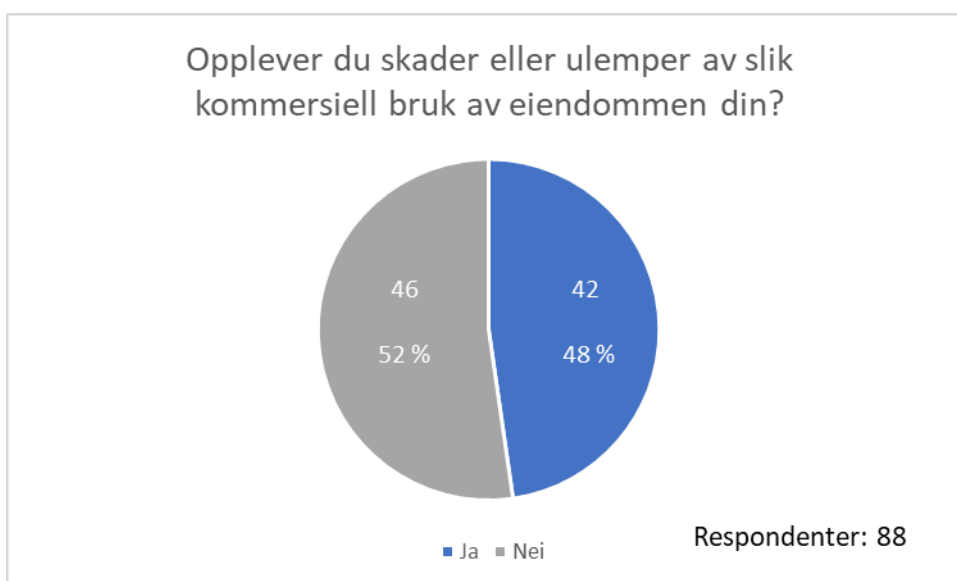
Ved spørsmål om hvordan den organiserte bruken til friluftsliv danner skader eller ulemper for respondenten, svarte 78, eller 39%, av totalt 198 respondenter at de opplevde dette.



Figur 9 "Opplever du skader eller ulemper av organisert friluftsliv på eiendommen din?"

Den kommersielle bruken

Ser man videre på den kommersielle bruken finner man i første omgang at prosentandelen har økt betraktelig fra allmenhetens bruk. 42 av 88, eller 48% av respondentene, opplever skader eller ulemper ved kommersielt friluftsliv på eiendommen sin. Spesielt interessant her er det faktum at nesten halvparten av de som har kommersiell bruk av eiendommen sin opplever skader eller ulemper av driften.



Figur 10 "Opplever du skader eller ulemper av kommersiell bruk av eiendommen din?"

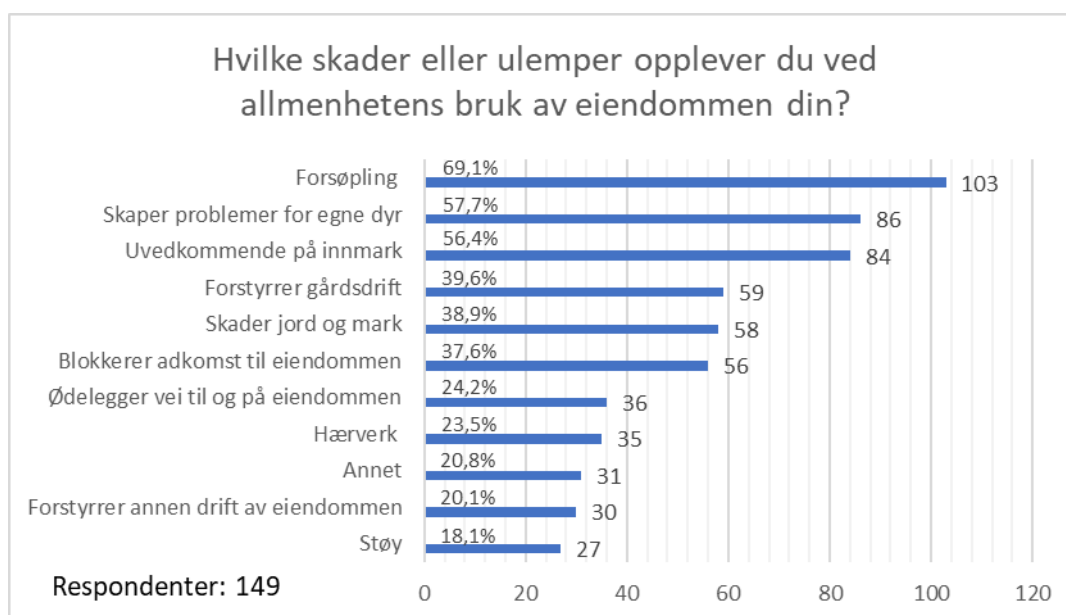
4.3.3.1 Former for skader og ulemper

For å kartlegge bedre hvilke skader eller ulemper respondentene opplever av de forskjellige formene for bruk, ble det også lagt inn et flervalgsspørsmål om akkurat dette. Her er det forsøkt å dekke ved bruk av spørsmål de formene som kan oppstå ved utøving av allemannsretten.

Skader og ulemper ved allmenheten sin bruk

Figur 11 viser hvilke former for skader eller ulemper respondentene har svart de opplever ved allmenhetens bruk av eiendommen sin. Totalt var det 149 respondenter som besvarte dette spørsmålet. Man finner her at «forsøpling» er desidert høyest besvart 103, eller 69,1 % av respondentene.

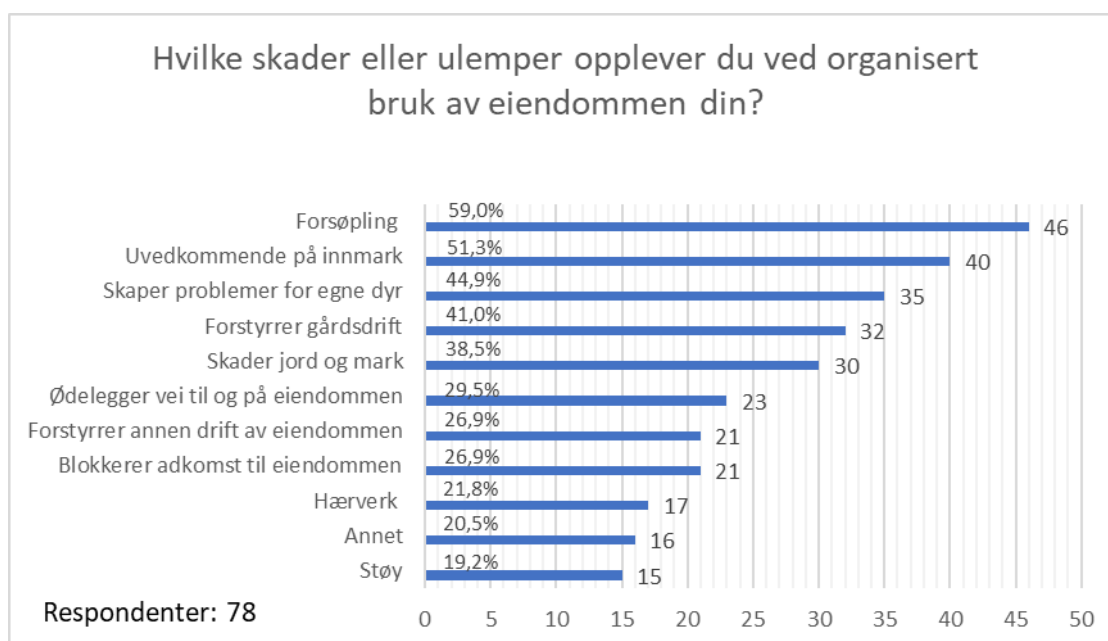
Nederst finner man støy som den minst opplevde skaden eller ulempen blant respondentene ved allmenheten sin bruk av eiendommen med 18,1% av respondentene som opplever dette.



Figur 11 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved allmenhetens bruk av eiendommen din?"

Skader og ulemper ved den organiserte bruken

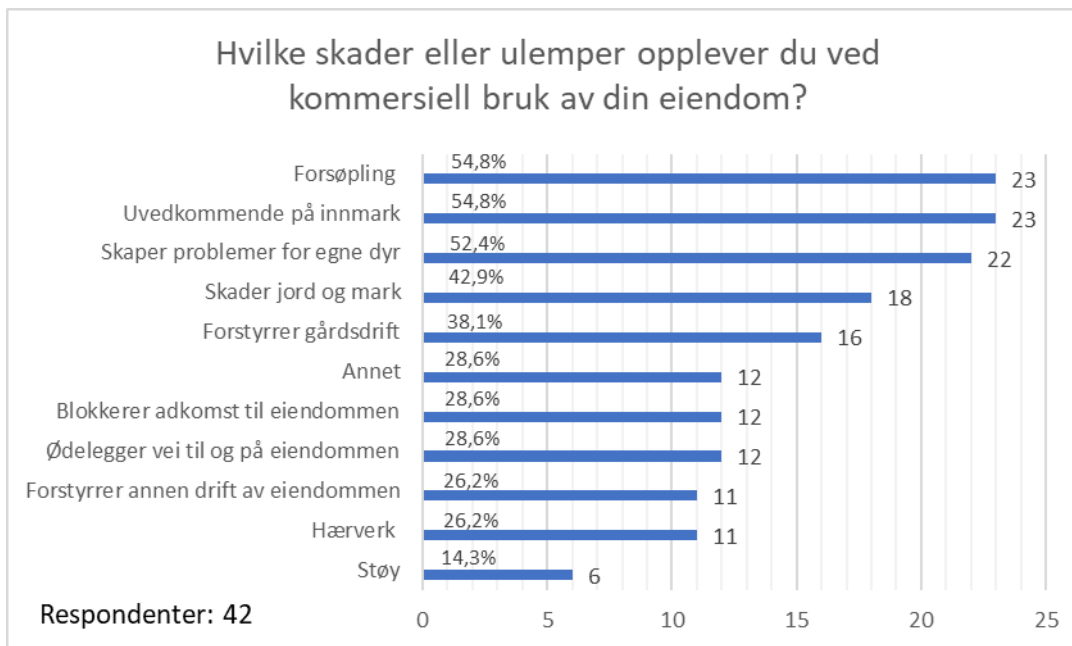
Figur 12 viser hvilke skader eller ulemper respondentene opplever ved organisert bruk av eiendommen sin. Totalt var det 78 respondenter som svarte på dette spørsmålet. Også her ligger forsøpling øverst med henholdsvis 46, eller 59% av respondentene som opplevde dette. Lavest andel respondenter svarte også ved dette spørsmålet at de opplevde støy som skade eller ulempe.



Figur 12 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved organisert bruk av eiendommen din?"

Skader og ulemper ved den kommersielle bruken av eiendommen.

Figur 13 viser hvilke skader og ulemper som opplever ved kommersiell bruk av eiendommen. Totalt var det 42 respondenter som besvarte dette spørsmålet. Her finner man at forsøpling og uvedkommende på innmark er opplevd av flest, med 54,8%. Med én respondent mindre, eller 52,4% av respondentene, ble det besvart at det skaper problemer for egne dyr. Det vil si at over halvpartene av respondentene på dette spørsmålet opplever disse formene for skader og ulemper. Også her lå støy nederst med 14,3% av respondentene som har svart.

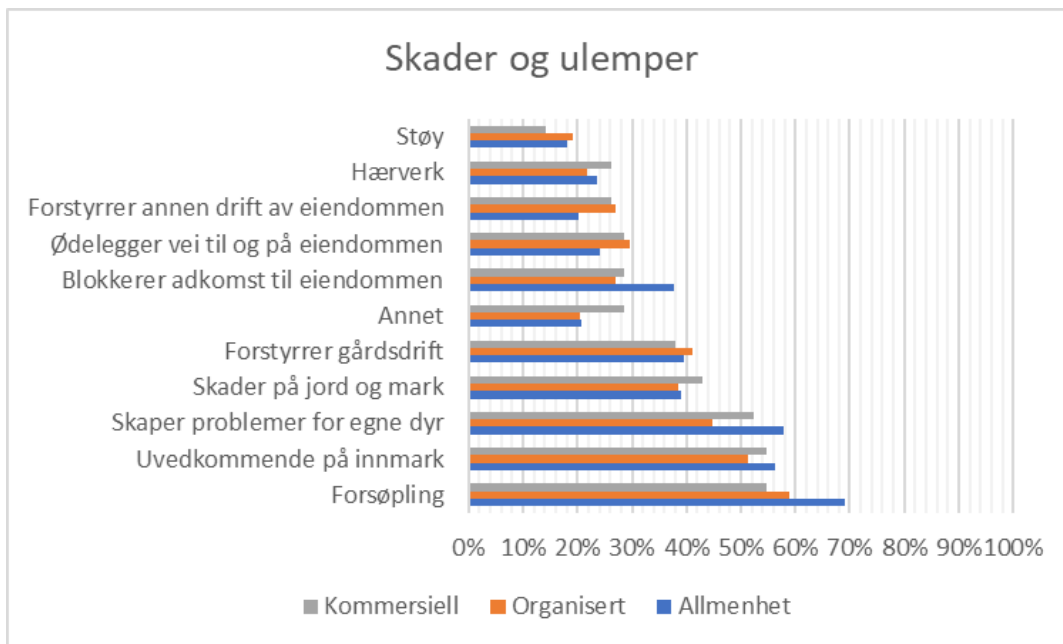


Figur 13 "Hvilke skader eller ulemper opplever du ved kommersiell bruk av din eiendom?"

4.3.3.1 Samlet skader og ulemper

Figur 14 viser en prosentvis og samlet fremstilling av opplevde skader og ulemper fra de forskjellige typene bruk av allemannsretten. Ved bruk av denne ser man at den kommersielle bruken ligger prosentvis over allmenheten og organisert bruk på alternativene; hærverk, annet, og skader på jord og mark.

Sett vekk i fra kategorien «annet» som blir vanskelig å definere, vil man kunne se for seg hvorfor «hærverk» og «skader på jord og mark», ved kommersiell bruk, ligger prosentvis over enn ved allmenheten og den organiserte. Min teori blir her at større folkemengder som ikke har tilknytning til eiendommen og gjerne er innom for den aktuelle dagen der aktivitet foregår, gjerne kan ta seg til rette på eiendommen slik at det oppstår hærverk. Når det gjelder skader på jord og mark vil jeg tro dette har en direkte sammenheng med flytting av utstyr og større grupper med kunder.



Figur 14 Prosentvis visning av de opplevde skader og ulemper.

4.3.4 Avtaler og pengevederlag

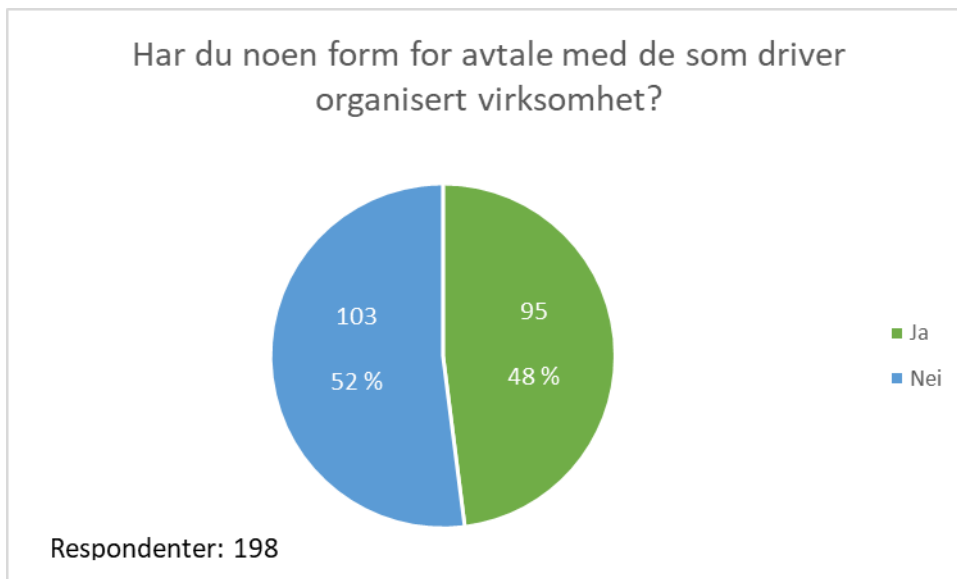
4.3.4.1 Avtale om bruk

For å kartlegge hvordan grunneiere og de som bruker eiendommen samarbeider ble det spurt om det ligger avtaler til grunn for bruken. Avtaler kan komme i flere former, noe som gjør det interessant å se om det er sammenheng mellom de som har avtale, hvilken form for avtale de har, og videre hvilken innvirkning dette har på om de opplever skader og ulemper.

Under disse spørsmålene ble allmenhetens bruk utelukket da det ikke ble sett på som relevant og utenfor normal praksis. Med dette menes at man under normal bruk av naturen ikke i normal sammenheng spør om tillatelse for bruk av et område, og det er gjerne ikke en gjentakende utøvelse på samme eiendom.

Avtale for organisert bruk

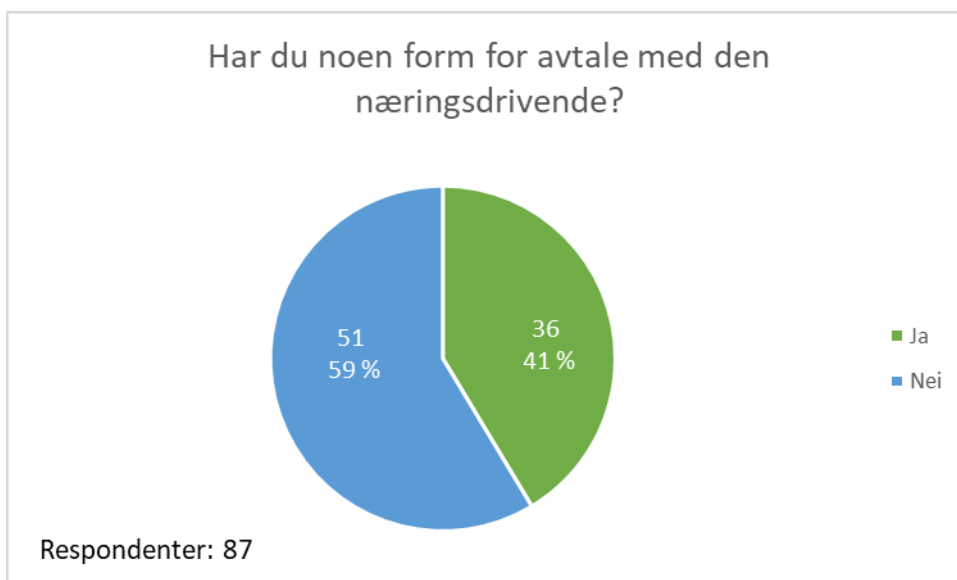
Ved spørsmål om det finnes noen avtale mellom grunneier og de som driver organisert virksomhet, finner vi at 48%, eller 95 av totalt 198 respondenter, har en avtale. 52%, eller 103 respondenter har ikke avtale.



Figur 15 "Har du noen form for avtale med de som driver organisert virksomhet?"

Avtaler for kommersiell bruk

Når det kommer til kommersiell bruk har 41%, eller 36 av 87 respondenter, en avtale med den næringsdrivende. 59%, eller 51 respondenter har ikke avtale.

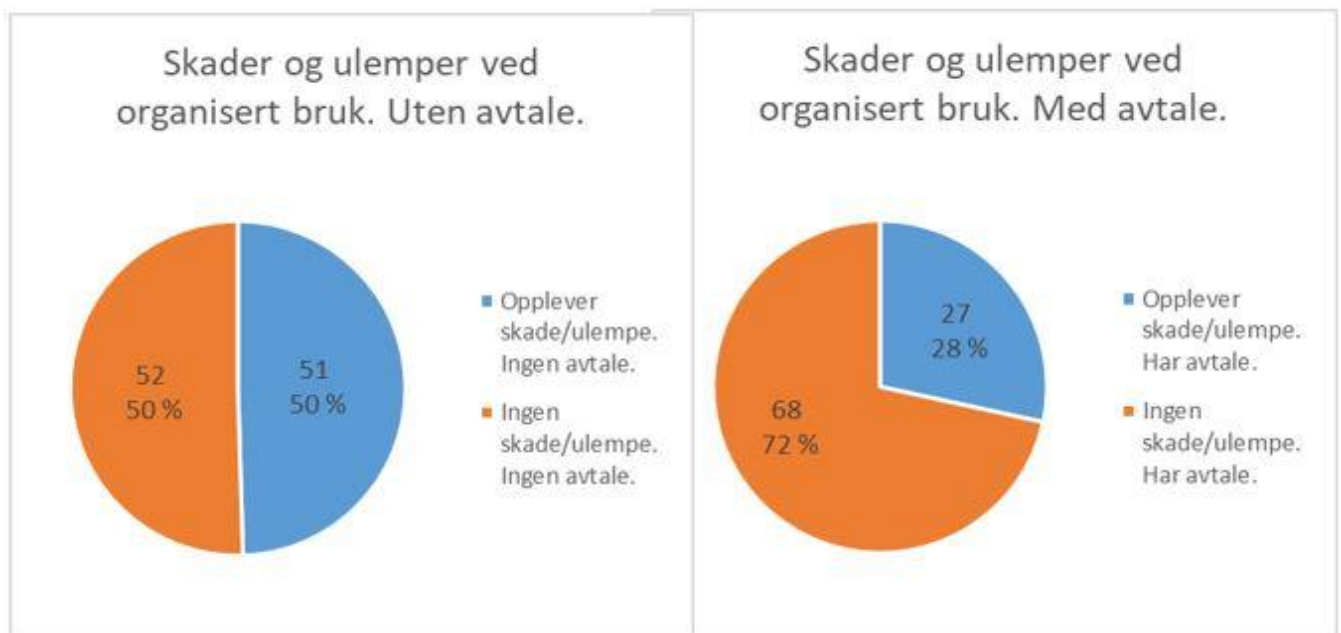


Figur 16 "Har du noen form for avtale med den næringsdrivende?"

4.3.4.2 Avtalers effekt

Ved organisert bruk

Figur 17 viser to sektordiagram som er slått sammen av spørsmål om det oppleves skader eller ulemper, sammen med om det foreligger avtale eller ikke. Det var sammenlagt 198 respondenter som besvarte disse spørsmålene. Når det kommer til respondentene uten avtale ser man at det skiller bare 1 respondent fra å være helt likt. Det vil si at i de tilfellene der det ikke er avtaler for organisert bruk oppleves det skader eller ulemper for halvparten. Av de som har avtale, finner man at 72%, eller 68 respondenter opplever ingen skader eller ulemper med bruken. 28%, eller 27 respondenter opplever skader eller ulemper selv om det foreligger avtale.



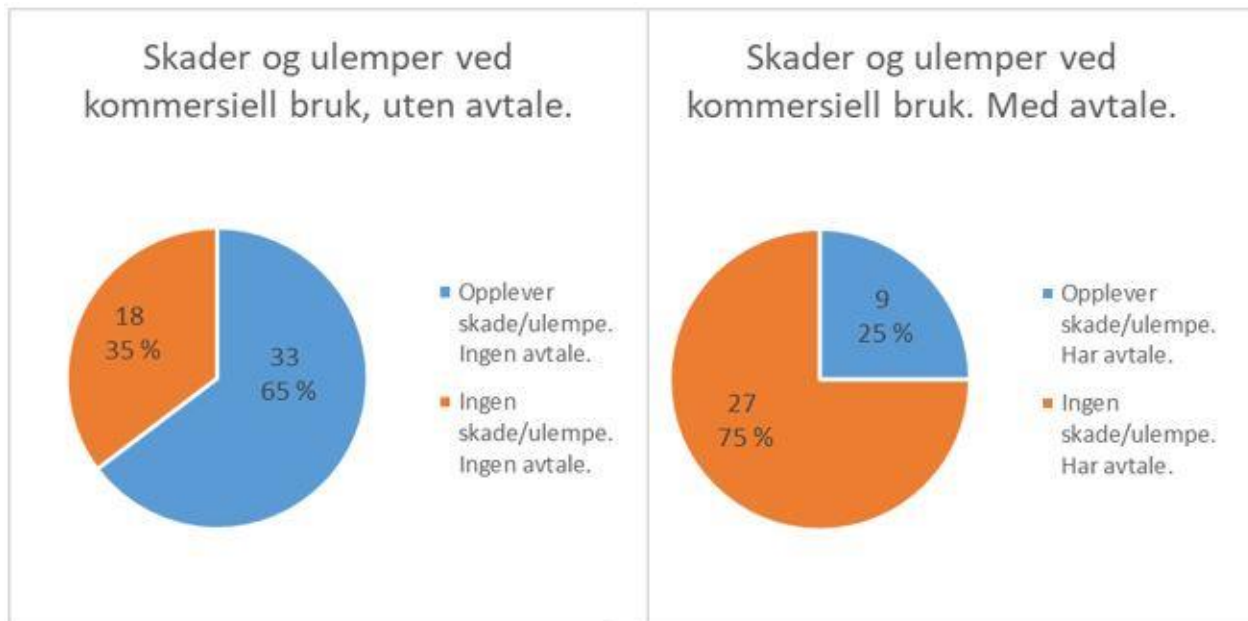
Figur 17 Opplevd skade og ulempe, med og uten avtale. Organisert bruk.

Ved kommersiell bruk

Figur 18 tar for seg den kommersielle bruken. Det var totalt 87 respondenter som besvarte disse spørsmålene. Av de som ikke hadde avtale ser man at 65% opplever skader eller ulemper. For de respondentene der det foreligger avtaler for den kommersielle driften, ser

man at 3 av 4 ikke opplever skade eller ulemper. Dette er et spesielt viktig funn å trekke frem da det viser at avtaler har en stor positiv innvirkning på om det oppleves skader eller ulemper.

Man kan altså se en sammenheng mellom den organiserte bruken i Figur 17 og den kommersielle i Figur 18. Denne sammenhengen viser at for de som har avtale oppleves det færre skader eller ulemper.



Figur 18 Opplevd skade og ulempe, med og uten avtale. Kommersiell bruk.

Figur 17 og 18 viser opplevd skade og ulemper, med og uten avtale. Ut ifra resultatene ser man at i de tilfeller der det foreligger en avtale for bruken, er det mindre opplevd skade og ulempe. Det er nesten for både den organiserte og den kommersielle bruken 3 av 4 respondenter som ikke opplever skade eller ulempe av de som har avtale. Dette er resultater som kan peke på at avtaler fungerer imot skader og ulemper.

4.3.4.3 Pengevederlag

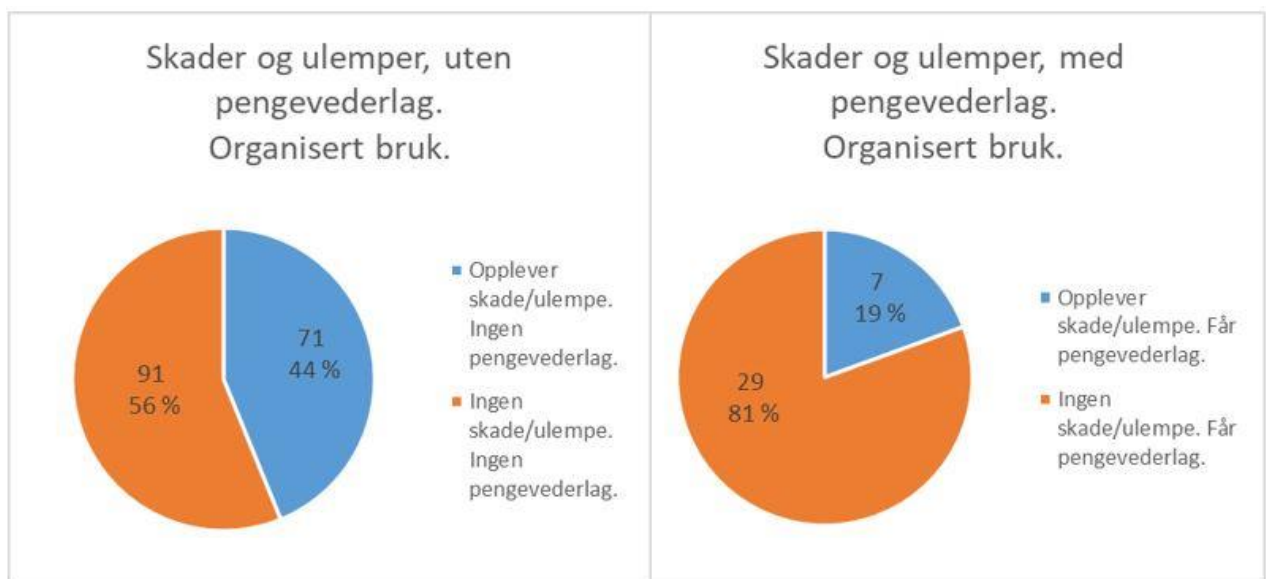
Som en del av undersøkelsen ble det også spurt om det ble mottatt noe pengevederlag for bruk av eiendommen. Dette kan være en medvirkende faktor i hvor stor grad det oppleves skader eller ulemper. Vedlagte figurer under viser sektordiagram som er satt sammen av spørsmål om det oppleves skader eller ulemper, og om det mottas pengevederlag eller ikke.

Pengevederlag ved organisert bruk

Sammenlagt var det 198 respondenter som dannet grunnlaget for denne analysen.

Det er laget to forskjellige figurer som viser skader og ulemper med og uten pengevederlag. Den første tar for seg de 162 respondentene som ikke mottar pengevederlag. Dette utgjør 82% av respondentene som svarte at det drives organisert på eiendommen sin. Denne figuren viser at 44%, eller 71 respondenter, av de som ikke mottar pengevederlag opplever skader eller ulemper ved organisert bruk på sin eiendom. Videre ser man at 56%, eller 91 respondenter ikke mottar pengevederlag, og opplever heller ikke skade eller ulempe.

Av 198 respondenter var det 36 respondenter som fikk pengevederlag. Dette utgjør 18% av respondentene ved organisert bruk. 29 av disse respondentene opplever ingen skade eller ulempe ved den organiserte bruken, noe som utgjør 81% av de som får pengevederlag. 7 av 36 opplever skade eller ulempe, noe som utgjør 19%.



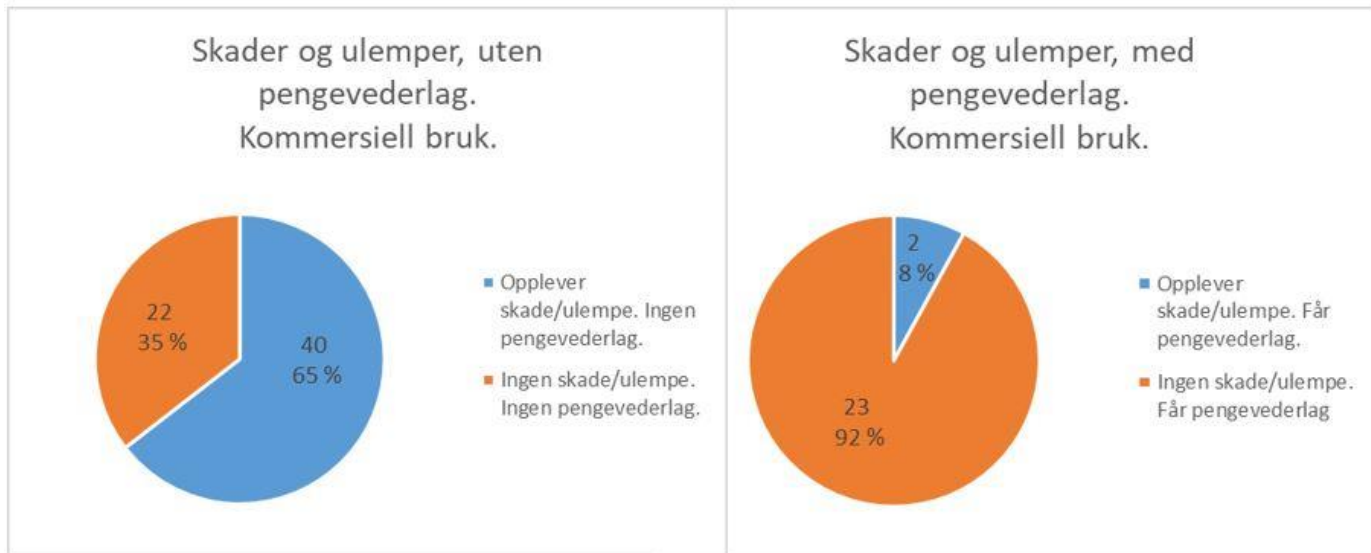
Figur 19 Opplevd skader og ulemper, med og uten pengevederlag. Organisert bruk.

Pengevederlag ved den kommersielle bruken

Ved den kommersielle bruken var det 87 respondenter som besvarte spørsmålene som dannet grunnlaget for analysen.

Også under dette punktet ble det laget to forskjellige sektordiagrammer som tok for seg opplevd skade eller ulempe med eller uten pengevederlag. Av 87 respondenter får 62 av disse ikke pengevederlag. Av disse opplever 65% skader eller ulemper, og 35% ikke.

Når man ser nærmere på de som mottar pengevederlag er dette 25 av 87 respondenter. Figur 20 viser at 23 av disse, eller 92%, ikke opplever noe skade eller ulempe. 2 respondenter, eller 8%, av de som mottar pengevederlag for kommersiell bruk opplever skader eller ulemper. Ut ifra disse resultatene kan det se ut som pengevederlag også har en stor innvirkning på om det oppleves skader eller ulemper ved en kommersiell bruk.



Figur 20 Opplevd skader og ulemper, med og uten pengevederlag. Kommersiell bruk.

4.3.5 Samarbeid med avtale

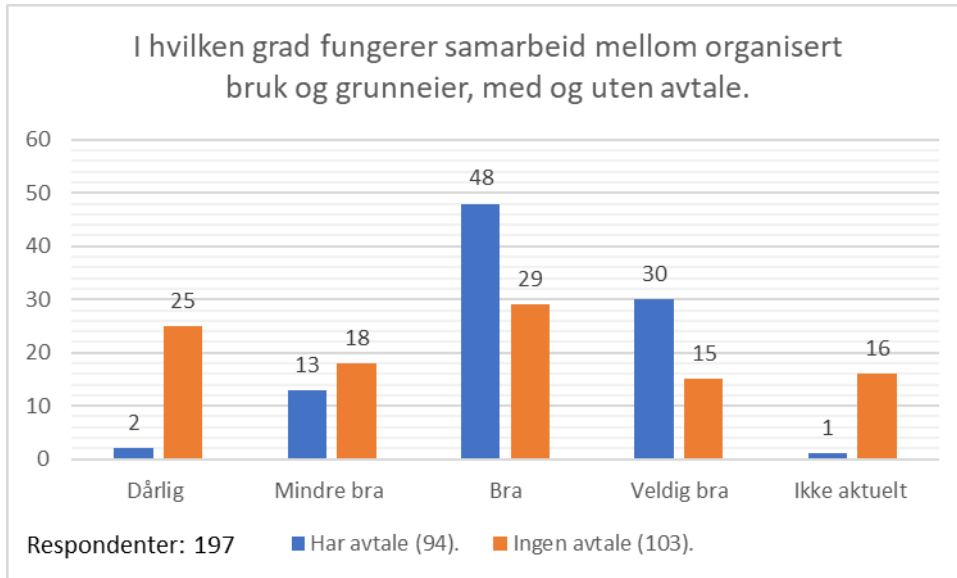
Ved videre analyse av spørreundersøkelsens resultater kan man se nærmere på om avtalene har innvirkning på samarbeidet mellom grunneier og de som bruker eiendommen. Resultatene under er satt sammen av spørsmål om det er en avtale mellom partene, og i hvilken grad respondentene føler at samarbeidet fungerer.

Samarbeid ved organisert bruk

Figur 21 viser i hvilken grad samarbeid mellom respondent og den organiserte bruken på eiendommer fungerer, med og uten avtale. Det er totalt 197 respondenter som legger grunnlaget for fremstillingen. Gjennomsnittsvaret for respondentene med avtale var «bra». Ved en videre gjennomsnittsutregning av svarene finner man at gjennomsnittsvaret lå på 3,13. Dette tilsier at samarbeid med avtaler ved organisert bruk fungerer rett i overkant av bra.

Gjennomsnittsvaret for respondentene uten avtale var mindre bra. Også her ble det regnet ut ved samme metode som der det foreligger avtaler. Ved denne utregningen finner man at

svaret lå på 2.85, noe som vil si at respondentene føler samarbeidet fungerer i underkant av bra.



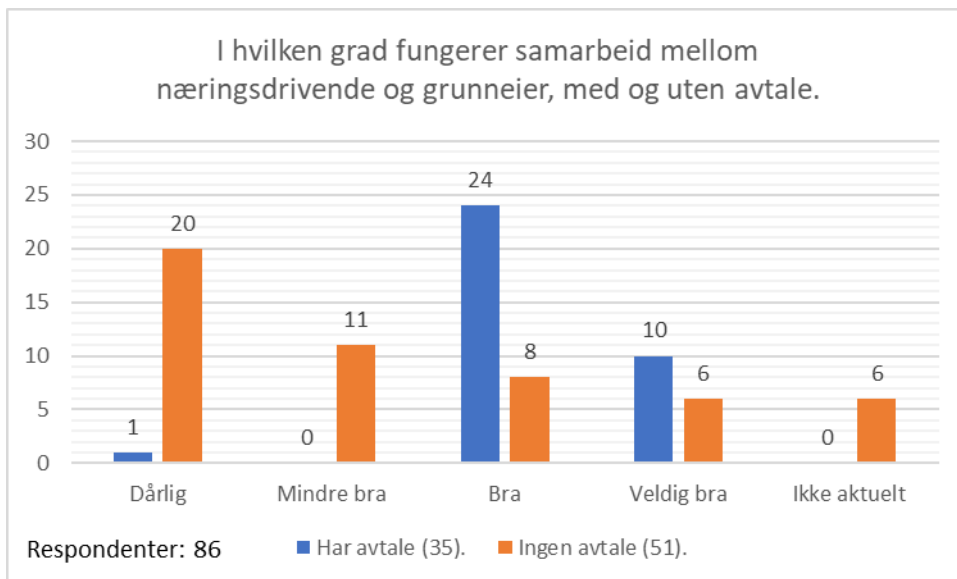
Figur 21 Samarbeid mellom organisert bruker og grunneier, med og uten avtale.

Samarbeid med kommersiell bruk

Figur 22 viser i hvilken grad samarbeid mellom respondent og den kommersielle aktøren fungerer, med og uten avtale. 86 respondenter gjennomførte spørsmålene som la grunnlag for resultatene. Man finner her at gjennomsnittsvaret for respondentene med avtale var «bra». Ved nærmere gjennomsnittsutregning finner man at gjennomsnittssvaret lå på 3,22, altså rett i overkant av «bra».

Gjennomsnittsvaret for respondenter uten avtale lå på «mindre bra» eller 2,0 ved utregning.

For oppgaven har dette også en stor betydning da det viser at et samarbeid med avtale fungerer mye bedre enn uten når det kommer til kommersiell bruk.

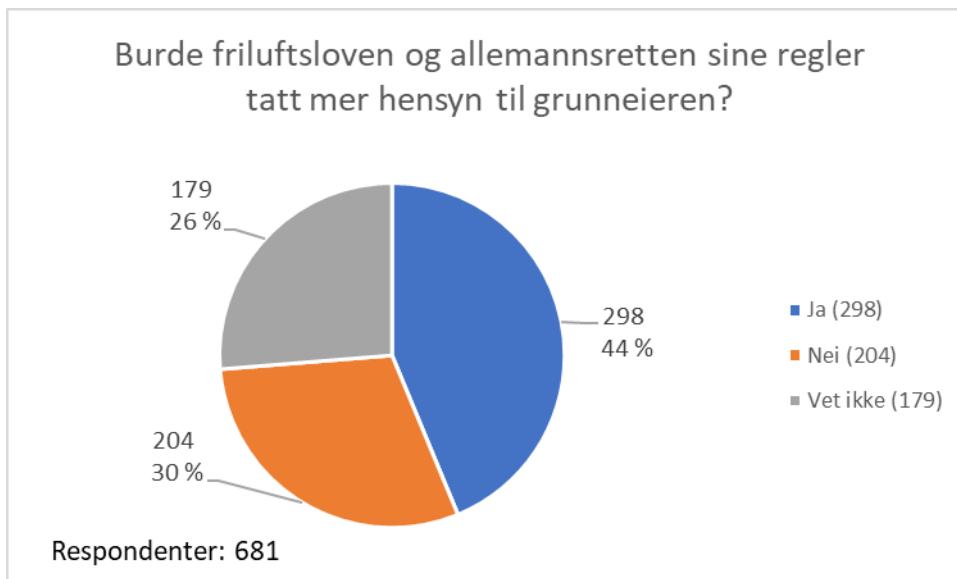


Figur 22 Samarbeid mellom kommersiell bruker og grunneier, med og uten avtale.

4.3.6 Burde loven ta mer hensyn?

Avslutningsvis i spørreundersøkelsen ble det stilt spørsmål om frilufsloven og allemannsretten sine regler burde ta mer hensyn til grunneieren. Dette er et interessant spørsmål for å kartlegge mer hva grunneierne tenker om dagens lovverk og praksis.

Grunnlaget for fremstillingen var 681 respondenter som besvarte det siste spørsmålet på undersøkelsen. Videre finner man at 298, eller 44% av respondentene mener at frilufsloven og allemannsretten sine regler burde ta mer hensyn til grunneieren. 204, eller 30% av respondentene mener at frilufsloven og allemannsretten sine regler ikke burde tatt mer hensyn til grunneieren. Til slutt finner man at 179, eller 26% av respondentene tar ikke stilling til spørsmålet ved å besvare «vet ikke»

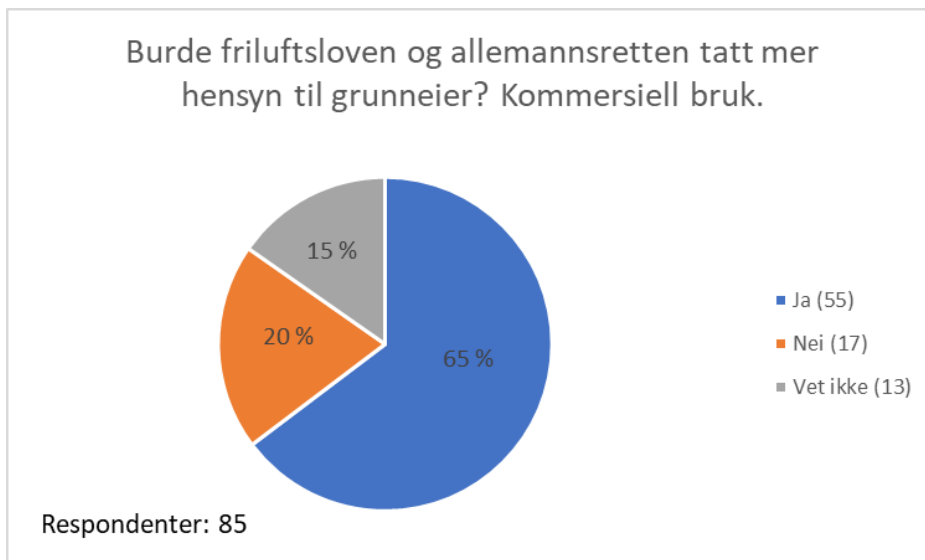


Figur 23 "Burde frilufsloven og allemannsretten sine regler tatt mer hensyn til grunneier?"

Ved kommersiell bruk

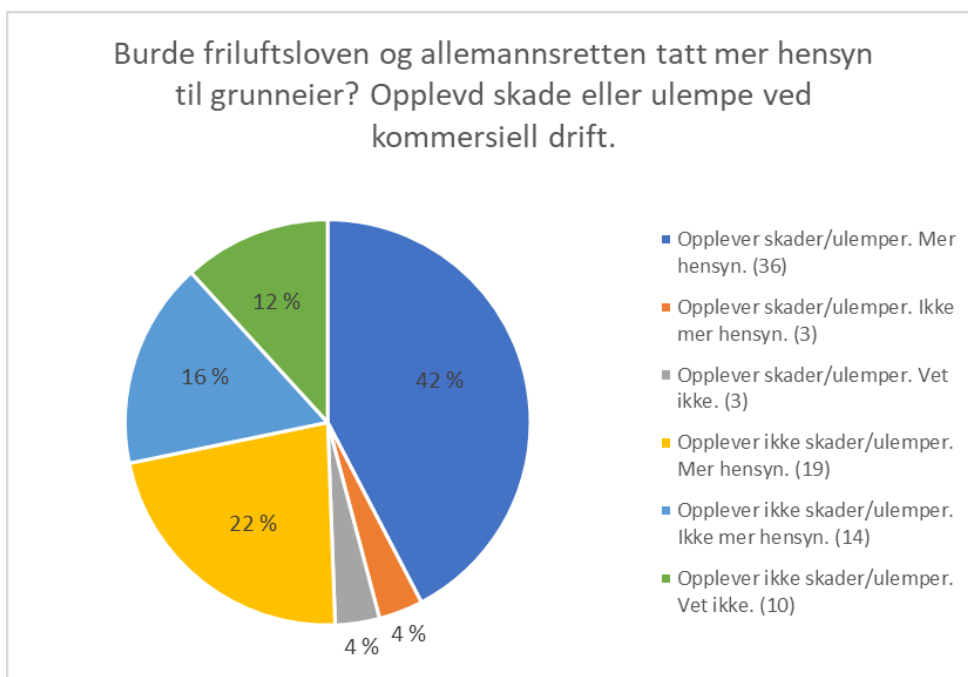
For å se nærmere på denne tematikken ble det også skilt ut svar fra de som har kommersiell bruk på sin eiendom, se figur 24. Her finner man at det var totalt 85 respondenter som hadde kommersielt friluftsliv på sin eiendom, hvorav 55 respondenter, eller 65%, mener at frilufsloven og allemannsretten burde tatt mer hensyn til grunneier. 17 respondenter, eller 20%, mente at loven ikke burde ta mer hensyn.

Dette kan ha en sammenheng med at man fra tidligere fant at kommersiell bruk er den formen for friluftsliv der det oppleves mest skader eller ulemper.



Figur 24 "Burde frilufsloven og allemannsretten tatt mer hensyn til grunneier?" Kommersiell bruk.

For å supplementære faktum at de som opplever skader eller ulemper, er det laget et sektordiagram som er satt sammen av opplevd skade eller ulempe, sammen med om loven burde tatt mer hensyn. Her finner man at de fleste som mener at loven burde ta mer hensyn til grunneier, opplever skade eller ulempe på sin eiendom av kommersiell bruk.



Figur 25 "Burde frilufsloven og allemannsretten tatt mer hensyn til grunneier?". Opplevd skader eller ulemper.

5. Drøfting

5.1 Innledning

Under dette kapittelet vil oppgavens delproblemstillinger drøftes og bli satt opp mot både teori og innsamlet empiri som en metodetriangulering. Dette blir gjort for å kunne besvare delproblemstillingene, som til slutt vil legge grunnlaget for en konklusjon på hovedproblemstillingen.

Drøftingskapittelet er delt inn på en slik måte at delproblemstillingene blir drøftet i en kronologisk rekkefølge.

5.2 Delproblemstilling 1

«Hvordan fungerer friluftslovens regler basert på friluftsbasert næringsvirksomhet og grunneiers rettigheter?»

Den første delproblemstillingen som skal gjennomgås er hvordan friluftsloven regler basert på friluftsbasert næringsvirksomhet og grunneiers rettigheter fungerer.

Innledningsvis kan man starte med en teoretisk gjennomgang for å legge grunnlaget for resten av drøftingen. Allemannsretten har gjennom årenes gang vært betegnet som «den uskyldige nytterett» som er bygget på årrekker med sedvane. I et historisk perspektiv ser man at allemannsretten har vært brukt av folk til det som var nødvendig for å kunne overleve, eksempelvis det å kunne bevege seg rundt i landet og høste fra naturen. Selv om næringsvirksomhet på grunnlag av allemannsretten ikke er en ny tilstand, kan man legge til grunn at det har vært en endring i bruk innenfor det å selge opplevelsesbaserte friluftaktiviteter.

Da Lov om friluftsliv ble diskutert på første halvdel av 1900-tallet var dette på grunnlag av en samfunnsutvikling som satte innskrenkninger på allmenhetens bruk av naturen, eksempelvis at allmenheten ble i økende grad nektet å bade i områdene rundt Oslofjorden. 1 Juli 1957 trådte Lov om friluftsliv i kraft, noe som lovfestet allmenheten i Norge sine rettigheter til bruk av naturen. Dette er rettigheter som står tett til hjerte hos store deler av Norge sin befolkning og brukes av mange, enten de er kjent med lovverket eller ikke. Som liten tenkte man kanskje ikke på at skogen man lekte i, eller stranden man badet fra, var eid av andre. Det var noe man tok for gitt at kunne brukes.

Den kommersielle bruken av allemannsretten har siden innføringen av Lov om Friluftsliv i 1957 endret seg i forhold til hvilke tilbud som kundene nå kan velge mellom. Rafting, nordlysturer, utbredte former for ekstremспорт, med mye mer, er alle tilbud som det reklameres for. Her kan man se for seg at i mange av tilfellene vil ikke bedriften som tilbyr disse aktivitetene stå som grunneier på eiendommene som faktisk blir brukt. Så hva er grunneiers rettigheter ved slik bruk?

Her blir det nødvendig å gå nærmere inn på selve begrepet «kommersielt friluftsliv». Ut fra blant annet rundskriv T-3/07 av Miljøverndepartementet fra 2007 finnes det tre forskjellige former for bruk av friluftsløven; allmenheten sin, den organiserte, og til slutt den kommersielle. Mange vil nok tenke at det skilles mellom disse formene for bruk, en mistanke også støttet opp av intervju med næringsdrivende på Vestlandet. Ser man nærmere i lovverket og friluftsløven finner man ingen eksplisitt begrepsavklaring og definisjon på dette. Ut fra friluftsløven sin formålsbestemmelsen finner man at «Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmenhetens rett til ferdsel, opphold m.v i naturen», jf. friluftsløven § 1. Dersom en endring av friluftsløven § 1 andre ledd, slik som vist til i kapittel 2.1.6.2 hadde forekommet, ville nok skillet mellom den kommersielle og andre former for bruk av allemannsrett vært klarere.

For å kunne besvare delproblemstilling 1 er det viktig å gjøre rede for kommersielle aktører sin tilgang til bruk av allemannsretten. Senere rettspraksis har gjort spørsmålet rundt allemannsretten og kommersielle aktiviteter klarere. Høyesterettsdommen ved Hovden alpínsenter (Rt-2014-36) er sentral for dette temaet, og man kommer ikke utenom å gå nærmere inn på denne. Her uttalte Høyesterett at formålsparagrafen til friluftsløven ikke ga noe grunnlag for å avgrense mot kommersiell ferdsel. Videre uttaler de at det kommersielle friluftslivet vil hjelpe til for å oppfylle friluftsløvens målsetting om å fremme friluftslivet som en trivselsskapende, helsefremmende og miljøvennlig fritidsaktivitet. Man kan med dette fastsette at kommersielle aktører innen friluftsliv har tilgang til å utøve allemannsretten i likhet som alle andre. I hvilken grad de kan utøve sin virksomhet vil bli videre tatt opp under delproblemstilling 2.

Spørsmålet blir nå hvilke rettigheter grunneieren har ved slik drift på sin eiendom. Ettersom eiendomsretten i Norge er negativt avgrenset, har man rett til å utøve de faktiske og juridiske rettigheter som ikke er unntatt i lov, avtale eller andre liknende rettsforhold. Når man setter dette opp mot kommersiell bruk av allemannsretten, vil det si at man ikke kan nekte

næringsdrivende bruk av det som er lov av frilufsloven og allemannsretten, så fremt denne bruken foregår på en lovlig måte.

Grunneier har et par rettsgrunnlag for å nekte tilgang til eiendommen i visse tilfeller, men i hovedsak der hvor ferdselen er egnet til å volde en nevneverdig skade. Eksempelvis kan grunneier forby ferdsel i innmark over hage, plantefelt, høstsådd åker og gjenlegg selv når det er frossent, i de tilfeller der ferdselen kan volde nevneverdig skade, jf. frilufsloven § 3, annet ledd. Grunneier kan også forby ferdsel med hestekjøretøy, motorvogn og parkering av motorvogn, jf. § 4 første ledd. Etter frilufsloven § 7 må utøver av allemannsretten ha tillatelse av grunneier ved bruk av kai eller brygge, med unntak av om dette er for en kortere tid og kan gjøres uten utilbørlig fortrensel for grunneier. Overnatting i innmark og telting over 2 døgn (med unntak av høyfjell) trenger også grunneier sin tillatelse, jf. frilufsloven § 9 første og tredje ledd. Til slutt kan det ikke holdes frilufsmøte etter § 10 uten grunneier sin tillatelse der hvor en slik sammenkomst kan medføre nevneverdig skade eller ulempe.

En av de viktigste bestemmelsene innenfor eier sine rettigheter finner man i frilufsloven § 11 om ferdselskultur og eierens bortvisningsrett. Her kommer det frem at grunneier kan vise bort folk som opptrer hensynsløst eller i de tilfellene med utilbørlig atferd som utsetter eiendommen eller berettigete interesser for skade eller ulempe, jf. frilufsloven § 11 annet ledd. Det blir en vurderingssak når dette forekommer, men som rettspraksis viser til, står allmenheten sine rettigheter til ferdsel og opphold sterkt i samfunnet.

Ved intervjuer fant jeg at den næringsdrivende på Vestlandet hadde avtaler med noen grunneiere for bruk av innmark, noe som ellers ikke hadde vært dekket av frilufsloven. Det var også avtale vedrørende utmark der det var satt opp installasjoner til bruk av driften til aktivitetene. Ved å gjøre dette bruker grunneier og næringsdrivende sin avtalefrihet til å gå rundt det som ellers ikke ville vært dekket av frilufsloven. Når dette er sagt kan ikke grunneier gjøre avtaler for eksempel ved rettigheter som er underlagt allemannsretten ved utmark for å ekskludere konkurrenter.

I noen sammenhenger kan kommunen ved samtykke av grunneier få regulert ved atferdsregler over området og ferdselen etter § 15, slik som ved elven Sjoa, dersom utfarten er stor.

Kommunen kan også, ved et område som er særlig utsatt grad for allmenhetens ferdsel, og ved samtykke av grunneier få område helt eller delvis sperret av. Dette er dersom ferdselen gjør en nevneverdig skade eller er til vesentlig hinder for den bruken grunneier ønsker å ha med den, jf. § 16 første og annet punktum. Under dette punktet ønsker jeg å trekke frem at det

etter min personlig mening fremstår som et ganske langt steg å gå for å verne om egen eiendom og eiendomsrett. Med dette mener jeg at utviklingen til allemannsretten fra en tidligere sedvanerett til å nå være av en slik størrelse at det i noen tilfeller må lages forskrifter med tilhørende regler om bruk fremstår som uheldig.

5.3 Delproblemstilling 2

«I hvilken grad kan friluftslivets regler om ferdsel og opphold i utmark benyttes i kommersiell sammenheng?»

Problemstillingen tar for seg i hvilken grad friluftslivets og allemannsretten sine regler om ferdsel og opphold i utmarken kan bli benyttet i en kommersiell sammenheng. For å besvare denne problemstillingen vil det i hovedsak være nødvendig å få frem teorien som ligger bak.

Under drøftelsen av delproblemstilling 1, finner man at det er lik tilgang for kommersiell bruk av allemannsretten etter reglene i friluftsloven som ved allmenhetens bruk og den organiserte bruken. Spesielt da styrker som tidligere nevnt høyesterettsdommen fra Hovden Alpinsenter dette faktum. Dette vil da si at kommersielle aktører kan fritt bruke utmark- og lovlig bruk av innmark såfremt det ikke strider med annet som er bestemt i lov, avtale eller liknende. For en nærmere utdypning kan man si at dette også åpner for aktiviteter slik som rafting, klatring, kanopadling, med mer.

For drøftelse av hvilken grad friluftsloven sine regler kan brukes i kommersiell sammenheng, vil det være naturlig å drøfte de hensynsregler som hører til allemannsretten. Selv om næringsdrivende kan tilby friluftaktiviteter på andre sin eiendom i lys av allemannsretten, gjelder fremdeles ferdselskulturen og hensynsreglene. Det vil si at den kommersielle aktøren må vurdere om driften kan skape skader eller ulemper for grunneier eller andre brukere.

Det foreligger gjerne et større ansvar for de næringsdrivende å ha kontroll på egen bruk og forsikre seg at denne ikke lager skader og ulemper. Selv om allemannsretten er en individuell rettighet som foreligger samtlige, er bruken under organiserte aktiviteter fremdeles arrangert og tilrettelagt av de næringsdrivende. Som del av teorikapittelet ble det også tatt med et punkt angående Miljødirektoratet sine nettsider der de skriver at de som tar folk med ut i naturen og får betalt, pålegges et ekstra ansvar for at hver enkelt eller gruppen som helhet ikke volder noe skade eller ulempe for grunneier, andre eller miljøet. Dette er etter min mening noe

kommersielle aktører burde ta mer inn under sin drift, gjerne ved bred opplysning til sine kunder om å respektere naturen og eiendommen som brukes.

Ved intervjuer kom det frem eksempler på denne problematikken. Den næringsdrivende sa at det var situasjoner der grupperingene kunne skape urinlukt over et område etter bruk da kundene i noen tilfeller urinerte på eiendommen. Dette var noe intervjuobjektet var klar over og hadde et ønske om å utbedre. Intervjuobjektet fra Norges Bondelag trakk frem et eksempel der det ble lagt igjen søppel etter bruk. I disse tilfellene vil man i viss grad kunne skylde på både selve utøveren, samt i form av selve driften. Utøveren på grunnlag av at man bør vite konsekvensene av sine handlinger, og driften for ikke og tilrettelagt sanitære fasiliteter som toalett eller rutiner for søppelhåndtering.

Når det gjelder antallet i grupperingene som tas med ut på opplevelsesbaserte friluftaktiviteter finnes det heller ikke noe standardisert svar på hvor mange mennesker som kan tas med under arrangementet. Etter friluftsløven § 10 om friluftsmøte finner man at slike sammenkomster ikke kan holdes uten samtykke fra grunneier eller bruker i de tilfellene der det kan påføre nevneverdig skade eller ulempe. For den kommersielle aktøren betyr dette at det må vurderes om arrangementet kan medføre skade eller ulempe på arealet som berøres av sammenstimlingen, og det må bli tatt vurdering av omfanget av arrangementet.

Man kan også fremheve det faktum at utstrekningen til de kommersielle aktivitetene må holde seg i en slik grad at den ikke strider med annen lov eller forskrift, avtale, eller andre rettsforhold. Dersom kommunen har satt reguleringer på ferdsel ved et friluftsområde, herunder for kommersiell eller organisert bruk, vil aktøren sine muligheter for å bedrive aktiviteter her bli innskrenket av hva forskriften tillater.

Det kan stilles spørsmål om den kommersielle bruken av friluftslivets regler i dag er for åpen for aktørene. Ved spørreundersøkelse og intervju er det fastslått at kommersielt friluftsliv, i mange tilfeller, innebærer mer skader eller ulemper enn ved de andre formene for bruk. Selv om lov, rettspraksis og flere politikere legger vekt på å sikre allmenheten tilgang til friluftsliv, er det underlig at kommersiell praksis vil være likestilt med andre former for bruk når den danner i større grad skader eller ulemper for grunneiere. I kapittel 4.3.5 vises empiriske data fra den kvantitative undersøkelsen der respondentene ble spurt om friluftsløven og allemannsretten burde verne mer om grunneieren. Som fremstilt i figur 24 ser man at 65% som opplever kommersielt bruk på sin eiendom også mener at loven burde ta mer hensyn til grunneier. Videre ser man av figur 25 at 42% av disse også opplever skader eller

ulemper. Dette er funn og konsekvenser som jeg mener i større grad burde blitt tatt hensyn til ved lovgivning.

5.4 Delproblemstilling 3

«Hvilke skader og ulemper forekommer for grunneier ved kommersielt friluftsliv?»

Med denne delproblemstillingen er det ønskelig å få et nærmere innblikk i hvilke skader og ulemper som forekommer for grunneier ved et kommersiell bruk av eiendommen.

Skader og ulemper er begrep som stadig dukker opp i Lov om Friluftsliv (1957) og er dermed en viktig del av å undersøke nærmere hvordan kommersielt bruk av allemannsretten påvirker grunneierne. Når det kommer til skader og ulemper kan man se dette både subjektivt og objektivt, altså det som eksempelvis gjennom lov er betegnet som en skade eller ulempe(objektivt), og det man selv mener går under disse kategoriene(subjektivt).

I første omgang ønsker jeg å ta for meg den empiriske delen bestående av kvalitativ undersøkelse i form av intervjuer. Det ble til sammen gjennomført to intervjuer: ett av representant for Norges Bondelag, samt ett av daglig leder i en bedrift som tilbyr friluftsbaserte opplevelser på andre sin eiendom ved bruk av allemannsretten.

Allerede i disse intervjuene kan man se at det er et mangfold av skader og ulemper en grunneier kan oppleve ved kommersiell bruk av eiendommen sin. Fra Bondelaget, som er en interesseorganisasjon som blant annet skal verne bøndene sine interesser, var det ikke sjeldent at spørsmål angående allemannsretten og grunneiere dukket opp. Derimot skal det her nevnes at når det gjelder en kommersiell bruk var ikke dette så ofte ifølge intervjuobjektet. Det ble nevnt at Tromsø slet med problemer med nordlyssafarier og at det på slike steder gjerne ble en hyperturisme og massetilstrømning av folk.

Mye av det man kan se gjennom disse funnene er at det gjerne er større folkemengder og der det blir en gjentakende bruk av et område som skaper problemene tilknyttet denne formen for drift. Slik som for eksempel at det blir nevnt av den næringsdrivende på Vestlandet at grupperingene av kunder skaper støy, urinlukt, slitasje på stier, med mer. Her kan man videre trekke paralleller til allmenningens tragedie som nevnt i punkt 2.16, der større andel mennesker ønsker å utøve sine rettigheter og det går igjen ut over naturen. I den næringsdrivende sitt tilfelle ble driften deres beskylt for å ha ansvar i forsøpling ved et område. Disse misforståelsene måtte bli løst ved åpenhet om at det ikke var deres drift eller

kunder sitt søppel. Man har her altså fått et tilfelle der man ikke konkret vet hvem som står for forsøplingen grunnet høyt bruk av eiendommen, noe som kan føre til et noen blir utpekt som skyldig.

Videre kan man ta for seg resultatene fra spørreundersøkelsen som ble sendt ut til medlemmene av Norges Bonde- og småbrukarlag. Spørsmålene tok her for seg en nærmere undersøkelse av skadene og ulempene ved allmenhetens bruk, den organiserte bruken, og den kommersielle bruken. Kriteriet for besvarelse på dette spørsmålet var at det var bruk av eiendommen til de forskjellige formene for bruk. Resultatene som fremstilt i figur 8,9 og 10 viste at 27% av respondentene opplevde skader eller ulemper av allmennhetens bruk av eiendommen sin, 39% ved den organiserte, og 48% ved den kommersielle bruken. Om man tar utgangspunkt i dette oppleves den kommersielle bruken som den formen med mest skader og ulemper for grunneier, med rett i underkant av halvparten som opplever dette.

Videre vil det være naturlig at man ta for seg hvilke skader og ulemper som ble registrert opplevd i alle former for bruk. Her finner man at flest respondenter opplever forsøpling, uvedkommende på innmark, og at bruken skaper problemer for egne dyr. Ved bruk av figur 13 ser man at over halvparten av de som opplever skader eller ulemper dette. Minst oppleves støy som skade og ulempe ved den bruken som skjer på respondentene sine eiendommer. Begrunnelsen for at støy gjerne ligger lavest på denne undersøkelsen kan være begrunnet at aktiviteter som gjennomføres i utmark i mange tilfeller vil forekomme over lengre avstander fra grunneiers tilholdssted.

Når det kommer til den kommersielle bruken sett i sammenheng med de andre formene for bruk av allemannsretten, ligger den prosentvis over på tre punkt; hærverk, annet, og skader på jord og mark, jf. figur 14. Ettersom det ikke ble lagt inn en dedikert tekstboks for kommentarer på akkurat dette spørsmålet, blir det vanskelig å definere akkurat hva «annet» angår. Her tenker jeg at det er mulig hærverk, samt skader på jord og mark ligger prosentvis over grunnet de er tilknyttet drift. Skader på jord og mark kan for eksempel sees i sammenheng med flytting av utstyr eller større folkemengder.

Viktig for denne drøftingen er at det i mange tilfeller vil være vanskelig å spore hvem som faktisk lager skader og ulemper. Dersom man ser på resultater fra Figur 14 og de svarene man fikk fra intervju finner man at eksempelvis forsøpling er et gjentakende problem. Forsøpling blir vanskelig å definere kilden til, spesielt om det forekommer i avsidesliggende utmark

vekke fra bolig eller andre tilholdssteder for grunneier. At forsøpling er et stort problem ble også støttet opp av intervjuene.

Et interessant punkt som ble trukket frem med intervjuobjektet fra Norges Bondelag var at det kanskje ikke var lovverket som burde ta mer hensyn grunneier, men hvordan ting ble praktisert og folk sine holdninger ved bruk. Her kan man tenke seg at de som gjerne er oppvokst i nærheten av gårdsbruk vil for eksempel ha større kunnskap og respekt for hvordan man skal forholde seg til dyr eller ferdes. Dersom flere uten kunnskap om bærekraftig ferdsel og opphold bruker en eiendom, kan man tenke seg dette til slutt vil føre til mer skader og ulemper.

5.5 Delproblemstilling 4

«I hvilken grad hjelper et samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende til å forhindre skader og ulemper?»

Delproblemstilling 4 tar for seg samarbeidet mellom grunneier og næringsdrivende, og hvordan dette kan forhindre skader og ulemper de stedene der det foregår opplevelsesbaserte friluftaktiviteter. Samarbeid kan være så mangt, men gjennom dette studiet er det i hovedsak sett nærmere på innvirkningen av avtaler og hvordan dette påvirker forholdet mellom grunneier og næringsdrivende.

Inn under tematikken samarbeid kan man også trekke inn konflikter. Man kan anse problemet med bruk av andre sin eiendom til kommersielle formål til å gå under begrepet interessekonflikt. Her ønsker grunneier å verne om sine interesser, der man på den andre siden har kommersielle næringsdrivende som ønsker å drifte sin virksomhet på grunnlag av allemannsretten. Som nevnt i kapittel 2.2.2 kan også skader og ulemper gå under interessekonflikt. En naturlig tankegang for å finne løsning på slike konflikter vil da være at man får avklaring av hverandres interesser og ønsker ved bruk av et samarbeid og avtaler.

Ved nærmere drøfting av denne problemstillingen velger jeg å ta for meg intervjuene med Norsk Bondelag og næringsdrivende på Vestlandet i første omgang.

Intervjuobjektet, med fungerende stilling som daglig leder i bedrift som tilbyr opplevelsesbasert friluftsliv, sa at i forkant av overtakelse av jobbstilling var det mye konfliktfylt stemning mellom bedriften og grunneierne ved området. Dette forekom på grunnlag av tidligere daglig leder som ikke tok hensyn til grunneier ved planlegging av

aktiviteter og under bruken. Når intervjuobjektet overtok som daglig leder og skapte en bredere kontakt og samarbeid med grunneierne, ordnet disse forholdene seg til det bedre. Det ble også skapt rutiner for utvikling av nye tilbud som gikk ut på en bredere kontakt og samarbeid både i forkant under planlegging, samt ved senere bruk.

Bedriften har per nå avtaler, der de fleste i hovedsak gjelder bruk av vei og innmark. Innad i noen av disse avtalene ligger det også punkt om at bedriften skal stå for rydding langs disse veiene, selv om mye av det som må bli ryddet ikke stammer fra bedriften sin bruk. Slike punkt i avtalen vil hjelpe på for å redusere de skadene eller ulempene som grunneier kan oppleve, og dermed skape et bedre forhold. Det ble også tatt opp tilfeller med elveeierlag der samarbeidet mellom bedriften gikk ut på å sette konkrete tidspunkt for deres kontrakter med fiskere i elv, og bedriften sin rafting-virksomhet. Ved å gjøre dette skaper man en forutsigbarhet for samtlige parter, slik at man vet når bruk vil forekomme. Dette kan fungere som et konfliktdependende virkemiddel der det foreligger interessekonflikt om bruk av elv.

Bondelaget ønsker for sine medlemmer at de involveres mer i eksempelvis valg av trasèer. Dette for at grunneierne sitter på størst kompetanse for eiendommen, som kan være behjelpelig med å velge den sikreste og mest skånsomme veien. Intervjuobjektet fra Bondelaget legger også frem at det er ønskelig med skriftlige avtaler for at grunneier ikke sitter igjen med oppryddingsarbeid for andre sin bruk av eiendommen, eller lider andre økonomisk tap. Ved en skriftlig avtale kan bedriften som bruker eiendommen være forpliktet til å gjennomføre eksempelvis jevnlig oppryddingsarbeid, der grunneier kan sende økonomisk krav dersom dette ikke forekommer. En slik skriftlig avtale vil i de fleste tilfeller være det sikreste avtalealternativet for samtlige parter, da andre former slik som muntlig, lett kan gå tapt.

Det fremgår gjennom intervjuene at både interesseorganisasjon og bedrift har en enighet at samarbeid reduserer skader og ulemper for grunneier, samt gjør drift av kommersielt friluftsliv lettere. Dette anser jeg som viktig å trekke frem for å vise at begge intervjuobjektene mener at samarbeid er viktig for bruk og drift.

Spørreundersøkelsen viser også at skader og ulemper kan se ut til å bli redusert ved bruk av avtaler. Figur 18 viser at 3 av 4 respondenter som har avtale med den kommersielle aktøren, opplever verken skader eller ulemper. Figur 17 viser sammenhengen mellom avtaler og skader eller ulemper for den organiserte bruken. Også her fremstår det som at avtaler spiller en rolle i om det oppleves skader eller ulemper. 72% av de som har avtaler med organisert

virksomhet opplever ikke skader eller ulemper. Ut ifra disse funnene kan man i høy grad si at avtaler kan ha en positiv innvirkning for om grunneier opplever skader eller ulemper.

I spørreundersøkelsen ble det også undersøkt i hvilken grad pengevederlag spiller inn på opplevelsen av skader eller ulemper, se nærmere ved figur 19 og 20. Her finner man at i de tilfellene der det blir tildelt pengevederlag til grunneier oppleves det mindre skader og ulemper, både for den organiserte og den kommersielle bruken. Dette kan være fordi pengevederlaget kompensere for de skadene og ulempene som eventuelt oppstår, eller fordi det kan bli gjort utbedring av disse skadene eller ulempene ved bruk av pengevederlaget. Man kan også si at pengevederlag fungerer som en avtale for bruk, der det ved pengevederlag dannes rammer for bruken den kommersielle aktøren må forholde seg til. Under intervju med den næringsdrivende på Vestlandet kom det frem at det ble betalt vederlag for bruk av vei, noe som grunneierne brukte på utbedring av denne. Den næringsdrivende betaler også et pengevederlag for bruk av utmark der det har blitt tilrettelegging av drift. Et viktig poeng av den næringsdrivende kom frem av dette intervjuet når det gjelder pengevederlag. Dersom det blir normal praksis at man skal betale grunneiere for selve bruken i form av ferdsel og opphold på eiendom vil dette skape vanskeligere konkurranseforhold for de mindre aktørene innen opplevelsesbaseert friluftsliv. Om dette hadde blitt presedens, mest i sammenheng med utmark, ville det nok vanskeliggjort tilgjengeligheten for de bedriftene med begrenset økonomi. Denne meningen forstår jeg poenget med, og tenker samtidig at det ville vært i strid med Høyesterett sine uttalelser i Hovden Alpin-dommen om at kommersielt friluftsliv kan bidra til å oppfylle lovens målsetninger om å fremme friluftslivet som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet.

Videre rundt temaet avtaler ble det gjennomført en analyse for å se om det var en sammenheng mellom de som hadde avtaler og i hvilken grad de følte samarbeidet med både den organiserte og kommersielle aktøren fungerte. Ut ifra figur 21 og 22 kan man se at respondentene der det foreligger avtale med brukeren har et bedre samarbeid enn i de tilfellene uten. Dette kan være fordi pliktene og bruken for begge parter er nærmere beskrevet og planlagt enn i de tilfellene uten. Tar man utgangspunkt i standardavtalene som er tilgjengelig for Norges Bondelag sine medlemmer, har man eksempelvis punkt som sier at bruker av eiendommen skal stå for rydding til gitte tider i året. På denne måten får man en oppklaring i hvem som skal rydde, og når denne ryddingen skal foregå.

Grunneierne har gjennom spørreundersøkelsen vist at avtaler kan bedre forholdet mellom dem selv og den kommersielle aktøren. Den næringsdrivende har beskrevet hvordan samarbeidet

hjelper ved drift av opplevelsesbasert friluftsliv som selges til sine kunder. Til slutt har intervjuobjektet fra Norges Bondelag tatt opp hvordan samarbeid og avtaler er til fordel for grunneieren på mange måter. Man ser altså ved hjelp av innsamlet empiri at samarbeid, og gjerne med avtaler, er noe som kan ha en positiv innvirkning for samtlige parter.

En videre parallell man kan trekke innenfor skader og ulemper ved kommersiell bruk er allmenningens tragedie og forholdet til eiendomsrett. Som skrevet om i kapittel 2.1.8 er allmenningens tragedie en konsekvens av rettighetshavere sin maksimale utnyttelse av naturen. Ved bruk av problemstillingene har man allerede fastslått at kommersielle aktører på lik linje kan bruke allemannsretten til sin drift. Med dette faktum kan man se en sammenheng til allmenningens tragedie og overforbruk av naturressursene. Spørreundersøkelsen viste at kommersiell bruk har mest skader eller ulemper tilknyttet seg, og innledningsvis i oppgaven finner man også at turismen i Norge stiger. Man kan da tenke seg at behovet for utvikling av nye bedrifter og tjenester innenfor opplevelsesbasert friluftsliv også i en viss grad vil øke for å kunne «mette» denne etterspørselen. Ettersom det i mange tilfeller er grunneier som sitter på størst kompetanse om bruk og forvaltning av egen eiendom kan et samarbeid i disse tilfellene være til hjelp for å forhindre slike tilfeller som «allmenningens tragedie». Ved samarbeid og avtaler kan grunneier og den/de næringsdrivende planlegge bruken på en bærekraftig og sikker måte.

6. Konklusjon

6.1 Konklusjon delproblemstilling 1

«Hvordan fungerer friluftslovens regler basert på friluftsbasert næringsvirksomhet og grunneiers rettigheter?»

Studiet viser at friluftsbasert næringsvirksomhet kan brukes i samme grad med de samme rettigheter som allmenheten. Grunneier kan bortvise brukere av eiendommen ved selvtakt i de tilfeller folk opptre hensynsløst eller ved utilbørlig atferd utsetter eiendom eller de berettigete interesser for skade eller ulempe. Videre kan grunneier også nekte næringsvirksomhet tilgang over det som etter loven betegnes som innmark. Her skal det også legges til at grunneier kan avtale seg vekk fra sine eller negativt avgrensede eierbeføyelser så fremt det ikke strider med lov, for eksempelvis å gi tilgang for næringsvirksomhet på sin innmark. Dersom utfarten på en eiendom er stor, eller blir utsatt i særlig grad av allmenhetens ferdsel, kan kommunen regulere eller sperre av eiendom med samtykke av eieren.

6.2 Konklusjon delproblemstilling 2

«I hvilken grad kan friluftslivets regler om ferdsel og opphold i utmark benyttes i kommersiell sammenheng?»

Ved nærmere studier av lovverk, rettspraksis og litteratur finner man det ikke skilles mellom allmenheten, organiserte grupper slik som DNT eller fotballag, og kommersielle aktører sin bruk av friluftslivets regler. Likevel må denne bruken ikke stride med annen lov slik som eksempelvis reguleringer eller begrensninger etter friluftsloven §§ 15 og 16, friluftslovens hensynsregler, eller andre avtaler.

Man kan under denne problemstillingen konkludere med at friluftslovens regler om ferdsel og opphold i utmark kan benyttes i lik grad som ved alle andre former for bruk. Derimot bør leder av slike grupperinger kunne pålegges et ekstra ansvar for å kontrollere at det ikke oppstår skader og ulemper for grunneier sin del når man ferdes eller oppholder seg med større grupperinger i utmark. I kommersiell sammenheng kan altså bruken skje i henhold til lov, avtale eller andre forhold.

6.3 Konklusjon delproblemstilling 3

«Hvilke skader og ulemper forekommer for grunneier ved kommersielt friluftsliv?»

Studiet viser at skader og ulemper kan forekomme i mange former for grunneier ved kommersielt friluftsliv, men at de ikke skiller seg i stor grad fra de andre formene for friluftsliv som forekommer på en eiendom. Gjennom spørreundersøkelsen fant man ut at kommersielt friluftsliv derimot er den formen for bruk der det oppleves mest skader og ulemper. Ved intervjuene finner man at skadene og ulempene er av varierende grad, men tilrettelegging, samt de komplikasjoner som oppstår med drift og bruk, ikke er av sjelden grad. Det ble også funnet ut at grunneier i slike situasjoner kan sitte igjen med konsekvenser og følger som eksempelvis opprydningsarbeid og økonomisk tap. Spesielt ved kommersielt friluftsliv får man gjerne skader eller ulemper som oppstår når større grupperinger samler seg over en trasé, eller når utstyr skal forflyttes til en bestemt lokasjon.

6.4 Konklusjon delproblemstilling 4

«I hvilken grad hjelper et samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende til å forhindre skader og ulemper?»

Studiet viser at samarbeid mellom grunneier og de som driver opplevelsesbaserte friluftaktiviteter er et godt verktøy for å forhindre skader og ulemper mellom partene. Ved hjelp av samarbeid og avtaler får grunneieren sikret at man i ettertid ikke sitter igjen med større ryddearbeid, man får planlagt de beste og sikreste trasèene for begge parter, samt avtalt hvilke tidspunkt som er mest hensiktsmessig for å unngå konflikt med drift og bruk fra begge sine ståsteder. For de som driver næring på annen manns grunn, åpner slike avtaler muligheter for utvikling og tilrettelegging av driften. Dette for eksempel med at man kan bevege seg over områder som ikke er dekket under friluftsloven sine bestemmelser.

Man kan med dette konkludere med relativt høy sikkerhet at et gjensidig samarbeid og avtale mellom partene vil fungere som konfliktdepende, samt reduserer faren for skader og ulemper.

6.5 Konklusjon hovedproblemstilling

«Hvordan fungerer samarbeidet mellom næringsdrivende og grunneiere på allemannsrettens område?»

Hovedproblemstillingen til dette studiet har vært å undersøke nærmere hvordan samarbeidet mellom næringsdrivende innen opplevelsesbaserte friluftaktiviteter og grunneiere fungerer. Ved bruk av teori og rettspraksis kan man i første omgang gjøre det klart at kommersielle aktører har på lik linje med allmenheten rett til å bruke de rettigheter som frilufsloven og allemannsretten gir til bruk av andre sin eiendom. Gjennomgang av rettskilder og annen faglitteratur viser at grunneier i disse tilfellene har begrensede muligheter for å hindre utøvelse av allemannsrettighetene så fremt bruken ikke strider med annen lov, forskrift, avtale, eller andre rettslige forhold.

For en bredere forståelse av hvilken grad samarbeid er hensiktsmessig, tok studiet opp hvilke former for skader eller ulemper som oppstår ved kommersielt bruk av allemannsretten. Funnene viser at det oppleves mer skader og ulemper ved kommersielt bruk, enn ved allmenheten og organiserte grupper sin bruk. Skadene og ulempene som skiller seg ut ved kommersielt friluftsliv fremstår til å være de som skyldes større grupperinger eller tilrettelegging for drift. Gjennom intervju ble det også funnet at det kanskje ikke er loven som må endres, men folk sine holdninger og respekt ved bruk av andre sine eiendommer.

Studiet viser at samarbeid mellom grunneiere og næringsdrivende fremstår som å ha en positiv innvirkning for begge parter. Gjennom dialog får grunneier større tilgang til å kunne ivareta sine interesser, og for de næringsdrivende kan det gi mulighet for en bredere tilgang og tilrettelegging for sin drift. Avtaler og pengevederlag som ligger til grunn for samarbeidet har også en innvirkning på om grunneier opplever skader eller ulemper, da det i de tilfellene der dette foreligger oppleves mindre skader eller ulemper. Ser man videre på avtaler viser empirien at der dette ligger til grunn for bruken, er samarbeidet bedre enn i de tilfeller uten.

Med dette kan man konkludere med at et samarbeid mellom grunneier og næringsdrivende innen opplevelsesbaserte friluftaktiviteter, fungerer som et konfliktdependende og verdifullt verktøy som har en positiv innvirkning for begge parter.

7. Etterord og avsluttende refleksjoner

7.1 Etterord

I etterkant av spørreundersøkelsen som ble sendt ut til Småbrukarlaget sine medlemmer er det et par ting jeg ser kunne vært gjort annerledes. For det første har jeg blitt videresendt tilbakemeldinger som Småbrukarlaget har mottatt, om at et par respondenter kunne ønsket seg et felt for å legge igjen egne kommentarer. Avgjørelsen om å ikke ta med kommentarfelt i spørreundersøkelsen ble gjort på grunnlag av det på daværende tidspunkt ville vært etter egen vurdering for liten tid i etterkant for å kunne prosessere dette. Sett i senere tid kunne det vært meget interessant med kommentarer fra respondentene om nærmere hva de faktisk opplevde.

For det andre kunne det til fordel bli brukt mer tid til utarbeidelse og testing av spørreundersøkelsen. På denne måten kunne man sikre kvaliteten både ved forståelse av spørsmål, svaralternativer, og det tekniske i en større grad. Det skal her legges til at undersøkelsen måtte bli utformet innenfor en relativt kort tidsperiode ettersom planen egentlig var å la den utebli grunnet tidligere avslag i å sende den ut. Det var først når jeg fant Småbrukarlaget som sa seg villig til å sende den ut at utformingen av spørreundersøkelsen først ble satt skikkelig i gang. Derimot ga resultatet av denne undersøkelsen en veldig god landsdekkende spredning og svarandel langt over det jeg hadde forventet. Dette ga mer tyngde, dekning og troverdighet i svarene som ble analysert.

I etterkant av avsluttede intervjuer vil det være naturlig å tenke over hva som kunne vært gjort annerledes under denne formen for innsamling av data og informasjon.

Ved oppstart av oppgaven ble det forsøkt å få kontakt ved ulike intervjuobjekter til oppgaven. Dette viste seg da å være vanskeligere enn antatt. Der det ble sendt mail og forsøkt kontaktet var svarresponsen relativt laber, og det ble dermed vanskelig å finne konkrete casesteder. Det var egentlig planlagt flere intervjuer med både næringsdrivende og grunneiere, her for å kunne bedre skape et bilde og sammenheng av situasjonene på casestedene. Man kunne på denne måten satt svarene opp mot hverandre og analysert de ulike meningene opp imot hvordan situasjonen er for både grunneier og næringsdrivende. Under dette punktet skal jeg legge til at svarene som ble innhentet fra intervjuene ga et godt innblikk i hvordan ting praktiserer og hvilke tanker som finnes rundt temaet. Det gledet meg under intervjuprosessen at intervjuobjektene fremstod som engasjert i problemstillingen og var villig til å dele sine meninger rundt dette.

7.2 Avsluttende refleksjoner

Som en avslutning på oppgaven vil jeg gjerne fremstille noen tanker som har dukket opp under arbeidet og tematikken. Dette er problemstillinger som fint kan forskes på ved senere anledning.

Så hva skjer når plutselig to eller flere kommersielle aktører bestemmer seg for å drive sin praksis på samme sted? Gjerne med det samme tilbudet til sine kunder? Begge har like mye rett til å bruke utmarken. Her kan man se for seg at en konflikt vil kunne oppstå på grunnlag av konkurranse om tilbud og kunder. Det samme kan man diskutere ved vanlig bruk av allmenheten som møter en kommersiell bruk. Dersom en tilbyder av friluftaktiviteter gjennomfører sine aktiviteter på fast tidspunkt på ukentlig basis, men her møter på en gruppe med utforskende turister, er også et scenario som ikke virker fjernt. Spesielt ser jeg for meg at dette kan oppstå som et problem i områder der for eksempel sti eller elv ikke gir nok plass for større grupperinger.

De senere årene har deling av livet sitt på sosiale medier blitt mer og mer normalt i samfunnet. Et begrep de på ingen måte kjente til da frilufsloven ble utarbeidet var «instavennlig» eller «instagram-vennlig», et begrep som også har utviklet seg til reklameringskonseptet «instagram-ferie». En artikkel fra VG Reise påstår også at det kan se ut som at dette også endrer folk sine reise- og ferievaner (Holmberg, 2018). Det videre spørsmålet blir da hvordan dette kommer til å påvirke reise, turist, og opplevelsesnæringen når man reklamerer for Norge til inn- og utland som et «instagramvennlig reisemål» (Innovasjon Norge, u.d.), da spesielt med tanke på utviklingen av allemannsretten og den kommersielle bruken.

8. Kilder

Referanser

- Aadland, B. (2014). Eiendomsrett, særlige tinglige retter, samt bo- og eierformer i fast eiendom. I A. E. Røsnes (Red.), *Arealadministrasjon* (ss. 43-63). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Baldersheim, E. (2010). *Regler om fast eiendom* (1.. utg.). Bergen: CAPPELEN DAMM AS.
- Bjørnvik, A. M. (1999). Kommersiell utnyttelse av allmennhetens frie ferdselsrett. *Tidsskrift for rettsvitenskap - (TFR-1999-193)*, ss. 193-230. Hentet Mai 2, 2019 fra https://lovdata.no/pro/#document/JUS/bjornvik-am-1999-02/KAPITTEL_4
- Blandhol, S. (2014). *Konfliktanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Blandhol, S., Tøssebro, H. N., & Skotheim, Ø. (2015, Juni). INNFØRING I JURIDISK METODE. *Jussens venner*, ss. 310-345. Hentet fra https://www-idunn-no.galanga.hvl.no/file/pdf/66813441/jv_2015_06_pdf.pdf
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving* (5.. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6.. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dybedal, P., Farstad, E., Landa-Mata, I., & Winther, P.-E. (2015). *Cruisetraffikk til norske havner - Oversikt, historie og prognoser fram til 2060*. Oslo: Transportøkonomisk institutt. Hentet Mai 11, 2019 fra <https://www.toi.no/publikasjoner/cruisetraffikk-til-norske-havner-oversikt-historie-og-prognoser-fram-til-2060-article33103-8.html>
- Falkanger, T., & Falkanger, A. (2016). *Tingsrett* (8.. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Falkanger, T., & Reusch, M. (15. Februar 2019). *Eiendomsrett*. *Store Norske Leksikon*. Hentet April 26, 2019 fra <https://snl.no/eiendomsrett>
- Giertsen, J. (2014). *Avtaler* (3.. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet - En innføring i samfunnvitenskapelig metode* (5.. utg.). Oslo: J.W. Cappelens Forlag as.
- Hardin, G. (1968, Desember 13). The tragedy of the Commons. *Science*, ss. 1243-1248.
- Hegstad, E. (2014). Eiendomsregistrering, offentlige registre og statistikk. I A. E. Røsnes (Red.), *Arealadministrasjon* (ss. 116-140). Oslo: Universitetsforlaget AS.

- Holmberg, S. (2018, April 12). *Instagram endrer reisevaner*. Hentet Mai 2, 2019 fra <https://www.vg.no/reise/i/rLbnrl/instagram-endrer-reisevaner>
- Holmås, H. E., Andersen, K., & Bård Vegard, S. (2015, 12 17). *Stortinget*. Hentet Januar 28, 2019 fra <https://stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Grunnlovsforslag/2015-2016/dok12-201516-002/>
- Innovasjon Norge. (u.d.). *Visit Norway - 10 mindre kjente Instagram-vennlige steder*. Hentet Mai 2, 2019 fra <https://www.visitnorway.no/aktiviteter-og-attraksjoner/utendørsaktiviteter/vandring/ti-mindre-kjente-instagram-vennlige-steder-i-norge/>
- Innovasjon Norge. (u.d.). *Visitnorway.no*. Hentet April 11, 2019 fra <https://www.visitnorway.no/planlegg-reisen/reisetips/allemannsretten/>
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? - Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (2.. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget - Norwegian Academic Press.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Miljødirektoratet. (2010). *Miljødirektoratet.no*. Hentet Januar 16, 2019 fra <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/Kommersielt-og-organisert-friluftsliv/Organisert-friluftsliv-og-allemannsretten/>
- Miljødirektoratet. (2013). *Kommersielt friluftsliv og allemannsretten*. Hentet Februar 8, 2019 fra <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/Kommersielt-og-organisert-friluftsliv/Kommersielt-friluftsliv-og-allemannsretten/>
- Miljødirektoratet. (2013). *Organisert friluftsliv og allemannsretten*. Hentet februar 8, 2019 fra <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Friluftsliv/Allemannsretten/Kommersielt-og-organisert-friluftsliv/Organisert-friluftsliv-og-allemannsretten/>
- Miljødirektoratet. (u.d.). *Om Miljødirektoratet*. Hentet Februar 8, 2019 fra <http://www.miljodirektoratet.no/no/Om-Miljodirektoratet/>

- Miljøverndepartementet. (2007, Juni 28). *Rundskriv: Om Lov om Friluftslivet av 28. Juni 1957 nr. 16*. Hentet Februar 20, 2019 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/t-307-/id475481/>
- Nordbø, B. (2018). *Store norske leksikon: Subjektiv*. Hentet Februar 28, 2019 fra <https://snl.no/subjektiv>
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag. (u.d.). *Om Norsk Bonde- og småbrukarlag*. Hentet Mars 19, 2019 fra <http://www.smabrukarlaget.no/norsk-bonde-og-smabrukarlag/om-oss/om-norsk-bonde-/>
- Pedersen, O., Sandvik, P., Skaaraas, H., Ness, S., & Os, A. (2015). *Plan- og bygningsrett, Del 1 - Planlegging og ekspropriasjon* (2.. utg.). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Reusch, M. (2012). *Allemannsretten - Friluftslivets rettsgrunnlag* (1.. utg.). Oslo: Flux forlag.
- Reusch, M. (2016). *Friluftsløven med kommentarer* (1.. utg.). Oslo: Gyldendal Juridisk.
- Røsnes, A. E. (Red.). (2014). *Arealadministrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget 2014.
- SSB - Statistisk sentralbyrå. (2019). *Satelittregnskap for turisme*. Hentet Mai 11, 2019 fra <https://www.ssb.no/turismesat>
- Store medisinske leksikon. (2018). *Store medisinske leksikon*. Hentet Februar 6, 2019 fra <https://sml.snl.no/solbad>
- Store norske leksikon. (2018). *Objektiv: saklig*. . Hentet Februar 28, 2019 fra https://snl.no/objektiv_-_saklig
- Store Norske Leksikon. (2018, Februar 2018). *Telt*. Hentet Mai 14, 2019 fra <https://snl.no/telt>
- Stortinget. (2019). *Stortinget*. Hentet Januar 31, 2019 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/Voteringsoversikt/?p=64274&dnid=1>

Dommer

HR-1998-28-A – Rt-1998-946 - Vinagent (Muntlige avtaler)

HR-1998-34-A – Rt-1998-1164 – Furumoa-dommen

HR-2005-989-A - Rt-2005-805 – Hvaler-dommen

HR-2007-238-A – Rt-2007-102 – Yxney-dommen

HR-2014-178-A – Rt-2014-36 – Hovden Alpin-dommen

Lover

Lov om friluftslivet (friluftsløven) – LOV-1957-06-28-16

Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag (Motorferdselloven) – LOV-1977-06-10-82

Lov om endringer i lov av 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet. – LOV-1996-06-21-37

Lov om vassdrag og grunnvann (Vannressursloven) – LOV-2000-11-24-82

Lov om straff (straffeløven) – LOV-2005-05-20-28

Forskrift

FOR-1996-05-13-857 - Forskrift om høve til å krevje avgift for bruk av friluftsområde tilrettelagt av Sjoa elveeigarlag langs Sjoa, Sel kommune, Oppland

FOR-2014-08-19-1129 - Forskrift om atferdsregler for Larvik Bøkeskog, Larvik kommune, Vestfold.

FOR-2018-07-04-1445 - Forskrift om sperring av allmenn ferdsel, Hudøy, Færder kommune, Vestfold.

Forarbeider

Ot.prp.nr.2 (1957) – Om lov om friluftslivet

Ot.prp.nr.27 (1995-1996) – Om lov om endringer i lov om friluftslivet

Innst.O.nr.60 (1995-1996) - Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om lov om endringer i lov av 28. juni 1957 nr. 16 om friluftslivet

Ot.prp.nr.39 (1998-1999) – Lov om vassdrag og grunnvann

Prop.88 L (2010–2011) - Endringer i frilftsloven og straffeloven

9. Vedlegg

Vedlegg til oppgaven ligger levert sammen med oppgaven i WISEflow. Følgende rekkefølge skal være vedlagt:

- Vedlegg 1 NDS-Søknad
- Vedlegg 2 Spørreundersøkelse
- Vedlegg 3 Resultat spørreundersøkelse (Excel-fil)
- Vedlegg 4 Intervjuguide næringsdrivende
- Vedlegg 5 Intervjuguide forening